

MAYIS 2020

Yüksek Lisans Tezi- Mimarlık Anabilim Dalı

MİZGİNE KARAASLAN

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İMARA AYKIRI GELİŞEN GAZİANTEP ÇIKSORUT
BÖLGESİNİN GÜNCEL ŞEHİRSEL DOKUSUNUN
İNCELENİP İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ

MİMARLIK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİZGİNE KARAASLAN
MAYIS 2020

**İmara Aykırı Gelişen Gaziantep Çıksorut Bölgesinin
Güncel Şehirsal Dokusunun İncelenip İyileştirilmesine
Yönelik Çözüm Önerileri**

**Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Mimarlık Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

Danışman

Prof. Dr. Ülkü ALTINOLUK

MİZGİNE KARAASLAN

Mayıs 2020

© 2020 [Mizgine KARAASLAN]

İlgili tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek ilgili tezde yer aldığını beyan ederim.

Mizgine KARAASLAN

ÖZET

İMARA AYKIRI GELİŞEN GAZİANTEP ÇIKSORUT BÖLGESİNİN GÜNCEL ŞEHİRSEL DOKUSUNUN İNCELENİP İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

KARAASLAN, Mizgine

Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Ülkü ALTINOLUK

Mayıs 2020

138 sayfa

1950’li yıllardan itibaren Türkiye’de kırsal kesimlerden büyük kentlere göçler başlamış, göçlerle birlikte kaçak yapılar da kendini göstermeye başlamıştır. Bu yıllardan sonra Türkiye’nin hemen hemen bütün illerinde sayısı artmaya başlayan kaçak yapılar Gaziantep ilinde de yüksek oranda artış göstermeye başlamıştır. Kaçak yapılar kente göç ile yerleşen düşük gelirli insanların kendi imkanları ve yöntemleri ile şekillendirdikleri konutlardır. Kaçak yapılar gecekondur ve imara aykırı yapıları içermektedir. Bu çalışmada gecekondur ve imara aykırı yapı kavramlarının farklı kavramlar olduğu ve ayrıca imara aykırı yapılaşmayı oluşturan sanayi, göç ve kentleşme etkenleri açıklanmıştır.

Çalışma alanı olarak imara aykırı yapıların olduğu Gaziantep ilinin Şehitkamil ilçesine bağlı Çıksorut bölgesi hakkında detaylı literatür taraması yapıp, dokuz mahalleden oluşan Çıksorut bölgesinde bölgesel ve mekânsal ölçekte analizler yapılmıştır. Bölgedeki sorunları ve kentsel dönüşüm uygulama yöntemlerinden olan İyileştirme (Rehabilitasyon) müdahalelerini tespit etmek için analiz çalışmalarından sonra bölge halkına demografik profillerine ilişkin, Çıksorut bölgesi ve ikamet ettikleri bina ile ilgili anket soruları yönlendirilmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda bölgede yaşam kalitesinin çok düşük, bölgesel ve yapısal ölçekte çok eksikliklerin olduğu saptanıp bu doğrultuda bölgesel ve yapısal ölçekte uygulanacak İyileştirme (Rehabilitasyon) müdahaleleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gaziantep, Çıksorut Bölgesi, Kaçak Yapılar, İmara Aykırı Yapı, Kentsel Dönüşüm, İyileştirme Müdahaleleri

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF CURRENT URBAN TEXTURE OF GAZİANTEP ÇIKSORUT QUARTER AS A UNLICENSED CONSTRUCTION DEVELOPMENT AND SUGGESTING SOLUTIONS FOR REHABILITATION

KARAASLAN, Mizgine

M. Sc. In Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Ülkü ALTINOLUK

May 2020

138 pages

Since 1950s, migrations have been started in Turkey from rural areas to large cities and illegal constructions have been started to appear because of migrations. After these years, the number of illegal buildings begun to increase in almost all provinces of Turkey and started to increase in Gaziantep province. Illegal buildings are the dwellings shaped by the low-income people who migrated to the city with their own means and methods. Illegal constructions include slum and unlicensed constructions. This study explains that concepts of slum and unlicensed constructions are different, as well as the factors of unlicensed constructions industry, migration and urbanization have been explained.

Detailed literature survey was carried out about Çıksorut region of Şehitkamil district within Gaziantep province, unlicensed constructions of this region have been selected to be a case study area for this thesis. Analysis was carried out on regional and spatial scale in Çıksorut region, which consists of nine neighborhoods. In order to identify the problems in the region and the rehabilitation method of urban transformation implementation methods, some analysis have been done and people of the region were directed to a detailed questionnaire about their demographic profile, Çıksorut region and the building they reside in. In light of the results obtained, it was determined that the quality of life in the region was very low, there were many deficiencies in the regional and constructional scale, as well as rehabilitation interventions to be implemented in the regional and structural scale were determined.

Keywords: Gaziantep, Çıksorut Region, Illegal Buildings, Unlicensed Constructions, Urban Transformation, Rehabilitation Interventions

TEŞEKKÜR

Tez alışmam sũresince, tũm bilgi ve gũrũřlerini benimle paylaşmaktan kaınmayan, her tũrlũ konuda desteğini benden esirgemeyen, yol gũsteren ve tezimde bũyũk emeği olan değerli hocam, tez danışmanım sayın Prof. Dr. Őlkũ ALTINOLUK' a en içten duygularımla sonsuz minnet ve teőekkũrlerimi sunarım.

Tez çalışmamda bilgilerini ve deneyimlerini benimle paylaşan, çalışma alanım ile ilgili birçok veriye ulaşmamı sağlayan Dr. Hũsnũ Uğur'a çok teőekkũr ederim.

Ayrıca meslek hayatım ile ilgili aldığım kararlarda hep yanımda olan, her tũrlũ ۆzveride bulunan, desteklerini esirgemeyen her zaman arkamda olan sevgili aileme, biricik abim Sedat Karaaslan'a ve meslektaşım, nişanlım Riman Dhuoki'ye teőekkũrũ bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
EK LİSTESİ TABLOSU	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	4
1.2. Araştırmanın Problemi	4
1.3. Araştırmanın Amaç ve Önemi	4
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Araştırmanın İncelenme Şekli ve Yöntemi	5
2. İMARA AYKIRI YAPILAŞMA	7
2.1. İmara Aykırı Yapı Kavramı	7
2.2. İmara Aykırı Yapılaşmayı Oluşturan Etkenler	9
2.2.1. Sanayi	9
2.2.2. Göç	11
2.2.3. Kentleşme	13
3. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI VE UYGULAMA YÖNTEMLERİ	17
3.1. Kentsel Dönüşüm Kavramı	17
3.2. Kentsel Dönüşümün Boyutları	19
3.3. Kentsel Dönüşümün Amaçları	21
3.4. Kentsel Dönüşüm Uygulama Yöntemleri	23

3.4.1. Kentsel yenileme / yenilenme (Renewal / Renovation)	24
3.4.2. Kentsel yenileşme (Renaissance)	25
3.4.3. Kentsel yeniden canlandırma (Revitalization)	26
3.4.4. Kentsel yeniden geliştirme (Redevelopment)	27
3.4.5. Soylulaştırma (Gentification)	28
3.4.6. Kentsel koruma (Preservation- Conservation)	29
3.5. Kentsel İyileştirme (Rehabilitasyon)	31
3.5.1. İyileştirme (Rehabilitasyon) uygulamalarının müdahale biçimleri	32
3.5.1.1. Isı yalıtımı	33
3.5.1.2. Pencere iyileştirmeleri	35
3.5.1.3. Çok amaçlı cephe sistemleri	38
3.5.1.4. Isıtma sistemlerinin iyileştirilmesi	39
3.5.1.5. Isı korunumlu havalandırma sistemlerinin binalara eklenmesi ...	40
3.5.1.6. Güneş sistemlerinin binalara eklenmesi	42
3.5.1.7. Mevcut yapının statik açıdan iyileştirilmesi	43
3.6. Kentsel Dönüşüm Uygulama Örnekleri	45
3.6.1. Gamcheon Kültür Köyü, Busan, Güney Kore	45
3.6.2. Rocinha Mahallesi İyileştirme Uygulaması, Rio, Brezilya	49
4. GAZİANTEP İLİNİN FİZİKSEL, COĞRAFİ VE TARİHSEL VERİLERİ..	54
4.1. Gaziantep Kent Tarihi	54
4.2. Coğrafi Özellikleri	57
4.3. İklim ve Bitki Örtüsü	58
4.4. Ulaşım	59
4.5. Sosyo- Ekonomik Durumu	61
4.6. Nüfus Gelişimi	62
4.7. Gaziantep İmar Planları Üzerinden Çıksorut Bölgesinin Tarihsel Gelişimi	65
4.7.1. 1600 yılına kadar Gaziantep ilinin fiziki gelişimi	65
4.7.2. 1600- 1921 yılları arasında Gaziantep ilinin fiziki gelişimi.....	68

4.7.3. 1938 Gaziantep imar planı Hermann Jansen	71
4.7.4. 1955 Gaziantep imar planı K. Ahmet Aru ve H. Kemali Söylemezoğlu 74	
4.7.5. 1973 Gaziantep imar planı Zühtü Can	76
4.7.6. 1990 Gaziantep şehir planı H. Oğuz Aldan	79
5. ÇIKSORUT BÖLGESİNİN GÜNCEL ŞEHİRSEL DOKUSUNUN İNCELENMESİ	83
5.1. Çıksorut Bölgesi'nin Gaziantep İlindeki Konumu	83
5.2. Topoğrafya Analizi	86
5.3. Yol Ağı ve Ulaşım Analizi	87
5.4. Mevcut Fonksiyon Analizi	88
5.5. Çıksorut Bölgesi'nin Genel Nüfus Verileri	91
5.6. Çıksorut Bölgesi'nde Fiziki Analizlerin Yapılacağı Alanın Belirlenmesi	92
5.6.1. Parselasyon analizi	93
5.6.2. Doluluk- boşluk analizi	95
5.6.3. Kat adedi analizi	96
5.7. Analiz Sonuçları ve Değerlendirme	98
6. SOSYO - EKONOMİK VE DEMOGRAFİK YAPININ ANALİZİ	101
6.1. Anket Sonuçları ve Değerlendirmeler	102
7. TARTIŞMA	117
8. SONUÇ VE ÖNERİLER	119
KAYNAKÇA	124
EK 1 Anket Formu	131
EK 2 Çıksorut Bölgesi Resimleri	135

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1.1. Araştırmanın İncelenme Şekli ve Yöntemi.....	6
Tablo 2.1. Türkiye’de Yıllara Göre Toplam Nüfus, Kır Nüfusu, Kent Nüfusu ve Oranları.	15
Tablo 3.1. Kentsel Dönüşüm Uygulama Yöntemleri	23
Tablo 3.2. Kentsel Yenileme Tanım Şeması	25
Tablo 3.3. Yeniden Canlandırma (Revitalization) Stratejisi Uygulanacak Özgü Alanlara Karakteristik Yapı	27
Tablo 3.4. Yeniden Geliştirme (Redevelopment) Stratejisi Uygulanacak Özgü Alanlara Karakteristik Yapı	28
Tablo 3.5. Soylulaştırma (Gentification) Stratejisi Uygulanacak Alanlara Özgü Karakteristik Yapı	29
Tablo 3.6. Koruma (Conservation) Stratejisi Uygulanacak Alanlara Özgü Karakteristik Yapı	30
Tablo 3.7. İyileştirme (Rehabilitation) Stratejisi Uygulanacak Alanlara Özgü Karakteristik Yapı	32
Tablo 3.8. Cam Katman Sayısına Göre Cam ve Pencere Katmanlarının U-Değerleri	35
Tablo 3.9. Yapılarda Çatlak Genişliğine Göre Hasar Durumları Analizi	44
Tablo 3.10. Gamcheon Kültür Köyü İyileştirme Uygulaması Sonrası Günümüz Görünümü	48
Tablo 3.11. Rocinha Mahallesi İyileştirme Uygulaması Sonrası Görünümü.....	52
Tablo 4.1. Gaziantep Kronolojisi	55
Tablo 4.2. Gaziantep İlinde Yıllara Göre Toplam Nüfus, Kır Nüfusu, Kent Nüfusu, Erkek ve Kadın Nüfusu Değerleri	63
Tablo 4.3. Gaziantep İlinin İlçelere Göre Nüfus Oranı.....	64
Tablo 4.4. Gaziantep Nüfusunun İlçelere Göre Grafıksel Dağılımı	64
Tablo 4.5. 1543 Yılı Gaziantep’teki Mahalle İsimleri ve Konut Sayıları	67
Tablo 4.6. 1973 Gaziantep İmar Planı Kentsel Arazi Kullanım Değerleri	77
Tablo 4.7. 2000 Yılı Verilerine Göre Gaziantep İlindeki Yapılaşma Türü, Oranı ve Sayısı	83

Tablo 5.1. Kullanım Türlerine Göre Yapılar.....	89
Tablo 5.2. Çıksorut Bölgesi Mahallelere Göre Nüfus Oranı	91
Tablo 5.3. Göllüce Mahallesi Yıllara Göre Nüfus Artış Oranı ve Cinsiyet	93
Tablo 5.4. Çalışma Alanı Doluluk-Boşluk Oranları.....	95
Tablo 5.5. Çalışma Alanı Kat Adedi Oranları.....	98
Tablo 6.1. Güvenilirlik Analizi	102
Tablo 6.2. Anket Çalışmasına Katılanların Cinsiyet ve Yaş Dağılımları.....	102
Tablo 6.3. Anket Çalışmasına Katılanların Öğrenin Durum ve Aylık Gelir Dağılımları	103
Tablo 6.4. Katılımcıların Çıksorut Bölgesi'nde İkamet Etme Süreleri.....	104
Tablo 6.5. Katılımcıların Çıksorut Bölgesi'nde İkamet Etme Sebebi.....	104
Tablo 6.6. Katılımcılara Göre Çıksorut Bölgesi'nin Yapılaşma Şekli.....	105
Tablo 6.7. Katılımcılara Göre Çıksorut Bölgesi'nde Yollar ve Kaldırımların Durumu	105
Tablo 6.8. Katılımcıların Sokakta Geçirdiği Süreler.....	105
Tablo 6.9. Katılımcılar Tarafından Çıksorut Bölgesinin Değerlendirilmesi.....	107
Tablo 6.10. Çıksorut Bölgesinin Değerlendirmesine Verilen Yanıtların Grafikselleştirilmesi	109
Tablo 6.11. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binada Mülkiyet Durumu.....	109
Tablo 6.12. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binada İskân ve Ruhsat Durumu.....	110
Tablo 6.13. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binanın Yapım Süresi.....	110
Tablo 6.14. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binada Oturma Süreleri.....	110
Tablo 6.15. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binada Mevcut Oda Sayısı.....	111
Tablo 6.16. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binadaki Kişi Sayısı	111
Tablo 6.17. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binada Güneş Enerjisi Durumu.....	111
Tablo 6.18. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binayı Isıtma Şekli	112
Tablo 6.19. Katılımcılar Tarafından İkamet Edilen Binanın Değerlendirilmesi... ..	114
Tablo 6.20. İkamet Edilen Binanın Değerlendirilmesi Verilen Yanıtların Grafikselleştirilmesi	115
Tablo 8.1. İyileştirme Uygulamaları Çözüm Önerilerine Yönelik Kriterler	119
Tablo 8.2. İyileştirme Uygulamalarına Yönelik Çözüm Önerilerinde Hedefler ...	120

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 3.1. Tek Katlı ve Çok Katlı Binalarda Isı Kaybının Yüzdeleri	34
Şekil 3.2. Çift Cam Kesiti	36
Şekil 3.3. Duvarın İçinde Konumlandırılmış Pencere Görünümü	36
Şekil 3.4. Isı Yalıtımının İçine Konumlandırılmış Pencere Görünümü	37
Şekil 3.5. Çok Amaçlı Cephe Sistemlerinin Katmanları	38
Şekil 3.6. Hava Hareketine Göre Havalandırma Yöntemleri	41
Şekil 3.7. Gamcheon Mahallesi Konumu	45
Şekil 3.8. 1953 Yılı Busan Şehri ve Gamcheon Mahallesi	46
Şekil 3.9. 1955 Yılı Gamcheon Mahallesinde Yapılaşma	46
Şekil 3.10. 1957 Gamcheon Gecekondu Mahallesi -2013 Gamcheon Kültür Köyü ...	47
Şekil 3.11. Rocinha Mahallesi Konumu	49
Şekil 3.12. Rocinha Mahallesi 1960'lı Yıllar Görünümü	50
Şekil 3.13. Rocinha Mahallesi 1980'li Yıllar Konut ve Sokak Görünümü	50
Şekil 3.14. Rocinha Mahallesi 1990'lı Yapılaşma Görünümü	51
Şekil 4.1. Dülük Yerleşim Alanı ve Gaziantep İlk Yerleşim Alanı.....	54
Şekil 4.2. Gaziantep İlinin Ülke ve Bölge İçindeki Coğrafi Konumu	57
Şekil 4.3. Gaziantep İlçeler Haritası	58
Şekil 4.4. Tarihi İpek Yolu Güzergahında Gaziantep'in Konumu	59
Şekil 4.5. Kale ve Çevresinde Oluşan İlk Yerleşme	65
Şekil 4.6. Gaziantep'teki Yolların Şekillenmesindeki Temel Etkenler	66
Şekil 4.7. Gaziantep'in 1516 Yıllarındaki Fiziki Şekillenmesi	67
Şekil 4.8. Gaziantep'in 1600 Yılındaki Fiziki Şekillenmesi.	68
Şekil 4.9. Gaziantep'in 1830 Yıllarındaki Fiziki Şekillenmesi.	70
Şekil 4.10. Gaziantep'in 1921 Yıllarındaki Fiziki Şekillenmesi.	71
Şekil 4.11. 1938 Gaziantep İmar Planı Hermann Jansen	72
Şekil 4.12. 1955 Gaziantep İmar Planı K. Ahmet Aru ve H. Kemali Söylemezoğlu	75
Şekil 4.13. 1973 Gaziantep İmar Planı Arazi Kullanım Kararları	77

Şekil 4.14. 1990 Gaziantep Kent Planı	79
Şekil 4.15. Gaziantep İlinin Yıllara Göre Alansal Gelişimi	81
Şekil 4.16. 1990-2000 Yılları Arasında Gaziantep'te Mahalle Nüfus Yoğunlukları	82
Şekil 5.1. Çıksorut Bölgesi'nin Gaziantep İlindeki Konumu	83
Şekil 5.2. Çıksorut Bölgesi Konum ve Çevre Analizi	84
Şekil 5.3. Çıksorut Bölgesi, Tarihi İpek Yolu ve Yeni Metro Hattının Görüntüsü ..	85
Şekil 5.4. Çıksorut Bölgesi ve Çevresi Yükseklik Farkları Analizi	86
Şekil 5.5. Eğimli Arazi Üzerinde Konumlanan Çıksorut Bölgesinin Görünümü	86
Şekil 5.6. Çıksorut Bölgesi Yollar ve Ulaşım Analizi.....	87
Şekil 5.7. Çıksorut Bölgesi'nde Kullanım Türlerine Göre Yapılar	88
Şekil 5.8. Çıksorut Bölgesi Okul, Cami ve Konutların Görünümü	90
Şekil 5.9. Göllüce Mahallesi 2009 Yılı Kuzeydoğu Yönü Uydu Görüntüsü.....	90
Şekil 5.10. Göllüce Mahallesi 2019 Yılı Kuzeydoğu Yönü Uydu Görüntüsü	91
Şekil 5.11. Çalışma Alanının Sınırları	92
Şekil 5.12. Çalışma Alanı 1973 Yılı İmar Planı	93
Şekil 5.13. Çalışma Alanı Güncel İmar Planı	94
Şekil 5.14. Çalışma Alanı Doluluk-Boşluk Analizi	95
Şekil 5.15. Göllüce Mahallesi Bitişik ve Kompakt Binaların Görünümü	96
Şekil 5.13. Çalışma Alanı Kat Adedi Analizi	96
Şekil 5.17. Çıksorut Bölgesi Farklı Yükseklikte Binaların Görünümü	97

EK LİSTESİ TABLOSU

	Sayfa No.
Şekil 1. Çıksorut Bölgesinin Tarihi İpek Yolundan Görünümü	134
Şekil 2. Çıksorut Bölgesinde Sokak ve Otopark Alanı Görünümü	134
Şekil 3. Çıksorut Bölgesindeki Kompakt Binalar ve Damlar	135
Şekil 4. Çıksorut Bölgesi ve Çevresinin Görünümü	135
Şekil 5. Çıksorut Bölgesi Göllüce Mahallesinde Yer Alan Kıbrıs İlkokulu	136
Şekil 6. Çıksorut Bölgesi Göllüce Mahallesindeki Sosyal Tesis ve Market	136
Şekil 7. Çıksorut Bölgesi Göllüce Mahallesi Sokak Görünümleri	136

1. GİRİŞ

1950’li yıllardan itibaren batıda başlayan sanayileşme süreci, kentleşme sürecini de ortaya çıkarmıştır. Bu yıllardan itibaren Türkiye’de kırsal kesimlerden büyük kentlere göçler başlamış, göçlerle birlikte kaçak yapılar da kendini göstermeye başlamıştır. Kaçak yapılar, gelişmekte olan tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de kente göç eden düşük gelirli insanların kendi imkanları ve yöntemleri ile şekillendirdikleri konutlardır. Türkiye’de 1948 yılında sayısı 25-30 bin olan bu yapılar 1953 yılında 80 bin, 6188 sayılı yasa ile 1960 yılında 240 bin olmuştur. Bu sayı 1970 yılında 600 bin, 1980 yılında 1 milyon 150 bini bulmuştur. Kaçak yapılar ileriki yıllarda sayısını daha da arttırmış, 2011 yılında 2 milyon 200 bine kadar ulaşmıştır (Çoban ve Sert, 2018).

Türkiye’de başlayan göç hareketleri Türkiye’nin diğer kentlerinde olduğu gibi Gaziantep’te de kendisini göstermiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki Gaziantep, bölgenin en büyük Türkiye’nin de 6. büyük şehridir. Gaziantep ili konumu, ekonomik yapısı, sanayisi, nüfusu ve turizm potansiyeli ile günümüzde de önemini halen korumaktadır.

Türkiye’deki diğer sanayi şehirlerinde olduğu gibi sanayi şehri olan Gaziantep ilinde de kent kimliği sorunları ortaya çıkmıştır. Bölgesel kültürün önemli bir parçası olan konutlar Anadolu’nun her kentinde benzer şekilde üretilip kullanılmıştır. En temel insani ihtiyaçlardan olan konutlar, kullanıcı ihtiyaçlarına göre zamanla değişiklikler göstermiş ve bu doğrultuda biçimlenmişlerdir. Bundan dolayı Anadolu kentlerini birbirinden ayırt etmek güçleşmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu siyasi, politik, ekonomik ve kültürel zorlukların da bu durum ile yakın ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz. Gaziantep’in konut geçmişine bakıldığında aslında en köklü, hızlı ve keskin değişikliklerin 1900’lü yılların ortalarında meydana geldiğini söyleyebiliriz. Bu zaman dilimine kadar Gaziantep geleneksel konut yapısının öz kimliğini korumuştur fakat bu dönemde meydana gelen modernleşme hareketleri, göç hareketleri ve Endüstri Devrimi gibi önemli olaylar nedeniyle o zamana kadar geleneksel mimari dokusunu koruyan konutların yapısında değişiklikler olmuş ve geleneksel mimari doku da yok olmaya başlamıştır (Özsoy, 2005).

Gaziantep sanayisi ile öncü kentler listesinde adından sık sık söz ettirmektedir. Uzun bir ticaret ve yerel sanayi geçmişine sahip olan Gaziantep'te 1980'li yıllardan sonra çok sayıda atılım yapılmıştır. Böylelikle Gaziantep'in sanayi sektöründeki ağırlığı bölgede de artmıştır. Örneğin, 2000 yılına bakıldığında Gaziantep'teki imalat sanayi iş yeri toplam sayısı 259 iken, bu sayı bölgede 359'dur. 2000'li yıllarda bölgenin toplamda sahip olduğu yıllık çalışanlar ortalamasının %72'si, mevcutta olan toplam sanayi iş yeri sayısının da %79'u Gaziantep'te yoğunlaşmıştır. Gaziantep sanayi yapısı ile Güneydoğu Anadolu bölgesinin bugün bile merkezi olma özelliğini korumaktadır (Adaş ve Geniş, 2011).

Gaziantep'in sanayi yapısı ile birlikte kente göçler başlamıştır, şunu söylemek mümkündür ki; sanayileşme ile kırdan kente göçler artmış, bu da kentlerdeki nüfus yoğunluğu arttırmış, bununla birlikte konut sıkıntısı başlamış ve kente gelen düşük gelirliler bu insanlar kendi imkanları ile imara aykırı olan yapıları inşa etmişlerdir. Gaziantep'teki konut değişikliklerinde sanayinin, göçün ve kentleşmenin payı son derece fazladır. Yapılan araştırmalara göre, Gaziantep kentinde ikamet eden her üç kişiden biri göç ile kente yerleşmiştir.

İlk etapta kent dışında konumlanan kaçak yapılar zamanla kent içine konumlanmış, bölgedeki insanların kimliğine göre gelişmiş ve şekillenmiştir. Göç ile gelen düşük gelirliler bu insanlar kendilerine ait hisseleri arazilere kaçak yapıları inşa edip yerleşmişlerdir. Çoğunluğu akraba olan bu gruplar aynı bölgelerde toplanmış ve yaşamlarını sürdürmüşler, bununla birlikte kaçak yapıların sayısı da artmıştır (Karaman, 2003). Öyle ki bu yapılar bulunduğu şehri ve çevreyi son derece tehdit eden bir unsur olarak gündemi çok meşgul eden bir konu haline gelmiştir. Bu sorunlar etnik olmayan politikalar ve yasal düzenlemelerle halledilmeye çalışılmış; ancak kaçak yapıların yapımı durdurulamamıştır. Özellikle 1950'lerden sonra esnek olan kanunlar nedeniyle bu aykırı yapıların sayısı daha da artmıştır.

Göçlerle kentleşme hızını ve oranını artıran bu kitleler, Gaziantep'te de yığılmalara neden olmuş ve bunun yanında yaşam kalitesi unsurları olan sağlık, çevre, ulaşım, eğitim, ekonomi ve güvenlik hissinden de mahrum kalmışlardır. Bu kaçak yapılar ile ilgili çözüm olarak ilk etapta herkesin aklına TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) konutları gelmektedir. Kısmen de olsa sorunu çözdüğü düşünülen TOKİ konutları aslında kırdan kente göç ile gelen insanları beton yığınlarının arasına sokmaktadır.

Kentsel dönüşüm projeleri, bu kaçak yapıların olduğu alanların sosyal, ekonomik, fiziksel ve çevresel yapısının geniş çapta iyileştirilmesini hedefler. Ancak farklı çıkar grupları ve yerel yönetimler için bu projeler bir gelir kaynağına dönüşmeye başlamıştır (Mutlu, 2007).

Ayrıca daha önce yapılan araştırmalar ve raporlardan bu bölgelerde yaşayan insanların kentsel dönüşüme çok olumlu bakmadığını da söylemek mümkün olmaktadır. Bu veriler sonucunda, “İmara Aykırı Gelişen Gaziantep Çıksorut Bölgesinin Güncel Şehirsel Dokusunun İncelenip İyileştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri” kapsamında hazırlanan tez çalışmasının ikinci bölümünde; imara aykırı yapı kavramı ve imara aykırı yapılaşmayı oluşturan sanayi, göç, kentleşme etkenleri açıklanmıştır. Tez çalışmasının üçüncü bölümünde; kentsel dönüşüm kavramı, kentsel dönüşümün boyutları, amaçları, uygulama yöntemleri ve İyileştirme (Rehabilitasyon) uygulamalarının bölgesel ve mekânsal ölçekte müdahale biçimleri hakkında bilgiler verilmiştir. Dördüncü bölümde ise; Gaziantep ilinin fiziksel, coğrafi, tarihsel verileri ve Gaziantep imar planları üzerinden Çıksorut bölgesinin tarihsel gelişimi açıklanmıştır. Beşinci bölümde; Gaziantep ilinin Şehitkamil ilçesinde yer alan ve dokuz mahalleyi kapsayan Çıksorut bölgesinin güncel şehirsel dokusu bölgesel ölçekte ve mekânsal ölçekte yapılan analiz çalışmalarıyla incelenmiştir. Altıncı bölümde de Çıksorut bölgesi ile ilgili sorunları daha iyi tespit edebilmek için bölgede ikamet eden kişilerle anket çalışmaları yapılmıştır. Çalışma Çıksorut bölgesinin sağlıklı bir şekilde iyileştirilmesi, kente kazandırılması ve yaşam standardının yükseltilmesi gibi amaçları kapsamaktadır.

Gelişmekte olan ve “Mega Kent” olarak anılmaya başlanan Gaziantep’te sayısı çok fazla olan bu kaçak yapılar sadece toplumsal, sosyolojik, kültürel boyutuyla değil; mekânsal ve çevresel niteliğiyle de anlaşılması ve çözülmesi gereken önemli bir konudur. Önde olmak için değil mutlu olmak için çaba sarf etmeliyiz. Bunun için her ölçekte ve her kesime cevap verebilen, koruyan, iyileştiren ve yaşanabilir kentler oluşturmalıyız.

1.1. Araştırmanın Konusu

Türkiye'nin güneydoğusundaki Gaziantep, Ortadoğu'nun da stratejik açıdan önemli bir yerindedir. Burası ilk çağlardan bu yana insanların gelip yerleştiği bir kenttir. 1900'lü yılların ortalarından sonra gelişen sanayisi ve iç göçlerle Gaziantep'te plansız, düzensiz, kaçak yapılaşma diğer bir ifadeyle imara aykırı yapılaşma oranı yoğun bir şekilde artmıştır ve artmaya da devam etmektedir. Bölgede kaçak yapılaşma sanılandan çok daha fazladır. Bölgenin metropol nitelikteki kentleri arasında olan Gaziantep'te de konutların yarısından fazlası kaçak yapılardan meydana gelmektedir. Araştırma, hisseli araziler üzerinde konumlanan ve zamanla şekillenen imara aykırı yapıları kapsamaktadır. Araştırmanın konusu, Gaziantep ilinin Çıksorut bölgesindeki insanların barınma sorunlarına çözüm olarak oluşturdukları konutlarını mahalle ölçeğinde ve yapısal ölçekte inceleyip, değerlendirip ve ortaya çıkarılan eksiklikler doğrultusunda iyileştirme önerileri sunmaktır.

1.2. Araştırmanın Problemi

Dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de kaçak yapılaşma önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Gaziantep şehrinde de adından sıkça söz ettiren bir konu haline gelmiştir. Gaziantep'in her bölgesinde yoğun şekilde kaçak yapılaşma söz konusudur ve bu durum nüfus oranının çok yoğun olduğu Gaziantep'i zaman içinde içinden çıkılmaz sorunlara sürüklemektedir. Gaziantep ilinin Çıksorut bölgesinde de hem mahalle ölçeğinde hem de yapısal ölçekte yaşam standardı çok düşüktür. Bu doğrultuda araştırmanın problemi, bu kaçak yapıları çevreleri ile birlikte inceleyip, yaşam standardını yükseltmek için yapılabilecek ve alınabilecek önlemler üzerinde yoğunlaşp, Çıksorut bölgesinde iyileştirme önerileri geliştirmektir.

1.3. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Gaziantep'te düzensiz ve imarsız yapılaşmanın olduğu Çıksorut bölgesini analiz edip, çarpık kentleşme ve imara aykırılıktan doğan sorunlara çözüm önerileri sunmak, bu bölgeye ışık tutmak ve bölgesel ve mimari ölçekte iyileştirebilecek yollara katkıda bulunmaktır. Çıksorut Bölgesinde yaşam standardın çok altındadır. Bu çerçevede araştırma, bölgesel ve yapısal ölçekte bu bölgeyi sağlıklı hale getirip sağlamlaştırmayı, yenilemeyi ve iyileştirmeyi hedeflemektedir. Böylelikle 'baba ocağı', 'doğum yeri', 'aile', 'yuva' olarak tabir ettikleri kendi imkanları ile oluşturdukları bu bölgede sağlıklı ve mutlu bir yaşam sunmaktır. Ayrıca geçmişten

günümüze kadar varlığını sürdüren bu yapılar için TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) tarafından tek tip yapılan kentsel dönüşüm fikrinden farklı olarak, bu bölgelerin sağlıklı ve iyileştirilmiş bir şekilde devamlılığını sağlamak amacıyla büyük bir öneme de sahiptir. Ayrıca Türkiye’deki diğer illerde olduğu gibi Gaziantep ilinde de bu tür yapılar “Gecekondu” olarak ifade edilmektedir. Birçok çalışmada da gecekondu olarak tanımlanan bu tür yapıların gecekondu değil de imara aykırı yapı oldukları tez çalışmasında vurgulanmak istenmiştir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma, Gaziantep ilinin sanayi bölgesine yakınlığından ve aşırı göç alması göz önüne alındığından ve toplum içinde çok farklılaşmanın olduğu düşünüldüğünden Şehitkâmil ilçesindeki Çıksorut bölgesi ile sınırlandırılmıştır. Çıksorut bölgesi kendi içerisinde 9 mahalleye ayrılmıştır. Bunlar; Göllüce, Güzelyurt, Girne, Karacaoğlan, Çıksorut, 29 Ekim, Selahattin Eyyubi, Umut ve Yeni mahalledir. Bu mahalleler imara aykırı yapıların olduğu ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük insanların ikamet ettiği mahallelerdir. Saha seçiminde Küsget sanayi sitesine, Gaziantep kalesine, yeni metro hattına, Zeugma müzesine, Gaziantep çarşısına ve tarihi İpek Yolu’na çok yakın mesafede olması gibi kriterler göz önünde bulundurulmuştur.

1.5. Araştırmanın İncelenme Şekli ve Yöntemi

İlk olarak, imara aykırı yapı kavramı ve yapılaşma gelişimini etkileyen faktörler literatür taramasından elde edilen bilgilere dayanarak belirlenmiştir. Konuyla doğrudan ilgili kaynaklar ile çalışmayı farklı alanlardan besleyebilecek kaynaklar okunarak bir bilgi derleme yapılmıştır. Bunun yanı sıra imara aykırı yapılaşmanın olduğu Çıksorut bölgesi gözlemlenmiş, çalışma alanı ile ilgili bilgiler toplanmıştır.

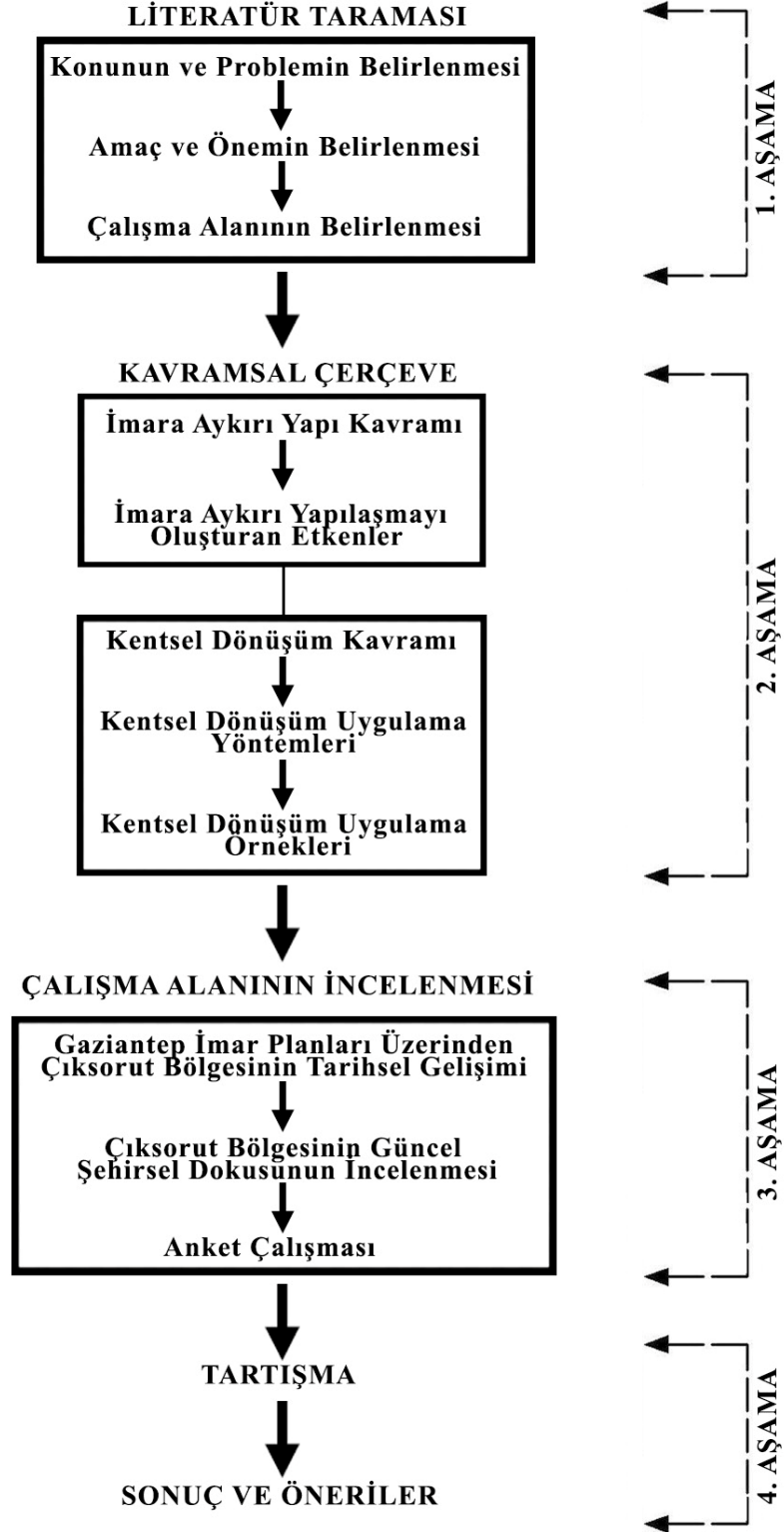
Araştırma için gereken kaynaklar aşağıdaki şekilde elde edilmiştir:

- Konuyla ilgili verilerin toplanması, araştırma çalışmaları, kitaplar, dergiler, yayınlanmış makaleler, tezler ve internetten elde edilmesi ile sağlanmıştır.
- Anket, kişisel görüşme, fotoğraf, analiz ve gözlem gibi teknikler uygulanmıştır.

Araştırmanın araştırma tasarımı bu çalışmanın amacının belirlenmesiyle başlamış ve problemlerin vurgulanması araştırma planında belirtilmiştir. Literatür taraması yapıp, Çıksorut bölgesinde bölgesel ve mekânsal analizler tamamlanıp, 150 katılımcı ile

anket görüşmeleri yapılmış ve bulgular elde edilmiştir. Son olarak elde edilen verilerle bölgesel ve yapısal ölçekte iyileştirme uygulamaları için çözüm önerileri sunulmuştur.

Tablo 1.1. Araştırmanın İncelenme Şekli ve Yöntemi

2. İMARA AYKIRI YAPILAŞMA

2.1. İmara Aykırı Yapı Kavramı

Ülkemiz özellikle 1950’li yıllardan sonra kentlerde hızlı sanayileşme ve kentleşme sürecine girmiş, bu süreçle birlikte kırsal kesimlerden kentlere göçler artmış ve göçlerin etkisiyle kentlerde yoğun şekilde nüfus artışı olmuştur. Böylelikle en temel insani ihtiyaç olan barınma için konut ihtiyacı da artmıştır. Ancak konut üretimi ile ilgili politikalar, yapılaşma ve imar ile ilgili yasalar yeterince desteklenmemiş, kentlerde nicelik ve nitelik bakımından yapılaşma ve imar konularında ihmaller olmuştur. Bu ihmaller sonucunda ülkemiz sağlıklı konut üretiminde çok geride kalmıştır. Göç ile kentlere yerleşen nüfusun ekonomik, toplumsal ve kültürel değerleri ile kentler büyük ölçekte yapılaşma ve dönüşüm sürecine girmişlerdir.

Kentler bu dönüşüm süreciyle kültürel, doğal ve tarihi çevrenin yanında plansız büyümüşlerdir. Ayrıca kısmen veya tamamen kaçak yapılaşma konut bölgelerinde olduğu kadar konut dışı alanlarda da (tarım, sanayi, turizm, depolama, ticaret vb.) yaygınlaşmıştır (TMMOB, 2004). Bugün varılan noktada kentlerde kaçak yapılaşma sadece barınma sorunu değil, sosyal güvenlik, sosyal sınıf ve bir gelir dağılımıdır. Genel bir yaklaşımla fiziksel, ekonomik, toplumsal ve çok yönlü mekân faktörlerinin meydana getirdiği bir oluşum sürecidir (Demirci, 2013).

TMMOB Kentleşme ve Yerel Yönetimler Çalışma Grubu tarafından 2004 yılında oluşturulan raporda ruhsatsız yapılar, plansız yapılar, yapı bittikten sonra iskanı alınmayan yapılar, imar mevzuatına aykırı yapılar, sağlık ve fen ilkelere aykırı yapılar, binaların derinliği, ön cepheye uzaklığı, komşu mesafeleri gibi konularda ve kamuya ya da kişilere ait arazilerde yapılan yapılar kaçak yapılardır (TMMOB, 2004).

Ülkemiz kentlerinde kaçak yapıları, “İmara Aykırı Yapı” ve “Gecekondu” olmak üzere iki grupta değerlendirmek ve tanımlamak mümkündür. Özellikle 1950 yılından sonra ortaya çıkan kaçak yapılar, birçok araştırmacı tarafından farklı dallarda farklı şekillerle incelenmiş ve ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda imara aykırı yapı; Planı, projesi olmayan yapılar, planı olsa bile tamamen ya da kısmen aykırı yapılan yapılar, bahçesi, yeşil alanı ve parkı olmayan yapılar, komşu yapılara, sokaklara ve caddelere yeterli mesafesi olmayan yapılar, kaldırımları, sokakları ve caddeleri asgari standartlardaki genişliklere uymayan yapılar, altyapısı iyi olmayan, dış kısmı boyasız, sıvasız, yıkık- dökük olan yapılar, düzensiz, çok yoğun, iç içe ve çıkmaz sokaklı yapılar imar aykırı yapı olarak değerlendirilir (Kayan, 2012).

Başka bir ifadeyle İmara Aykırı Yapı; “İmarlı alanlarda kamu ve özel mülkiyete konu olan parsellerde mülk sahipleri tarafından ruhsat ve eklerine, fen ve sağlık kurallarına, kat nizamına, yapı emsal değerlerine, komşu mesafelere aykırı yapılar” olarak tanımlanabilir (Bayraktar, 2006).

Kongar 1982 yılında gecekonduyu şöyle tanımlamıştır: “Tarımda makineleşme, toprağın küçük birimlere bölünmesi ve sonra da tekellerde konsantrasyonu sonunda açığa çıkan işgücü, kentsel alanlardaki hizmetler ve ücretler tarafından kentlere cezp edildikleri fakat mevcut sanayi ve hizmetler yapısı içinde emilmediklerinde, önce konut gereksinmelerinin karşılanması için, başkasının arsası üzerinde ve sağlık koşullarına uygun olmayan bir biçimde inşa edilmiş konutlar, bunların zamanla oluşturduğu egemen yaşam biçimidir.”

Gecekondunun diğer bir tanımına bakıldığında ise Keleş 1998 yılında Kent Bilim terimleri sözlüğünde; “Bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak sahibinin rızası ve bilgisi dışında uygunsuz olarak yapılan, barınma ihtiyaçları devletçe ve şehir idarelerince karşılanamayan, yoksul ya da dar gelirlili ailelerin yaşadığı barınak türü” olarak yorumlamıştır.

İmara aykırı yapılar, kendi mülkiyeti ya da hisseli arazisi üzerine İmar Mevzuatına aykırı yapıları tanımlarken, gecekondular ise hazine veya kamuya ait araziler ya da başkalarına ait araziler üzerinde yapılan yapıları tanımlamaktadır. Aslında iyi bir gelecek ve yaşam umudu ile kentlere yerleşen insanların oluşturdukları bölgeler, mahalleler ve yapılarıdır. Çoğunluğu kırsal kesimlerden kopup gelen kitlelerden oluşmaktadır. Bu yüzden kırsal hayat tarzının kentlerde şekillenmiş halidir (Karaboran, 1965). Bugün varılan son noktada kentlere dönüp bakıldığında kentsel

alanların %50-60'ı kaçak yapılaşmanın olduğu imar mevzuatına aykırı yapılardan oluşmaktadır.

2.2. İmara Aykırı Yapılaşmayı Oluşturan Etkenler

2.2.1. Sanayi

Ham maddelerin ya da yarı işlenmiş maddelerin işlenip, kullanılacak hale getirilmesine Sanayi denir. Başka bir ifade ile makine veya benzeri araçlarla bir maddenin biçimini ya da niteliğini değiştirerek toplu üretimde bulunmaktır. Sanayi ülkelerin ve kentlerin gelişmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Üretilen ürünlerin pazarlanması ve istihdam sağlaması açısından önemlidir ve ekonomiyi yönlendiren başlıca sektörlerdendir.

Ülkemiz 1950'li yıllarda ilk sanayileşme dalgasına girmiştir. Bu yıllarda tarımda makineleşme, kırsal kesimlerde tarım sektöründeki sosyal işleyiş ve yapının değişmesine sebep olmuş ve işgücü fazlalığını da arttırmıştır. TÜİK verilerine göre ülkemizde, 1940 yılında 1066 traktör varken bu sayı 1960 yılında 42 bin, 1970 yılında ise 105 bin 865 olmuştur. Yine 1950'li yıllardan sonra köyler ve kentler arasındaki karayollarının yapımı hızlanmış böylelikle gidiş ve gelişler de kolaylaşmıştır. (Bayraktar, 2006).

Sanayi Devriminden önce insan, hayvan, su ve havanın gücüne dayalı üretim yapılırken, sanayileşme hareketleriyle fosil yakıt gücüne dayalı üretimler yapılmıştır. Bu gelişmeler kentlerde köklü değişikliklere neden olmuştur. Tarımsal alanlarda makinelerin artması insanların yaşayış biçimlerini etkilemiş, tarım ürünlerinin üretiminde de artış olmuştur. Kırsal kesimlerde artan tarım ürünleri ticaret amacıyla kentteki insanlara pazarlanmaya başlanmış, kırdaki yaşayan insanlar kentlere yönelmiş bu kitleler kentlerdeki nüfus oranını arttırmış ve kentlerin sosyal ve fiziki yapısını değiştirmiştir (Kayan, 2012).

Sanayileşme hareketlerinden sonra kentlerde köklü değişiklikler oluşmaya başlanmıştır. Sanayi Devrimi ile kentlerin büyümesi, büyük endüstri merkezleri haline gelmesi, gelişmesi ve sanayideki işgücünün artmasından dolayı kırsal kesimlerden kentlere doğru yönelmeler olmuştur. Kentleri üç aşamada değerlendirebiliriz.

- 1- Sanayi öncesi kentler, sanayileşmeden önce çoğunlukla etrafı surlarla çevrili, kent merkezinde büyük bir meydanı olan, meydanın etrafında idari, dini,

mahkemelere ait binaları ve küçük çaplı dükkanları olan kentler vardı (Yıldırım, 2004). Sanayi öncesi fiziki yapısı bu şekilde olan kentler idari, dini ve ticari işlevi olan özellikler taşırlardı. Bu dönemde sosyal yaşantı kırsal kesimden farklı değildir. Kırsal kesim ve kent arasında gelenekler uyumludur, coğrafi ve sosyal hareketlilik çok azdır, sosyal değerler, yaşayış ve norm oldukça yavaş değişirdi (Karaman, 2003).

- 2- Sanayileşmekte olan kentler, büyük oranda geçiş dönemi yaşayan bu kentler halkın bir kısmına mal, hizmet ve çalışma olanakları sunan, nüfus hareketlerinin çok yoğun olduğu, geleneksel mimari yapıyı zorlayan kentlerdi. Kentleri her taraftan saran göçebe ve yoksul kesimin yerleşim merkezleriydi.
- 3- Sanayi sonrası kentler, bu kentlere bakıldığında, sanayinin ve ticaretin geliştiği, oturma ve çalışma alanlarının farklı olduğu, toplumsal hayatın örgütlendiği, zengin ve yoksul sınıfların farklı bölgelerde ikamet ettiği, insanları doğadan koparan yerleşme merkezleriydi (Yıldırım, 2004).

Türkiye, 1980'li yıllarda ikinci sanayileşme dalgasına girmiştir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler küresel ekonomi ile desteklenmiş, ulusal ve küresel üretim süreçleri ile de sanayileşme kentlerde hızlıca başlamış ve gelişmiştir. Bu dönemde organize sanayi bölgelerinin sayısı oldukça fazlalaşmıştır. Organize sanayi bölgeleri, kentlerin dışında kırsal alanlarda yoğunlaşmışlardır. Kırsal kesimde yaşayan insanlar da sanayileşmenin etkisiyle kırsal kesimdeki tarımdan kopmuş, kentlere daha çok yönelmiş ve artan nüfus ile kentlerin yapısında köklü değişiklikler olmuştur (Geniş, 2009).

Sanayileşme ile birlikte kentlerde yoğunluk artmış, nüfus artışı çok dengeli olmamış, bazı kentlerde yığılmalar daha fazla olmuştur. Sanayileşmeden dolayı artan nüfus yoğunluğunu yerel yönetimler personel, teknik ve ekonomik bakımdan kontrol altına alamamış bununla birlikte kentsel sorunlar ortaya çıkmış ve bu sorunlar çözülmedikçe zaman içerisinde daha çok artmış yeni sorunlara da yol açmıştır. Hükümet sanayisi gelişen, büyüyen ve nüfusu artan bu kentlerde sorunları kontrol altına alamayınca, bu sorunlar ulusal sorun olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Yerel yönetimler kentlerde çevre, arsa, konut, trafik, ulaşım vb. gibi sorunları çözmeye çalışmış ve sayısı artan çarpık kentleşme sorunlarını da çözmeye çalışmıştır (Kayan, 2012).

Sanayileşme, kırdan kente gelen nüfusu istihdam sağlayacak kadar gelişmediğinden sorunlar fazlalaşmış, sanayileşme plansız gelişmiş, birçok insan işsiz kalmış ve ekonomik sıkıntılar yaşamışlardır. Konut eksliğinden dolayı gelen nüfusu barındıracak kadar gelişmeyen kentlerde barınma sorunları yaşanmaya başlanmış, ekonomik geliri düşük olan bu kitleler kendi imkanları ile aykırı yapıları inşa etmişlerdir.

2.2.2. Göç

Geleneksel kültürümüzde göç çok farklı anlamlarda kullanılmıştır. Göç, yaşam savaşında insanoğluna her zaman ve her yerde eşlik eden geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçede çok yalın ifadeyle bir bireyin, bir ailenin ya da bir topluluğun çoluk çocuğu ile birlikte evini bir yerden farklı bir yere taşınması, genel anlamıyla yer değiştirmesi ve gidilen yerde yaşamlarını devam ettirmeleri şeklinde tanımlanabilir. Göç kavramı geçmişten günümüze kadar farklı nedenlerle ve biçimlerle tüm toplumları yakından ilgilendiren bir kavram olmuştur (Çakır, 2011).

Başka bir ifadeyle göç, sosyal, siyasi, dini, ekonomik, doğal afet, kültürel vb. nedenlere bağlı olarak gerçekleşen nüfus hareketleridir ya da bireyin veya topluluğun siyasal, doğal, ekonomik vb. sorunlardan dolayı yeni koşullarda daha iyi bir hayat yaşaması için yaşadığı toplumu değiştirmesi şeklinde de ifade edilebilir (Çakır, 2014).

Göç karakteristik olarak çok yönlü olup, toplumun kültürel, ekonomik ve toplumsal yapısıyla yakından ilişkilidir. Özellikle ülkelerin nüfuslarının nicel ve nitel yapısında çok önemli bir etki mekanizmasına sahiptir. Ülkelerde veya kentlerde nüfus artışına neden olduğu gibi, azalmasına da neden olabilmektedir. Göç, ülke, kent ve kır gibi yerleşim birimleri arasında olmaktadır, semtler ya da mahalleler arasındaki yer değiştirmeler, kısa süreli seyahatler göç kabul edilmemektedir. Göçler iç göç ve dış göç olarak iki şekilde ele alınmaktadır. İç göç, bir bölgeden başka bir bölgeye ya da kırdan kente ülkenin kendi sınırlarında gerçekleştirilen göç hareketidir. Dış göç ise bir ülkeden başka bir ülkeye göç edilmesi olayıdır (Demirci, 2013).

Genelde iç göç ve dış göç olarak iki başlık altında toplanan göç kavramı, zorunlu, kitlesel, yöneltilmiş, ilkel, serbest göç olarak ta sınıflandırılmaktadır. Bütün bu sınıflandırmaların ortak noktası, zorunlu veya gönüllü mekânsal değişim süreci olduğudur.

Göçün nedenlerine bakıldığında ise karşımıza birçok önemli etken çıkmaktadır. Bunlar;

- Nüfusun hızla artması.
- Toprağın bölünmesi, yetersizliği ve veriminin azalması.
- Tarımda makineleşme ile işgücünün kırsal kesimlerden kentlere yönelmesi.
- Sanayileşme ve sanayinin kentlerde plansız gelişmesi.
- Kırsal alanlarda eğitim, sağlık, ulaşım, beslenme gibi olanakların denetimsizliği ve yetersizliği.
- Kırsal kesimlerde iş olanaklarının yetersiz olması.
- Halkın kültür, görgü, bilgi, deneyim gibi değer yargılarını yükselten birimlerin kırsal kesimlerde bulunmaması sadece kentlerde olması.
- Kentsel yaşamın nitelik ve nicelik bakımından özendirici özellik taşıması.
- Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki siyasal içerikli olaylar, şiddet, mesleksizlik, psikolojik baskı, eğitimsizlik, yoksulluk gibi temel sorunlar (Çakır, 2011).

Kırdan ya da köyden kentlere olan göçlere bakıldığında, ilk olarak kırsal iticiliği, ikinci olarak ta şehrin çekiciliği gibi ifadeler karşımıza çıkmaktadır. Kırsal kesimlerde, yeni teknolojik araçların tarıma girilmesi, nüfus artışı, parçalanmış tarım arazileri, dengesiz toprak dağılımı, artan işsizlik, sosyal, eğlence, sağlık, eğitim ihtiyaçlarının karşılanmaması ya da yetersizliği gibi nedenlerden dolayı kırsal kesimler itici güç olarak kendisini belirginleştirmiştir. Başka bir etkende kitle iletişim araçlarının kentlerde daha yaygın olmasıdır. Ulaşım, sanayileşme, sağlık, uluslararası ilişkiler ve eğitim gibi konularda kentlerin ilerlemesi, kentleri daha çok ön plana çıkarmış ve çekici kılmıştır. Böylelikle nüfus şehirlere yönelmiş, bu nüfus hareketleri, kentlerde toplum yapısını değiştirmiş ve şekillendirmiştir (Karaman, 2003).

Bu sorunlardan dolayı, halk “daha iyi yaşam” fikrini benimsemiş böylece kırsal kesimlerden kentlere ya da az gelişmiş kentlerden daha gelişmiş kentlere yoğun şekilde göçler gerçekleşmiştir. Kırsal kesimin iticiliği ve kent yaşamının çekiciliği arasında kalan insanlar daha sağlıklı bir yaşam umuduyla kurtuluşu kentlerde aramışlardır. Tümünü olmasa da kırsal kesimlerden veya köylerden kentlere gelen insanlarla yeni kentler şekillenmeye başlamıştır. Düzensiz sanayi yapılarının olduğu kentlere akın eden bu insanlar en temel insani ihtiyaç olan barınma için arayışlara

girerler. Yaşamlarını sürdürmek için kentlere yerleşen insanları barındıracak kadar konutu olmayan ve bu kadar insana yetecek kadar iş olanakları olmayan bu kentlerde sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Çakır, 2011).

Mekân değiştirme olayı olarak özetlenen göç toplum yapısının şekillenmesinde de önemli bir yere sahiptir Ekonomik sıkıntı yaşayan bu kitleler pahalı olduğu için kentlerdeki konutlarda barınamamış kendi olanakları ile yeni yaşam alanları inşa etmişlerdir. Barınmak ve hayatta kalmak için kendi yaşam alanlarını kendileri oluşturmuşlardır. Hangi türde ya da hangi sebeple yapılırsa yapılsın, göçün en önemli sonucu kentleşme ve kentlerde oluşturduğu yeni kimliktir.

2.2.3. Kentleşme

İlk kentlerin hangi dönemde ortaya çıktıklarına dair bilgiler, arkeolojik kazılarda ortaya çıkan belgeler ve bilgilerin ışığında ortaya çıkmıştır. Kentler, köy ve kırsal kesim yerleşimlerinden sonra ortaya çıkmıştır. İlk kentler Neolitik çağın sonunda, Mezopotamya’da M.Ö. 3500 yılında, Hindistan ve Çin’de M.Ö. 2500 yıllarında, Mısır’da M.Ö. 3000 yılında ortaya çıktığı belirtilmektedir (Kayan, 2012).

Kent, çağımız teknolojisinin egemen yerleşme biçimi olarak, insanlık tarihi boyunca insani ilişkilerin ve bu ilişkilerin fiziksel ortama yansımış halidir. Kentler orada yaşayan insanların ekonomik ve demografik yapılarıyla ilişkili olarak farklı mekanlar ve mahalleler oluşturularak şekillenmişlerdir. Kent sadece fiziki çevreyi ya da yeni bir ekonomik yapılanmayı belirtmez, insanın düşünce ve davranışlarına etki eden yeniden kurulmuş olan sosyal düzendir (Haritash, 2015).

Kent, kültürel ve sosyo-ekonomik özellikleri olan, genellikle tarımsal üretimlerin olmadığı, nüfusu, yönetim biçimi ve işleyişi kırsal kesimlerden farklı, teknolojik gelişmelerin yoğun olduğu, belirli bir heterojen, bütünleşme ve büyüklük düzeyine varmış, toplumsal farklılaşmanın, hareketliliğin ve ikincil toplum ilişkilerinin çok olduğu yerleşim alanıdır (Demirci, 2013).

Keleş (2004) kentleri, insanların yaşamsal faaliyetlerini sürdürdükleri, canlı varlıklara benzer şekilde doğan, yapıları değişen, büyüyen toprak parçası, mekân olarak ifade etmiştir. Erkan (2002) ise, bir birimin kent özelliği taşıması için şu özelliklere sahip olması gerekmektedir:

- Yerleşim biriminin fiziksel altyapısının iyi bir düzeyde olması.
- Belli bir nüfus yoğunluğunun ve büyüklüğünün olması.
- Nüfusun büyük oranda yüksek uzmanlaşma düzeyine ve örgütlenmiş iş bölümüne erişmiş olması.
- Eğitim düzeyinin, sağlık ve iş imkânlarının kırsal kesimlerden çok daha fazla gelişmiş olması.
- Tarımsal üretimden çok sanayi üretimine geçmiş olma, iş imkânlarının ve hizmet sektörünün gelişmiş olması.
- Yerel değerlerin yerine evrensel değerlerin ve ulusal değerlerin hâkim olması (Erkan, 2002).

Kentleşme terimine bakıldığında ise sadece nüfus sayısını, artışını ve oranını ifade etmemektedir. Kentleşme sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkiler açısından organize olmuş, kırsal kesimlerden daha çok gelişmiş yaşantı biçimini ifade eder.

Kentleşme kavramı çok kişi tarafından ele alınmıştır. Kentleşme olgusunu teknolojik, sosyal ve ekonomik değişmelerle ve bunlara bağlı olarak gelişen olaylar sonucunda, insanın davranış ve tutumlarında, toplumun yapısında meydana gelen değişmeler olarak değerlendiren Kartal, kentleşmeyi iki boyutlu ele almıştır: “Birincisi, birtakım ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik değişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan bir olgudur. İkincisi, toplumun ekonomik, siyasal ve sosyal yapısında ve insan tutum ve davranışlarında değişmelere yol açabilme gücüne sahip bir olgudur”.

Ozankaya’ya göre kentleşme, tarım dışı etkinliklerin yani sanayileşmenin kentlerde artması sonucu kırsal kesimlerdeki nüfusun kentlere göç etmesi, kentsel alanların genişlemesi sürecidir. Kentleşme demografik ölçüt olarak ele alındığında ise kent olarak ifade edilen yerleşkelerin sayısının artışı olarak nitelendirilmektedir (Ozankaya, 1975).

Kentleşme, kırsal kesimlerden gelen göçlerle artarak, kentlerin coğrafi açıdan büyümesini sağlamıştır. Kentleşme olgusunu oluşturan en önemli etken kente göç eden kişilerin oluşturduğu nüfus yoğunlaşmasıdır. Sanayi devrimi ile paralellik gösteren kentleşme gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde toplumsal sorunların başında yer almaktadır. Kentleşme, kentlerin bölgelere yayılıp büyümesini, bu bölgelerde yaşayan nüfusun artmasını, kente özgü olan yaşam biçimlerinin artmasını ifade eder. Bu

nedenle kentleşme, “Sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşturucu olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma oluşturan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir” (Çoban, 2018).

Kentleşme gelişmekte olan dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de sosyal ve toplumsal yapıyı değiştiren en önemli etkenlerdendir. Kentleşme değişim sürecidir. Kırsal kesimdeki nüfus artışıyla, oradaki toprakların parçalanması, kentlerdeki iş, sosyal, eğitim, kültürel ve sağlık imkânlarının fazlalığı, kırsal iticiliği ve kentin çekiciliği gibi nedenlerle hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. Türkiye’deki kentleşme oranı 1950’li yıllarda %25 iken, Hollanda’da %55,8, Almanya’da %71, Fransa’da %52, İngiltere’de %81, Amerika Birleşik Devletleri’nde %64’tür. Görüldüğü gibi Avrupa ülkelerindeki bu oran Türkiye’nin 2 katından da fazladır. (Kayan, 2012; Karpaz, 2016).

Türkiye’deki göç hareketlerine bakıldığında özellikle 1950’li yıllardan sonra kırsal kesimlerden kentlere doğru hızlı bir geçişin, kentleşmenin olduğunu görülmektedir. Kentleşme Türkiye’de çok hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir (Çakır, 2014).

Tablo 2.1. Türkiye’de Yıllara Göre Toplam Nüfus, Kırsal Nüfusu, Kent Nüfusu ve Oranları (Çakır, 2014).

Yıllar	Toplam Nüfus	Kırsal Nüfusu	Kent Nüfusu	Kırsal Nüfusu (%)	Kent Nüfusu (%)
1927	13.649	10.342	3.305	75,8	24,2
1935	16.158	12.355	3.802	76,5	23,5
1940	17.821	13.474	4.346	75,6	24,4
1950	20.947	15.703	5.244	75,0	25,0
1955	24.064	17.137	6.927	71,2	28,8
1960	27.757	18.895	8.859	68,1	31,9
1965	31.391	20.585	10.805	65,6	34,4
1970	35.605	21.914	13.691	61,5	38,5
1975	40.347	23.478	16.869	58,2	41,8
1980	44.736	25.091	19.645	56,1	43,7
1985	50.664	23.798	26.865	47,0	53,0
1990	56.473	23.146	33.326	41,0	59,0
2000	67.803	23.797	44.006	35,1	64,9
2010	73.722	17.500	56.222	23,7	76,2
2012	75.627	17.178	58.448	22,7	77,2

1927'lerde kırsal nüfus oranı %75,8 (10.342) iken kentsel nüfus %24,2 (3.305)'tir. Bu orana bakıldığında 1960 yılında kırsal nüfus oranı %68,1 (18.895), kentsel nüfus %31,9 (8.859)'dur. Daha sonraki yıllarda da kırsal kesimlerden kentlere nüfus akımı hızlı şekilde devam etmiştir. 2012 yılına bakıldığında bu oranın, kırsal kesimlerde %22,7 (17.178) kentlerde ise %77,2 (58.448) olduğunu görmekteyiz. Günümüze kadar da kentsel nüfus oranı halen artış göstermektedir (Tablo 2.1) (Çakır, 2014).

Artan kentleşme oranıyla birlikte sanayileşmiş olduğu halde düzenli, sağlıklı ve eşit büyümeyen bu kentlerde işsizlik ve konut eksikliği gibi sorunlar artmış ve hızlı kentleşmeye paralel olarak kent imar planları yapılmamıştır. Böylelikle kente yerleşen insanlar sosyal yapılarına, ekonomik durumlarına uygun yapılar inşa etmeye başlamışlardır. Bu nedenlerden dolayı kentlerde toplumsal yapıyı değiştiren sorunlar çıkmaya başlamıştır.

3. KENTSEL DÖNÜŞÜM KAVRAMI VE UYGULAMA YÖNTEMLERİ

3.1. Kentsel Dönüşüm Kavramı

Kentsel dönüşüm kavramı ile ilgili tartışmalar 19. yüzyılda Amerika kentleri ve gelişmiş Avrupa ülkelerinde ekonomik ve sosyal açıdan çökmüş alanların kentlere yeniden kazandırılmasına yönelik müdahaleler ile başlamıştır. Amerika’da ve gelişmiş Avrupa ülkelerinde Endüstri Devrimi ile kentler kültürel, ekonomik ve sosyal anlamda hızlı bir dönüşüm ve değişim sürecine girmiştir. Sanayileşme hareketleri ile artan düzensiz sanayi alanları, çevre kirliliği, yetersiz altyapı hizmetleri, göç hareketleri ile artan nüfus yoğunluğu, yaşam standartları düşük olan sağlıksız kentlerin ve konutların gelişmesine neden olmuştur. Kentsel çöküntüye neden olan başka bir faktör ise 20. Yüzyılda meydana gelen II. Dünya Savaşıdır. Savaş sonrası zarar gören kentlerin yenilenerek yeniden yapılanması ve kentlere kazandırılması önemli bir konu olarak ele alınmış ve bu olaylarla birlikte kentsel dönüşüm kavramı ortaya çıkmıştır (Özcivan, 2016).

Dönüşüm kavramına bakıldığında, TDK (Türk Dil Kurumu) dönüşümü; “Olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, transformasyon” şeklinde tanımlamıştır (www.tdk.gov.tr). Dönüşüm yalnız başına kullanıldığında çok fazla anlam taşımaz. Dönüşümde önemli olan ürünün ilk halinden son haline nasıl geldiği veya getirilmek istendiğine dikkat çekmektir.

Kentsel dönüşüm kavramına bakıldığında ise, Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü (TÜBA) kentsel dönüşümü; “Kentsel dönüşüm; belediyelerce, kentin yıpranan ve özelliğini yitirmeye yüz tutmuş, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen kent bölgeleri ile bu bölgelere ait alanlarının, kentin gelişimine uygun olarak yeniden yapım ya da özüne uygun biçimde yenilenerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve toplumsal donatı alanları oluşturulması, doğal afet risklerine karşı önlemler alınması, kentin tarihsel, kültürel dokusunun yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amacıyla gerçekleştirilen eylemlerin tümü” şeklinde tanımlamıştır (Kaynak: <http://www.tubaterim.gov.tr/>).

Kentsel dönüşüm kavramı, tarihsel süreç içinde vurguladığı yöntem, vizyon, strateji ve amacına yönelik olarak farklı açılarda yorumlanmış ve tanımlanmıştır;

Kentsel dönüşümü Couch 1992 yılında, kentsel alanların fiziksel yapısının yeniden üretilmesi ve yeniden kullanılması şeklinde tanımlamıştır.. Kavram; yerel örgütlerin veya devletin istihdam ve yatırımı arttırarak kentlerdeki yaşam kalitesinin arttırılma sürecini de ifade eder.

Andersen ve Leather ise kentsel dönüşümü (1999); Ülkelerdeki kentsel çöküntü alanları ve konut alanlarının bozulması ile ilgili sorunların ortaya koyulması, kamusal düzenlemelerin yapılması, kentlerde ve yerleşim alanlarında meydana gelecek değişimler ve hedef analizlerinin yapılması olarak yorumlamışlardır.

Başka bir anlatımla kentsel dönüşüm, yitirilen bir ekonomik durumun, etkinliğin veya işlevin yeniden canlandırılması, topluma kazandırılması, işlemeyen bir işlevin ise etkin duruma getirilmesidir. Kentlerdeki dışlanmış toplumsal alanlarda bütünleşmenin sağlanması, çevre dengesinin veya niteliğinin kaybolduğu bölgelerde dengenin yeniden kurulmasıdır. Kentsel dönüşüm, değişime uğrayan bir bölgenin sorunlarına çözüm üretmek için bölgenin çevresel, fiziksel, ekonomik ve sosyal koşullarına kalıcı çözümler üreten kapsamlı bir eylem ve vizyon olarak da tanımlanmaktadır (Demirel, 2018).

Tekeli ise, kentleri bir dönüşüm mekânı olarak tanımlamaktadır. Kentlerdeki mekanların işlev değiştirmesi veya biriken dönüşümlerle belli bir hedef, amaç veya sonuç yönünde ilerlemesini ifade eder Kentsel dönüşüm ile ilgili tanımlamalara bakıldığında öne çıkan vurgu, mekânda gerçekleşecek olan fiziki dönüşümlerdir (Tekeli, 2011).

Kentsel alanlar dinamik ve karmaşık sistemlerden oluşmaktadır. Toplumsal, ekonomik, ideolojik, fiziksel, siyasal ve çevresel faktörlerle dönüşüm ve değişim gösterdikleri gibi, birçok dönüşüm ve değişime de neden olabilirler. Kentsel dönüşüm dolayısıyla, bozulma ve çökme olan kentsel alanlarda fiziksel, toplumsal, çevresel, ekonomik durumların bütünleşik ve kapsamlı bir şekilde iyileştirmeye yönelik uygulanan eylemlerin ve stratejilerin bütünüdür (Akkar, 2006).

3.2. Kentsel Dönüşümün Boyutları

Kentsel dönüşüm ile ilgili farklı yaklaşım ve tanımlamaları anlamak için, kentsel dönüşümün ekonomik, fiziksel, yasal/yönetimsel, sosyal ve tasarım olan birbiriyle ilişkili beş temel boyutunu da irdelemek gerekmektedir.

1. Ekonomik boyut, kent içerisinde ele alınan bölgenin iş olanaklarının nicelik ve nitelik bakımından yükseltmeyi içerir. Bir bölgenin hem bölgesel hem de yapısal ölçekte ekonomik yönden canlandırılması için; bölgede ikamet eden yerel halkın ihtiyaçları değerlendirilmeli, yenilikçi yaklaşımların düzenlenmesi, geniş ölçekli ortaklıkları içermesi, sektörel olarak ne tür atılımların yapılacağı ve uygulanabilirliğinin incelenmesi gerekmektedir. Yapılacak uygulamaların ekonomik boyutu hem toplumsal hem de bölgesel olarak detaylı bir şekilde değerlendirilmelidir (Roberts ve Sykes, 2000).

2. Fiziksel boyut, ele alınan bölgenin bulunduğu kent ile konut stoku, çevresel problemler, sosyal ve teknik altyapı, ulaşım bağlantıları gibi problemleri ile ilgilenir.

Genel çerçevede fiziki mekânın nitelikli, güvenli, yaşanılabilir kılınması için risk taşıyan alanların, sosyal, ekonomik ve fiziki köhneleme alanlarının iyileştirilip, doğal, kültürel ve tarihi alanların da önemi bilinerek plan ve proje kapsamında iyileştirilmeye ve yenilemeye tabi tutulmasıdır.

3. Yasal/yönetimsel boyut, bölgedeki halk ile ilişkiler, liderliğin türü, çıkar gruplarının katılımı, karar verme mekanizmasının işleyişi ve yapısı gibi konuları içerir. Yasal/yönetimsel boyut kentsel dönüşüm projelerinde önemli olan konulardan biridir. Ayrıca kentsel dönüşüm uygulamalarında yasal boyuttaki sorunları tespit edip sorunlara aranan çözüm arayışlarıdır. Kentsel dönüşüm ilkelerini ve yaklaşımlarını genel bir çerçevede değerlendiren ve toparlayan yasal çerçeve ilk etapta net bir şekilde oluşturulmalıdır.

4. Sosyal boyutu, konut, sağlık, proje sürecine katılım, suç, kamu ve konut hizmetlerine erişim, toplumdan dışlanma gibi konularla ilgilenir. Kent kimliği, yapıların fiziksel niteliklerini içerdiği gibi mevcut bölgenin toplumsal yapısını da içermektedir. Bu nedenle kentsel dönüşüm uygulaması yapılacak alanda yaşayan halk da projeye dahil edilip göz ardı edilmemelidir.

5. Tasarım boyutu, korumayı ve değişimi yönlendiren, kentteki fiziksel gelişimin tasarım sürecini içermektedir. Dönüşüm projesinin tasarım aşaması ele alınan bölgede ne gibi alanların oluşturulacağı, gerekli olan yeni fonksiyonların belirlendiği ve mekânsal ölçekte hangi yöntemlerin uygulanacağına ilişkin kararların alındığı boyuttur. Alınan bu kararlar hem mevcut mekânsal niteliklerin iyileştirilmesini, devamlılığını hem de çağdaş uygulamaların getireceği katkılarla bölgenin gelişimini sağlayacaktır (Roberts ve Sykes, 2000; Güler, 2018).

Kentsel dönüşümü gerektiren nedenler, ülkelerin gelişmişlik aşamalarına ve entegrasyon düzeyleriyle ilişkili olarak, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Kentsel dönüşüm kavramı gelişmiş ülkelerde, sanayi devrimi sonrasında sosyo- ekonomik, mekânsal ve gelişme aşaması sorunlarını aşmaya yönelik kapsamlı yapılandırma yaklaşımı iken, gelişmekte olan ülkelere, doğal afetler sonucunda kentsel alanların yenilenmesi, kentlerdeki tarihi bölgelerin yeniden işlevlendirilip korunması, ekonomik durumu düşük insanların yaşadığı konut alanlarının iyileştirilmesi, göçler sonucunda ortaya çıkan kaçak yapıların dönüştürülmesi şeklinde olmaktadır (Polat, 2015).

Kentsel dönüşüm olgusu ülkemizde ise farklı nedenlerle ortaya çıkmıştır. Sanayileşme ve göç hareketleri, plansız ve hızlı kentleşme, yasa dışı yapılaşma, 1999 yılındaki depremden sonra kentlerdeki yapıların depreme dayanıklılığın konuşulması, kültür ve tarihi varlıkların korunmaması gibi etkenlerle gündeme gelmiştir. Türkiye kentsel dönüşüm uygulamalarına bakıldığında: yaşanabilir kentsel alanların yaratılması amacıyla;

- Doğal afetlerden etkilenecek olan toplumsal alanların veya konut alanlarının dönüştürülmesi,
- Kaçak yapılaşmanın olduğu alanların dönüştürülmesi,
- Kent içinde yer alan sağlıksız, yaşanılabilirlik standartları dışında kalan ve niteliksiz alanların dönüştürülmesi,
- Koruma alanlarının ve işlevini kaybetmiş tarihi mekanların dönüştürülmesi,
- Kent içinde yer alan tehlikeli çalışma alanlarının dönüştürülmesi şeklindedir (Karadağ ve Mirioğlu, 2014).

Hangi ülkede ya da kentte yapılırsa yapılsın kentsel dönüşüm uzun vadeli bir süreçtir. Kentsel dönüşüm süreci çok bileşenli ve toplumsal bir düzenlemedir. Her bölge için bölgenin özelliğine göre tek tip olarak değil de bileşenli, her bileşen için de hassasiyet ile farklı müdahale biçimleri uygulanmalı ve geliştirilmelidir. Gerekçelerin açık, anlaşılır, net olması ve toplumla paylaşılması esastır (Dinçer, 2013).

3.3. Kentsel Dönüşümün Amaçları

Genel olarak kentsel dönüşüme bakıldığında beş temel amaca yönelik ortaya çıkmıştır; Bunlardan ilki, kentin toplumsal problemleri ve fiziksel koşulları arasında bir ilişki kurulmasıdır. Kentlerdeki bozulmalar ve çökmeler kentsel alanların kullanışsız ve bakımsız hale gelmesine neden olurlar. Bu yüzden kentsel dönüşüm projeleri, kentlerdeki bozulmaları engelleyecek önerilerde bulunup, bu bozulmaların nedenlerini araştırıp, ortaya çıkan problemlere çözüm bulmayı hedefler.

Kentsel dönüşümün ikinci amacı ise, fiziksel olarak kent dokusunu oluşturan öğelerin değişim ihtiyaçlarına yanıt aramaktır. Bir başka deyişle, kentin bozulan, değişen ve hızla büyüyen dokusunda meydana gelen toplumsal, çevresel, fiziksel, altyapısal ve ekonomik ihtiyaçlarına göre kentin yeniden geliştirilmesidir.

Kentteki yaşam kalitesini, refahı artırmak, ekonomik kalkınmayı ortaya koyup, geliştirmek kentsel dönüşümün üçüncü amacıdır. Toplumsal ve fiziksel yapının bozulmasının yanında kentsel alanların ekonomik olarak canlılıklarını yitirmesi de kentsel alanların çökmesinin nedenlerindedir. Kentsel dönüşüm projeleri toplumsal ve fiziksel çöküntü alanlarının ekonomi canlılığını arttırmak için strateji geliştirmeyi, kentsel yaşam kalitesini ve refahı arttırmayı amaçlar.

Kentsel dönüşümün dördüncü amacı ise, kentsel alanların iyi bir biçimde kullanımına, plansız kentsel yayılmaların engellenmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesidir. Günümüzde ‘sürdürülebilirlik’ amacı ile orantılı olarak, kentlerde plansız büyümüş, daha önce kullanılmış bölgelerin tekrar kullanımını sağlayan, kentlerdeki yayılmanın ve büyümenin sınırlandırılmasına ilişkin dönüşüm projelerinin geliştirilmesi amacını taşımaktadır.

Kentsel dönüşümün son amacına bakıldığında, politik güçlerin ve toplumsal koşulların ürünü olarak kentsel dönüşüm politikalarının ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendirilmesini amaçlamaktadır. Günümüzde kentsel bölgelerin değiştirilmesi,

yeniden geliştirilmesi ya da üretilmesi çok disiplinli tasarım süreçleriyle gerçekleştirilmektedir (Roberts ve Sykes, 2000; Akkar, 2006).

Bu doğrultuda kentsel dönüşümün amaçlarını aşağıda sıralandığı gibi özetlemek mümkün olmaktadır;

- Ekonomik yaşamı canlandırmak,
- Kentteki fiziksel ve toplumsal çöküşü durdurmak,
- Kültüre dayalı birimleri harekete geçirmek,
- Tarihi dokuyu koruyup, her ölçekte katılı sağlamak,
- Kentteki yaşam kalitesini arttırmaktır (Yemen vd., 2018).

Yukarıda sözü edilen amaçlardan kentsel dönüşüm, kentteki yasal, yönetsel, ekonomik, sosyal, fiziksel, toplumsal, çevresel boyutları da içeren bir süreçtir. Bu yüzden çok yönlü ele alınıp incelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu amaçlardan hareketle, nitelikli kentlerin oluşturulması için birtakım ilkelerin benimsenmesi gerekir. Bu durumda kentsel dönüşüm;

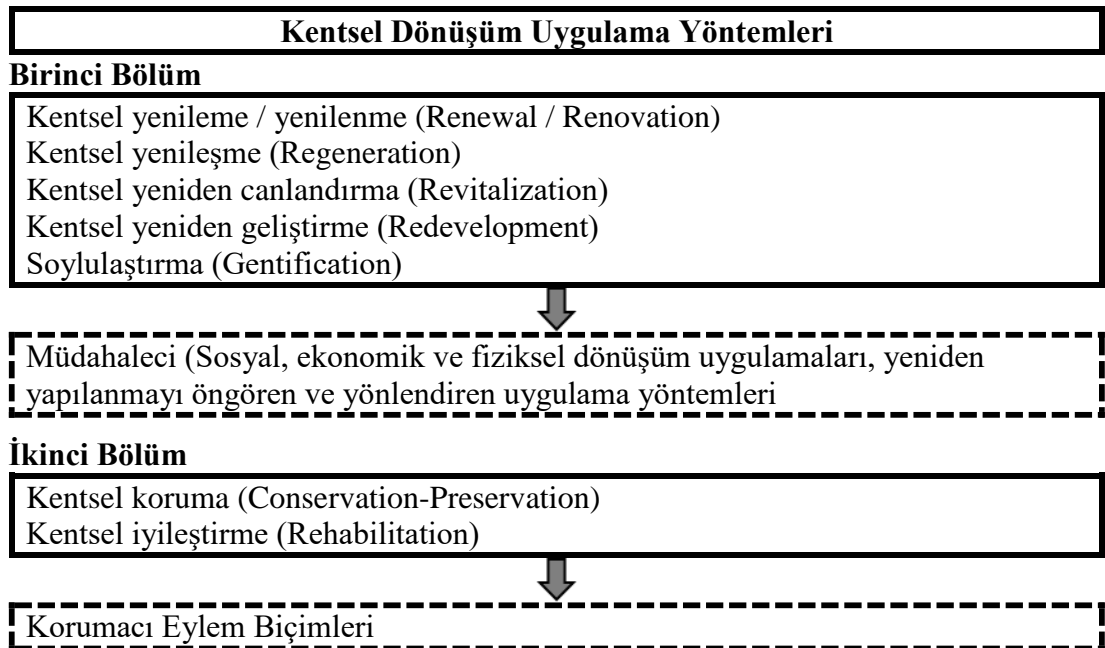
- Kentsel alanın sosyal yapı, çevresel durum, fiziksel doku ve ekonomik durumun birbirleriyle uyumunu amaçlamalıdır.
- Mümkün olduğunca belirgin, uygulanabilir, ölçülebilir, hedefler belirlemelidir.
- Değişikliklerin ortaya çıkacağını kabul ederek açık olunmalıdır.
- Sürdürülebilirlik kalkınma amaçlarına göre programlar ve stratejiler oluşturmalıdır.
- Dönüşüm yapılacak kentsel bölgede fiziki ve sosyal durum analizine dayanmalıdır.
- Zaman içinde ortaya çıkacak farklı unsurlarda düşünülmeli bu doğrultuda yeni ve farklı kaynaklara da ihtiyaç duyulacağı bilinmelidir.
- Yapılı çevrenin ve arazinin mevcut özelliklerini içeren beşerî, ekonomik, doğal vb. kaynaklardan da faydalanmalıdır.
- Kent ve seçilen bölge arasında uyumu sağlamak için problemlerin çözümü olumlu, sıralı ve dengeli olacak şekilde, bütünleşik ve kapsamlı ele alınıp strateji uygulanmalıdır.
- Bölgede yaşayan tüm paydaşlarla ortak fikir birliğine varıp, maksimum düzeyde katılım sağlamalıdır (Özcivan, 2016).

3.4. Kentsel Dönüşüm Uygulama Yöntemleri

Kentsel dönüşüm kavramı ile ilgili dünyada ve Türkiye’de birçok tanımlama yapılmıştır. Literatürde iç içe geçmiş ve birbiriyle ilişkisi olan fakat etki ettiği alan ve uygulama yöntemi açısından farklılık gösteren birçok kavram bulunmaktadır. Kentin kendi içinde barındırdığı özellikler ve farklı dinamiklerden dolayı her kentte farklı yöntemlere ve uygulamalara ihtiyaç duyulmuştur. Kentte sosyal anlamda çöküntü ya da bozulma varsa sosyal yapıyı refaha ulaştırıcı ve iyileştirici uygulama yöntemlerine; fiziksel anlamda bozulma, eskime varsa fiziksel yapı ile ilgili uygulama yöntemlerine; ekonomik anlamda çöküş söz konusu ise ekonomik canlanmaya yönelik uygulama yöntemlerine başvurulur. Kimi zaman sözü edilen uygulama yöntemlerinin birkaçı birlikte de uygulanabilir (Çoban ve Sert, 2018).

Bu bağlamda kentsel dönüşüm uygulamaları kültürel, sosyal, fiziki ve ekonomik durumu değerlendirme ve yeniden üretme sürecini ifade eden; uzun zamanda gerçekleştirilen, değişime açık ve esnek olan eylemler dizisini oluşturan bir süreçtir. Kentsel dönüşüm uygulamaları iki ana başlık halinde incelenmiştir. Bunlardan ilki yenileme odaklı uygulamalar, ikincisi koruma odaklı uygulamalardır. Birinci bölüm ekonomik, sosyal, fiziksel dönüşüm amaçlı uygulamaları, ikinci bölüm ise koruma ve iyileştirme odaklı strateji ve uygulamaları ön plana çıkarmaktadır (Tablo 3.1) (Alp, 2005; Güler, 2018).

Tablo 3.1. Kentsel Dönüşüm Uygulama Yöntemleri (Alp, 2005):

3.4.1. Kentsel yenileme / yenilenme (Renewal / Renovation)

Birbirine çok yakın olan bu kavramlardan Renovation Türkçe sözlükte “onarım, yenileştirme, yenileme” gibi anlamlar taşırken, Renewal “yeniden yapma, yenilenme, yenileme” gibi anlamları taşımaktadır; Urban Renewal ise “kentsel yenilenme, kent yenileme” anlamına gelmektedir (Dinçer, 2013).

Zaman içerisinde yapılan tanımlamalara bakıldığında kentsel yenileme ve yenileme hakkında çeşitli ifadeler kullanılmıştır. Bu doğrultuda yenileme, yıpranmış ve eskimiş kent dokularının günün ekonomik ve sosyal şartlarına uygun olacak şekilde yenilenmesi ve değiştirilmesini sağlayan süreçtir. Başka bir tanımlamada ise yenileme, zaman içinde yıpranan, köhneyen, eskiyen veya potansiyel arsa değeri düşmüş olan bölgelerin şehir dokusunun, alt yapısının ekonomik ve sosyal programlarla stratejik bir yaklaşımla, günün fiziksel, ekonomik, sosyal şartlarına uygun olacak şekilde yeniden canlandırılması, geliştirilmesi, yeniden oluşturulması bazen de değiştirilmesini içeren geniş bir süreçtir (Özcivan, 2016).

Yenileme eylemi, fiziki yenileme ve işlevsel yenileme olmak üzere ikiye ayrılmaktadır;

1. Fiziki yenileme eylemi; alt yapının büyük oranda ya da tümüyle kaldırılarak alanının yeniden düzenlemesidir. Köhnemenin çok yüksek düzeyde olduğu alanlarda, korumaya değer yapı bulunmayan alanlarda, çevresel işlevlerin değişmiş olduğu alanlarda uygulanan eylemdir.

2. İşlevsel yenileme eylemi; alandaki hâkim işlevin büyük oranda ya da tümüyle değiştirilmesidir. Kent merkezindeki eski sanayi bölgelerinde, köhnemenin yüksek olduğu toptan ve depolama ticaret alanlarında, niteliği düşük olan konut bölgelerinde uygulanan eylem biçimidir (Dinçer, 2013).

Kentsel yenileme, esenleştirme, yeniden geliştirme, yeniden inşa ve restorasyon olmak üzere dört ana müdahale biçiminden oluşmaktadır. Kentsel yenileme fiziksel faaliyetlerin yanında sosyal ve ekonomik faaliyetleri de içermektedir. Son haliyle sosyal, çevresel, kültürel ve ekonomik yaşam standartlarına erişmek için idari birimler ve yerel yönetimler onarma, temizleyip tekrar yapma, yeniden inşa etme, planlama ve koruma faaliyetlerden oluşan uygulama biçimidir (Rui, 2003).

Kentsel yenileme kavramının içerdiği faaliyetler, yapılan müdahale biçimleri, kavramda yeri olup olmadığı tablo 3.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Kentsel Yenileme Tanım Şeması (Rui, 2003).

Proje Tipi	Faaliyet Kapsamı	Amaç	Fiziksel Çevre	Kavramdaki Yeri
Bakım	Boyama, onarma, bozulmuş parçaları değiştirme	Güncel tutma, İşlevsel değerini koruma	Etkilenmez	Yok
İyileştirme	Yeni eklentiler: balkon, tavan arası, ısıtma, banyo, mevcut olanları güncelleme	Modernleştirme, Binayı modern standartlara uygun hale getirme	Etkilenmez	Yok
Restorasyon	Eskiye parçaların değiştirilip yeni eklenmesi	Modernleştirme, Binayı modern standartlara uygun hale getirme	Etkilenmez	Var
Esenleştirme	Geniş restorasyon Yeniden	Modernleştirme, Binayı modern standartlara uygun hale getirme	Etkilenmez	Var
Yeniden inşa	Dış görünümü bozmaktan kaçınarak, içyapıyı geliştirmek, düzenlemek	Binayı yeni kullanımlara uygun hale getirme	Kullanım başladıktan sonra ufak değişiklikler	Var
Yeniden geliştirme	Yapının kısmen veya tamamen yıkılıp ardından yeniden yapılması	Köhnemiş, bozulmuş alanları yeni kullanıma hazır hale getirmek	Plana göre yeniden inşa edilir	Var

3.4.2. Kentsel yenileşme (Regeneration)

Kentsel dönüşüm uygulama türünden biri olan kentsel yenileşme, genel bir ifade ile ortaya çıkmış olan bütün yenileme kavramlarını içine alan, her evrede toplumun bileşenlerini ve tüm katmanlarını kapsayan, sürekliliği ilke edinen bir uygulama sürecidir. 1950’li yıllardan sonra sanayi devrimi ve savaş sonrası Avrupa’da çöküş yaşayan ve sağlıksız olan kent dokularının düzenlenmesi fikri doğmuş, bununla birlikte “İyileştirme”, “Yeniden Oluşum” ve “Koruma” stratejileri özümsemiştir. Bu uygulamaların sonucunda kentlerde tek tip planların ortaya çıktığı ve kentlerde kimlik kaybının arttığı görülmüştür. Bu neticede kentsel dönüşüm kent planlarının ve projelerinin yeniden gözden geçirilmesi fikri ortaya atılmış ve kentsel yenileşme kavramı ortaya çıkmıştır. Bu fikirle yeni stratejiler üretip, kentte yaşayan insanların

planlama aşamasında bağımsız olamayacağı, kentsel yaşam ve kültürün yeniden canlandırılması fikrini ilke edinmiştir (Kocabaş, 2012).

Kentsel yenileşme (Renegeration), kentsel yeniden canlandırma (Revitalization) ve kentsel yeniden geliştirme (Redevelopment) kavramları ile benzerlik göstermesine karşın, alt ölçekteki bölge sorunlarını bütüncül olarak (sosyal, kültürel, ekonomik, fiziki) iyileştirilmesi ve kent sorunlarını analiz edip ve çözüm üreten ortaklaşa eylemler bütünü olarak literatürde karşımıza çıkmaktadır. Kentsel yenileşme stratejileri ile, kentte yaşayan insanları kent mekânı ile ele alıp, kent yaşamını ve kültürünü yeniden canlandırmayı, kentin var olan ölçü ve oranlarını korumayı amaçlamaktadır. Böylece, bozulmuş ve çöküntüye uğramış kentlerdeki yaşam çevreleri yeniden düzenlenip, özenilecek ve zevk alınacak sağlıklı kentsel mekanlara dönüştürülebilir; özgün yapılarını ve niteliklerini kaybeden tarihi çevreler ve yapılar, yeni modern yaşam koşullarına göre düzenlenip, koruma fikriyle kent kültürünün devamlılığı yeniden sağlanabilecektir (Akkar, 2006).

3.4.3. Kentsel yeniden canlandırma (Revitalization)

“Revival” kelimesi Türkçe sözlükte, “canlanma, yeniden canlandırma ve uyanış” anlamlarını taşımaktadır. Kentsel yeniden canlandırma, zaman içerisinde canlılığını yitiren kentsel alanlara, özellikle tarihi değeri olan mekanlara ve yapılara sosyal önlemler alınarak hareketlilik kazandırılması ve yeniden canlandırılmasını ilke edinen bir uygulama biçimidir (Güler, 2018).

II. Dünya Savaşı’ndan sonraki yıllarda ve küreselleşmenin başladığı yıllarda, kentleri yenileme, yeni konut ve yaşam alanları üretme, alansal temizleme gibi fikirler benimsenirken; 1980’li yıllardan sonra yaşayan ekonomik ve sosyal sorunlardan dolayı kentsel canlandırma fikri benimsenmeye başlanmıştır (Özcivan, 2016).

Yeniden canlandırma uygulama yöntemi, fiziksel, sosyo- kültürel veya ekonomik açıdan çöküntü yaşayan, terk edilmiş ve başıboş bırakılmış bölgelerin, özellikle kent merkezlerinin bozulma ve çökme etkenlerini ortadan kaldırmayı, bu bölgeleri değiştirerek yeniden hayata kazandırmayı, sosyo- ekonomik, işlevsel ve fiziksel yapının geliştirilmesini amaçlamaktadır (Tablo 3.3) (Yenice, 2011).

Tablo 3.3. Yeniden Canlandırma (Revitalization) Stratejisi Uygulanacak Alanlara Özgü Karakteristik Yapı (Yenice, 2011).

YENİDEN CANLANDIRMA (REVITALIZATION)		FİZİKSEL YAPI		İŞLEVSEL YAPI	SOSYAL VE EKONOMİK YAPI
		ALTYAPI	ÜSTYAPI		
KARAKTER		Fiziksel eskime/yıpranma		İşlevsel yapı niteliğini yitirmekte	Terk edilme/süzülme süreci Aktivite/eylem alanları eksikliği Artan düzeyde suç oranı
ODAK	KORUMA				
	SAĞLIKLAŞTIRMA	X	X	X	X
	YENİLEME				X
UYGULAMA ÖLÇEĞİ		Kentsel bölge/mahalle			
SONUÇ		Fiziksel, işlevsel ve sosyo-ekonomik yapının geliştirilmesine yönelik müdahalelerin geliştirilmesi			

Kentsel canlandırma, geniş bir ölçeğe sahip olup birçok alanda kullanılabilir. Büyük liman projelerinden tek bir bina ölçeğine kadar yapılaşmış her alan için uygulanabilir. Sosyal politikaları içeren büyük ölçekli bir müdahale çeşididir (Yenice, 2011).

3.4.4. Kentsel yeniden geliştirme (Redevelopment)

Redevelopment sözlükte, ‘yeni baştan inşa etme’, ‘yeniden yapılandırma’ anlamlarını taşımaktadır. Bu bağlamda kentsel yeniden geliştirme, yapısal ve ekonomik özellikleri iyileştirilmeyecek kadar bozulmuş olan kentsel alanlardaki konutların, yapıların, kent parçalarının yeni tasarım ve plan çerçevesinde imar edilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Sert, 2007).

Kentsel yeniden oluşum;

- Kentlerde ekonomik teşvikler ve yasa üstü yaklaşımlarla ekonomiyi kalkındırma şeklidir.
- Kent merkezlerini canlandırmak amacıyla mekanları ve kültürel alanları yeniden düzenlemektir.
- Kamu iş birliği ve özel sektör ile olumlu çalışmalar yürüten, sosyal, ticari konut alanlarında politikalar üreterek gelişim alanları üretmektir.
- Uluslararası sermayeyi yapılandırmak için ortaya çıkarılan finansal bir süreçtir.

Özetlenecek olursa kentsel yeniden oluşum, köhnemiş, bozulmuş, çöküntü haline gelmiş ya da tamamı yok olmuş bölgelerde mevcut durumun iyileştirilmesi, yeni bir yaşam alanı ve dokunun oluşturulması, kente kazandırılmasıdır (Tablo 3.4) (Erden, 2006; Yenice 2011).

Tablo 3.4. Yeniden Geliştirme (Redevelopment) Stratejisi Uygulanacak Alanlara Özgü Karakteristik Yapı (Yenice, 2011).

YENİDEN GELİŞTİRME (REDEVELOPMENT)	FİZİKSEL YAPI		İŞLEVSEL YAPI	SOSYAL VE EKONOMİK YAPI
	ALT YAPI	ÜST YAPI		
KARAKTER	Fiziksel yıpranma/eskime insan yaşamı için uygun olmayan yapılar İnsan sağlığını tehdit eden yapı/yapı grupları		-	-
ODAK	KORUMA		X	
	SAĞLIKLAŞTIRMA			
	YENİLEME	X	X	X
UYGULAMA ÖLÇEĞİ	Yapı grupları veya kentsel bölge			
SONUÇ	Fiziksel üst yapı ve alt yapının tamamen yıkılarak benzer veya farklı işlev alanlarının yeniden inşası			

Ayrıca yeniden geliştirme kavramını, nüfus planlaması, arazi kullanımı gibi konular çerçevesinde ömrünü tamamlamış, köhnemiş yapıların tamamen temizlenmesi, yeni nüfus dağılımları ve arazi kullanım kriterleri belirleterek müdahale biçimleri üretmek şeklinde de tanımlamak mümkün olmaktadır. Konut alanlarına yeniden geliştirme uygulamaları yapıldığında kamu sektörü konut tahliyesini, planlamasını, alan belirlemesini üstlenirken, yeniden inşa edilecek yapıları özel sektörler üstlenmektedir (Özcivan, 2016).

3.4.5. Soylulaştırma (Gentrification)

Türkçe sözlük karşılığı soylulaştırma olan “gentrification”, içeriği tam ifade edilemediği için akademik olarak, “burjuvalaştırma”, “nezihleştirme”, “seçkinleştirme” gibi isimlerle anılmıştır. İlk olarak 1964’de sosyolog olan Ruth Glass tarafından, orta ve üst sınıfların işçi mahallelerini ele geçirmesi, var olan konutların yerine daha lüks ve şık konutların yapılması, bu alanlarda sosyal karakterinde farklı bir şekle girmesi ile ilgili kullanılmıştır. Çok yönlü dönüşüm süreci olan soylulaştırma, kentsel yapılanmanın da önemli bir sonucudur. En genel tanımıyla soylulaştırma; kent

içindeki çöküntü ve bozulmuş alanlardaki fiziksel olarak mekânsal ayrışmayı, sosyal ve ekonomik olarak sınıfsal ayrışmayı ifade etmektedir (Akalin, 2016).

Uysal (2006)'a göre soylulaştırma, "...önceleri işçi sınıfının ikamet ettiği veya çok sayıda grup tarafından paylaşılan alacakaranlık bölgelerinin genellikle orta sınıflarca veya daha yüksek gelir sahibi gruplar tarafından sakinlerinin sürülmesi veya yer değiştirilmesiyle gerçekleştirilen, fiziksel, ekonomik, kültürel ve sosyal bir işgaldir."

Kentsel dönüşüm uygulama yöntemlerinden biri olan soylulaştırma, kentsel bölgelerde yaşayan insanların yaşadıkları mekanlardaki fiziksel ve yaşamsal kalitenin artırılması için buldukları bölgelerden uzaklaştırılması eylemidir. Diğer bir ifade ile kent merkezinde yer alan yoksul mahallelere üst gelir gruplarının yerleşmesi, kent merkezlerinin ele geçirilmesi anlamını taşıyan sınıfsal proje olarak da adlandırılmaktadır (Tablo 3.5) (Yenice, 2011; Demirel, 2018).

Tablo 3.5. Soylulaştırma (Gentification) Stratejisi Uygulanacak Alanlara Özgü Karakteristik Yapı (Yenice, 2011).

SOYLULAŞTIRMA (GENTIFICATION)		FİZİKSEL YAPI		İŞLEVSEL YAPI	SOSYAL VE EKONOMİK YAPI
		ALT YAPI	ÜST YAPI		
KARAKTER		Özgün niteliğini henüz kaybetmemiş yapı ve bina grupları Fiziksel yıpranma/eskime		İşlevsel yapı korunmuş	Yüksek düzeyde kiracı oranı Yüksek düzeyde işsizlik oranı Artan düzeyde suç oranı Düşük gelir düzeyi Düşük arazi/konut fiyatları Düşük eğitim düzeyi
ODAK	KORUMA	X	X	X	
	SAĞLIKLAŞTIRMA				X
	YENİLEME				X
UYGULAMA ÖLÇEĞİ		Kentsel bölge			
SONUÇ		Fiziksel ve işlevsel yapı korunmuş; mevcut kullanıcı grupları yerine daha yüksek eğitim seviyesine sahip genç insanlar ve çocuksuz çalışan çiftlerin yerleştirilmesine yönelik tedbirler alınmış.			

Ayrıca son yıllarda metropol nitelikteki kentlerde bu tarz uygulamalar çok yapılmaktadır. Genellikle göç ile kentlere yerleşen işçi grupların oluşturduğu kesimler kendi kültürlerini yaşadıkları bölgelere taşımışlardır. Soylulaştırma uygulamaları bu sebepten dolayı planlama ve uygulama açısından olumsuz nitelendirilmektedir (Güler, 2018).

3.4.6. Kentsel koruma (Preservation- Conservation)

Kentsel koruma da kentsel dönüşüm uygulama yöntemlerinden birisidir. Zaman içinde eskiyen, köhneme sürecine girmiş, bozulan, çöküntüye uğramış kent merkezlerinin yenilenmesidir. Bu alanlarda yapılacak uygulamalardan önce kentsel koruma stratejileri ve ilkeleri geliştirilmelidir. Kentsel koruma kavramı ‘Conservation’ ve ‘Preservation’ olarak iki şekilde ele alınmaktadır. Aslında çok büyük farklılıkların olmadığı bu iki terimden ilki olan ‘Conservation’, yapıların ya da yapı gruplarının ekonomik kullanımına bağlı kalınarak ölçeğin ve karakterin geliştirilmesi, eklentiler yapılması, çağdaştırılması, günün koşullarına uyarlanması şeklinde tanımlanırken; ‘Preservation’ özellikle kültürel değeri yüksek olan müze alanları olarak korunması öngörülen, yapı gruplarının veya yapıların özgün nitelikleri korunarak, strüktürünün ve detayların eksiksiz olacak şekilde bütünleştirilmesidir (Özcivan, 2016).

Kentsel koruma, sosyal, fiziksel, ekonomik durumu ve işlevi bozulmamış dokularda var olan özelliklerin değiştirilmemesi, yeni yapılacak yapı sayısının az olması , sosyal dokusunun korunması, mevcut yapılarda esaslı ve basit onarımların yapılması gibi amaçları ilke edinmiştir. Kent merkezleri kentsel gelişime paralel olacak şekilde devamlılığı sağlayan birer organizma görevini üstlenmişlerdir. Önemli olan gelişim sürecinde kentin kimliğini ortaya koyan, kültür mirası özelliği taşıyan özgün dokuların korunarak günün modern ihtiyaçlarına göre yenilenmesidir (Tablo 3.6) (Yenice, 2011; Dinçer, 2013).

Tablo 3.6. Koruma (Conservation) Stratejisi Uygulanacak Alanlara Özgü Karakteristik Yapı (Yenice, 2011).

KORUMA (CONSERVATION)		FİZİKSEL YAPI		İŞLEVSEL YAPI	SOSYAL VE EKONOMİK YAPI
		ALT YAPI	ÜST YAPI		
KARAKTER		Özgün karakterini sürdüren tarihi doku Altyapı sisteminin durumu iyi		İşlevsel yapı büyük ölçüde korunmuş	-
ODAK	KORUMA	X	X	X	X
	SAĞLIKLAŞTIRMA				
	YENİLEME			X	
UYGULAMA ÖLÇEĞİ		Yapı ve yapı gruplarını içeren sınırlı çevre			
SONUÇ		İşlevsel ve sosyo-ekonomik yapısı korunmuş, alt ve üst yapısı basit ve kısmi müdahale tedbirleri alınmış			

Özetlenecek olursa kentsel koruma, kentlerin belli bölgelerinde bulunan anıtların, özgün kent parçalarının, mimari değeri önemli olan yapıtların, doğal güzelliklerin gelecek kuşaklara miras olarak bırakılması düşüncesiyle her türlü çevresel ve yıkıcı eyleme karşı önlem alınmasıdır (Demirel, 2018).

3.5. Kentsel iyileştirme (Rehabilitation)

Türkçe sözlük anlamıyla “Rehabilitation”, “İyileştirme, esenleştirme, eski haline döndürme” olarak tanımlanmaktadır. İyileştirme koşullar el verdiği sürece tercih edilmesi gereken kentsel dönüşüm uygulama yöntemlerinden birisidir. Herhangi bir yerleşim alanında yıpranmış, bozulma sürecine girmiş, özgün niteliklerini kaybetmemiş konut alanlarının, eski hallerine döndürmek amacıyla işlevlerini geri kazandırma eylemi olarak tanımlanmaktadır (Güler, 2018).

Kentsel iyileştirme uygulamalarının öngörüldüğü alanlar;

- Eski limanlar ve endüstri alanları,
- Sosyal konut alanları,
- Eski ya da tarihi kent merkezleri,
- Terk edilmiş sanayi bölgeleri,
- Sanayileşme sürecinde gelişmiş ekonomik ve sosyal yapısı düşük olan alanlar,
- Plansız yayılmış alanlar şeklindedir. (Erzene, 2013).

1960-1980’li yıllarda uygulanan kentsel dönüşüm yöntemleri yön değiştirmeye başlamış, var olan bölgeleri temizleme düşüncesinden Kentsel İyileştirme (Rehabilitasyon) uygulama yöntemine doğru eğilim başlamıştır. Bunun başlıca sebeplerinden biri, var olan bir kent dokusunun tamamen kaldırıp eski doku yerine yeni bir dokunun oluşturulmasının maliyet açısından çok yüksek olmasıdır. Özellikle 1970’li yıllarda kentsel iyileştirme önemli ve uygulanabilir bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde toplumsal bozulma ve fiziksel bozulma arasında ilişki olduğu kabul edilerek; alan odaklı, toplumsal sorunlara duyarlı, kentsel yenileme ve iyileştirme projeleri geliştirilmiştir (Tablo 3.7) (Alp, 2005; Yenice, 2011).

Tablo 3.7. İyileştirme (Rehabilitation) Stratejisi Uygulanacak Alanlara Özgü Karakteristik Yapı (Yenice, 2011).

İYİLEŞTİRME (REHABILITATION)		FİZİKSEL YAPI		İŞLEVSEL YAPI	SOSYAL VE EKONOMİK YAPI
		ALT YAPI	ÜST YAPI		
KARAKTER		Özgün niteliğini henüz kaybetmemiş yapı ve bina grupları Fiziksel yıpranma/eskime Özgün karakteri yıpratıcı çeşitli Eklentiler		İşlevsel yapı karakterini sürdürmekte	-
ODAK	KORUMA			X	
	SAĞLIKLAŞTIRMA	X	X		X
	YENİLEME				X
UYGULAMA ÖLÇEĞİ		Yapı ve yapı grupları			
SONUÇ		Özgün karakteri bozan yapılar ayıklanır, sosyal ve ekonomik yapıyı iyileştirici tedbirler alınır			

Genel olarak iyileştirme (rehabilitasyon), güvenli sosyal çevre, kentsel strüktür gibi olguların ele alınıp kentsel dönüşüm politika çalışmalarıyla; ekonomik gelişim, sosyal yapı, fiziki mekân gibi gelişimleri bütün olarak ele alıp, değerlendirip güçlü bir vizyon ve stratejik yaklaşım ile uygulayan kentsel dönüşüm yöntemidir. İyileştirme, Binaların bakım ve tamir ile yenilenmeleri, spor, dinlenme ve aktivite alanlarının sağlanması, çağdaş yapım ve onarım tekniklerinin kullanılması, trafik sorunlarının çözümlenmesi, güvenlik hissiyatının ve güvenli, yaşanabilir alanların oluşturulması gibi hedefleri ilke edinmiştir (Sert, 2007).

3.5.1. İyileştirme (Rehabilitasyon) uygulamalarının müdahale biçimleri

Yapıyı yıkmak ve daha sonradan yeniden inşa etmek zaman ve ekonomik açıdan daha zordur. Bir bölgedeki bazı yapıların fiziksel ya da işlevsel durumu çok kötü durumda ise yapı yıkılıp, yeniden inşa edilebilir, çok kötü durumda olmayan yapılar ise iyileştirme müdahaleleri ile varlıklarını sürdürebilmektedirler. Ele alınan bölgede iyileştirme uygulamalarının hem bölgesel ölçekte hem de mekânsal ölçekte ele alınması gerekmektedir.

İyileştirmenin (Rehabilitasyon) uygulamalarının kentsel ya da bölgesel ölçekte uygulama biçimlerine bakıldığında;

- Elektrik hatlarının, kanalizasyon sistemlerinin, su kaynaklarının yeni malzeme kullanılarak onarılması ve yenilenmesi,

- Yeni yapılacak yapıların mevcut işlevler ve yapılarla uyumlu olması,
- Bölgedeki yapıların esaslı ve basit onarımlarının yapılması,
- Yeni yapılacak yapıların mevcut dokuya ve yapılara zarar vermemesi, özgünlüğünü kaybetmesine yol açmaması, dönüşümlü olması,
- Alt yapı ve üst yapı onarımları yenilenerek, bütünlenerek, sağlamaştırılarak, esaslı onarım yapılarak kullanılabilir hale getirilmesi,
- Yolların kaplama malzemeleri ile onarılması,
- İşlevini kaybetmiş yapıyı yenilemek ya da yeni işlevler vererek kullanılabilir hale getirilmesi şeklindedir.

Ayrıca yerel halkın ekonomik, sosyo- kültürel olanaklarının geliştirilmesi de devamlılığın sağlanması için çok büyük önem arz etmektedir. Yoksulluk oranı, eğitim düzeyi, işsizlik oranı, sosyal güvence vb. gibi durumların ortaya konulup, o doğrultuda eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir (Roberts ve Sykes, 2000; Dinçer, 2013).

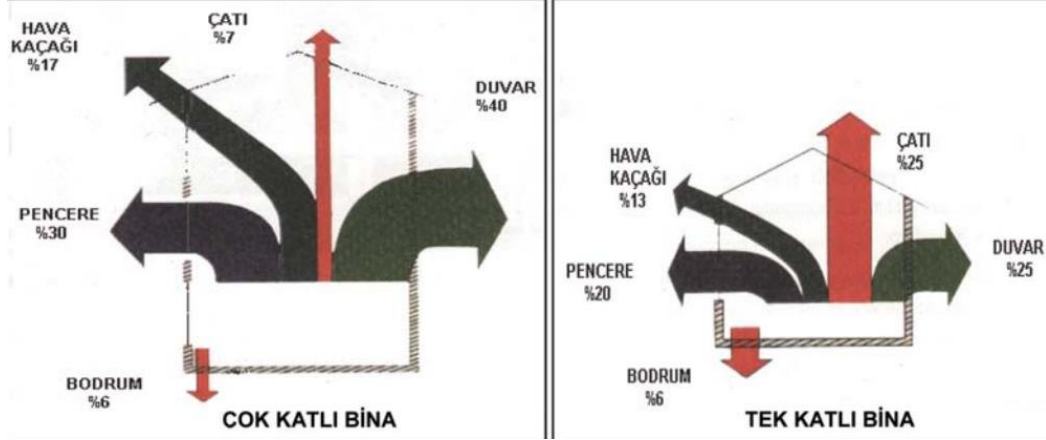
Mekânsal ölçekte iyileştirme (Rehabilitasyon) uygulamalarının amacına bakıldığında ise, bölgede müdahale edilecek yapıların tespit edilip, bu tespitler sonucunda yapıların görsel ve ısı konfor şartlarını sağlayıp, iç mekânda yaşanabilir ortamlar üretmektir. İyileştirilecek yapılara uygulanan mekânsal ölçekteki müdahale yöntemlerini yedi başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar;

1. Isı yalıtım sisteminin binalara eklenmesi,
2. Pencere iyileştirmeleri,
3. Çok amaçlı cephe sistemleri,
4. Isıtma sistemlerinin iyileştirilmesi,
5. Isı korunumlu havalandırma sistemlerinin binalara eklenmesi,
6. Güneş sistemlerinin binalara eklenmesi,
7. Mevcut binanın statik açıdan iyileştirilmesidir (Gönüloğlu, 2014; Önal ve Koçak, 2018).

3.5.1.1. Isı yalıtımı

Isı yalıtımı, farklı iki ortam arasındaki sıcaklığın ısı geçişini indirmek amacıyla uygulanan müdahalelerdir. Diğer bir ifadeyle, daha konforlu yaşamak, yazın serinlemek, kışın ise ısınmak için yapıların çatılarında, dış cephelerinde, iletim ve döşeme tesisatlarında, pencere doğramalarında oluşan ısı geçişini indirgeyen

önlemlerdir. Tek katlı ve çok katlı binalarda ısı kayıp oranları Şekil 3.1’de verilmiştir (Yaman vd., 2015).

Şekil 3.1. Tek Katlı ve Çok Katlı Binalarda Isı Kaybının Yüzdeleri (Yaman vd., 2015).

Yapının dış cephesine yapılan ısı yalıtımı büyük oranda yapının ısı korunumuna katkı sağlamaktadır. Ayrıca dış cephe ile birlikte yapının zeminine (temel ya da bodrum kat) ve çatısına da ısı yalıtımı kusursuz ve iyi şekilde yapılmalıdır. Böylece yapının dış cephesi çevrelenip, yalıtım ile ısı kaybı aza indirilmektedir. Duvar kalınlığı ve iklim koşullarına bağlı olarak yalıtım katmanının kalınlığı 14 cm’den az olmayıp, 20- 30cm arasında olmalıdır (Gönülol ve Altın, 2013).

Isı yalıtımında kullanılan malzemeler; Genleştirilmiş Mantar Levhalar (ECB), Fenol Köpüğü (PF), Ekspande Polistren Köpük (EPS), Poliüretan Sert Köpük (PUR), Ekstrüde Polistren Köpük (XPS), Genleştirilmiş Perlit (EPB), Ahşap Lifli Levhalar (WF), Cam Köpüğü (CG), Taş Yünü, Cam Yünü ve Seramik Yünüdür.

Isı yalıtımında kullanılacak malzemelerde aranması gereken özellikler ise;

- Su Emme gücü,
- Yoğunluk (kg/m³),
- Sıcaklık Dayanımı (°C) ve Mekanik Dayanım (kPa),
- Buhar Difüzyon Direnci, Boyutsal Kararlılık,
- Isı İletim Katsayısı (W/mK),
- Yangın Sınıfı (DIN 4102, BS 476)’dır (Yaman vd., 2015).

Isı yalıtımı yapının dış duvarlarına içten ya da dıştan uygulanabilmektedir. Dış duvarlara yapılan içten yalıtım iskele inşası gerektirmeme, dış etkenlerden etkilenmeme, daha kolay ve hızlı uygulanabilme gibi avantajlara sahiptir. Ancak

döşeme-duvar, dış duvar-iç duvar birleşiminde yalıtım katmanı kesintiye uğramakta, kesintiye uğrayan bölgelerde oluşan hasarlı kısımlar yalıtım katmanının arkasında görünmeyip daha sonradan ortaya çıkmaktadır. Diğer bir dezavantaj ise, iç mekânda olan sıcak hava yapılan iç yalıtımın arka kısmına geçebilmekte, sıcak hava su buharı oluşturarak soğuk duvarla temas edip yoğunlaşmakta ve su zerreciklerine dönüşmektedir. Bu durum yapının strüktüründe ve dış cephesinde geri dönülmez hasarlara yol açmaktadır. İçten yalıtım sonucunda ortaya çıkan küf ve nem sorunlarına karşı, iç yüzeyin dış yüzeyden daha çok olması, dış cephede oluşacak hasarlar gibi koşullar değerlendirildiğinde önerilen ve yaygın olan yapının dışından yapılan ısı yalıtım uygulamalarıdır (Gönülol, 2014).

3.5.1.2. Pencere iyileştirmeleri

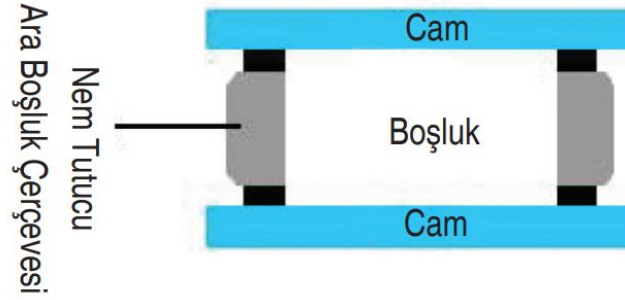
Yapılarda ana elemanlardan biri olan pencerelerin havalandırma, temiz hava, ışık, dış çevre ile ilişki gibi birçok görevi vardır. Pencereler, son zamanlarda enerji kalitesi bakımından çok ileri seviyeye gelmişlerdir. Ancak yapılarda en düşük seviyede yalıtıma sahip olan yapı elemanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapının ısı korunumunda, gün ışığının alımında pencereler önemli bir yere sahiptir. Ayrıca pencere seçiminde sadece estetik açıdan değil ekonomi, pencere kullanım alanı ve boyutu gibi kriterler de göz önünde bulundurulmalıdır. Pencereler odanın kullanım alanı ve yapılarına göre; yaz durumu (ısı yüklemesi), kış durumu (ısı kaybı), gün ışığı gereksinimi gibi durumlar da ele alınarak konumlandırılmalı ve boyutlandırılmalıdır (Ayçam ve Utkutuğ, 2014).

Pencerelerin ısı korunum düzeyi yani ortalama ısı geçirme oranı “ U_o , W/m²K” şeklinde ifade edilmektedir. Pencereler, içerdikleri katmanlara göre tek katmanlı, çift katmanlı, üç katmanlı şeklinde sınıflanmaktadır. Cam katman sayısı tek olan pencereler (U-değeri 5,8 W/m²K) günümüzde pek kullanılmamaktadır (Tablo 3.8).

Tablo 3.8. Cam Katman Sayısına Göre Cam Ve Pencere Katmanlarının U-Değerleri (Gönülol, 2014).

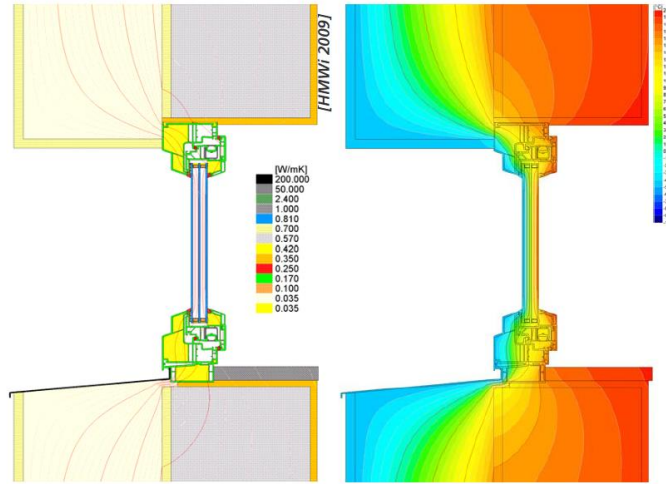
Cam Katman Sayısı	Cam Katman U-Değeri [W/m ² K]	Pencere U-Değeri (Çerçeveyle) [W/m ² K]
Tek	5,8	3-4
Çift	3,2	2,8
Üçlü	2,5	2,2

Genellikle eski yapılarda tek katmanlı pencerelere sökülebilir pencerenin eklenmesiyle kış camı veya çift doğrama pencere olarak adlandırılan uygulamaları görmek mümkündür. Yüksek verimli pencereler ise, hava boşluğu ile birbirinden ayrılan çift katmanlı ya da üç katmanlı cam içeren üretimlerdir (Şekil 3.2) (Koyun ve Koç, 2017).

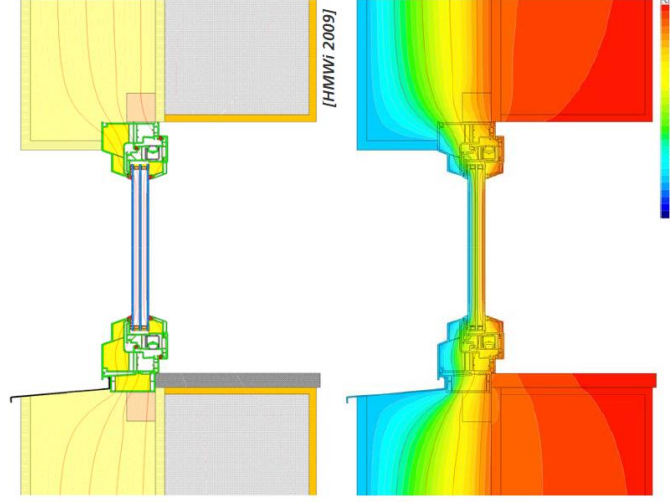
Şekil 3.2. Çift Cam Kesiti (Koyun ve Koç, 2017).

Camlar arasındaki boşluklar ve metal katmanlarla ısı yalıtımı %50-60 oranında iyileştirilmektedir. Cam katman sayısı iki olan pencerelerde ve üç katmanlı pencerelerde yapım teknolojisi aynı olmasına rağmen katman sayısı üç olan pencerelerin ısı korunumu daha fazladır. Bunun nedeni; üç katmanlı pencerede daha fazla metal tabakası ve boşluğun olmasıdır (Ayçam ve Utkuğ, 2014).

Şekil 3.3. Duvarın İçinde Konumlandırılmış Pencere Görünümü

Pencere tamamen duvarın içinde konumlandırılmıştır; izoterm görünümü (sağda). Dış duvar 300 mm kalınlığında 0,035W/mK, U: 0,017 W/m²K'dir (Şekil 3.3).

Şekil 3.4. Isı Yalıtımının İçine Konumlandırılmış Pencere Görünümü

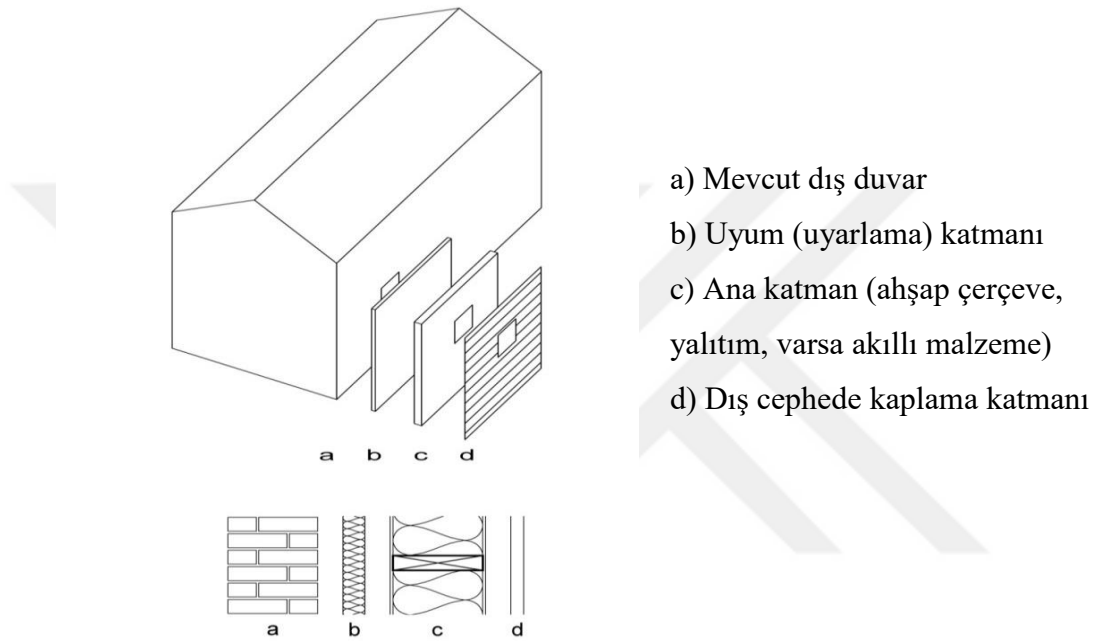
Pencere ısı yalıtımının içinde konumlandırılmış, sabitlenmek amacıyla alttan ahşap kullanılmıştır; izoterm görünümü (sağda). Dış duvar 260 mm kalınlığında 0,035 W/mK, U: 0,122 W/m²K'dir (Şekil 3.4) (Gönüloğlu, 2014).

Pencerelerdeki ısı kayıplarında pencere doğramalarının, kullanılan malzemenin ve uygulama şeklinin etkisi çoktur; eğer doğru müdahaleler ve seçimler yapılmaz ise ısı kaçakları oluşabilir bu da ısı kayıplarına neden olmaktadır. Pencere çerçevelerinde alüminyum, ahşap veya sentetik malzemeler yaygın olarak kullanılır. Pencerelere yapılacak iyileştirme uygulamaları, ısı yalıtımından önce, doğru malzeme seçimi ve doğru uygulamalarla yapılmalıdır.

Pencere iyileştirmeleri yapılırken, takılan yeni pencereler var olan eski pencereler gibi yapıya temas edecek şekilde konumlandırılmamalı çünkü yalıtımın aksine işleyen bir bileşen oluşur, yalıtım tabakası bölünür ve ısı yalıtımının hapsettiği ısıyı azaltan bileşen olarak yerini alacaktır. Pencere çerçeveleri, yapıya ısı yalıtımı yapılmadan önce ve bina kabuğunun dışında konumlandırılmalı, yan kısımlardan paslanmaz çelik elemanlarla, alt ve üst taraftan ise ahşap desteklerle sabitlenmelidir. Pencereler bina kabuğundaki ısı yalıtımının içinde kalacak şekilde konumlanmalı, böylece yalıtımın parçası gibi görev görür; iç mekanındaki nemli ve sıcak havayı yazın dışarıda tutar, kışın ise sıcak havanın dışarıya çıkışını önler. Konulan alt ve üst ahşap desteklerin sebebi ise pencere ve dış duvar arasındaki ısı alışverişini kontrol altına alıp indirgemektir. Ayrıca diğer malzemelere göre ahşabın ısı geçirgenliği de çok düşüktür (Yurttakal, 2007).

3.5.1.3. Çok amaçlı cephe sistemleri

Yapılarda çok amaçlı cephe sistemlerinin kullanılmasındaki temel amaç, inşa edilecek olan konut ve çok amaçlı ortak kullanılan yapıların geliştirilmesi, mevcut yapıların da (özellikle 1950’li ve 1970’li yıllarda yapılan yapılar için) bu yöntemle iyileştirilmesidir. Mevcut dış duvar harici uyum (uyarlama) katmanı, ana katman ve kaplaman katmanı olarak çok amaçlı cephe sistemleri üç katmandan oluşmaktadır (Şekil 3.5) (Heikkinen, Kaufmann ve Winter, 2009).

Şekil 3.5. Çok Amaçlı Cephe Sistemlerinin Katmanları (Heikkinen, Kaufmann ve Winter, 2009).

Uyum (uyarlama) katmanı (b) ilk katman olarak mevcut dış duvardan sonra ısı yalıtımının uygulandığı cephe katmanlarından ilkidir. Uyum (uyarlama) katmanı, mevcut dış duvarın kalınlığına göre farklı kalınlıklarda uygulanabilir. Uyum (uyarlama) katmanında yalıtım malzemeleri olarak genelde; selülozik yalıtım malzemesi, cam yünü, taş yünü kullanılmaktadır. Ayrıca uyum (uyarlama) katmanı ısı yalıtımı ile birlikte mevcut dış duvarı ve ana katmanı (c) nemden korumaktadır.

Ana katman (c) ise ikinci yalıtım sistemini ve ahşap çerçeveyi içeren katmandır. Ana katman ayrıca güneş kolektörleri, fotovoltajik panel ve ısıtma sistemi gibi elemanları da entegre edilebilmektedir. Ana katmanda akıllı malzemeler de kullanılarak içi mekandaki sıcak-soğuk havanın korunumu da sağlanmaktadır. Ayrıca iyileştirme

uygulamalarında ya da yeni inşa edilecek yapılarda ana katmanda güneş peteğinin kullanılması da başarılı sonuçların alınmasında çok önemli rol oynamaktadır.

Çok amaçlı cephe sistemlerinden olan kaplama kaplamı (d), mevcut duvarı ve içerideki katmanları dış ve fiziksel etkenlerden koruyan en dış katmandır. Kaplama katmanında kullanılabilir malzeme sayısı diğer katmanlara göre daha fazladır. Bu malzemelerin başında elyaf çimento, ısıya dayanıklı cam, ahşap ve bu malzemelerin farklı uygulama yöntemleri yer almaktadır. Genel olarak çok amaçlı cephe sistemleri;

- Rutubetin ve nemin önüne geçer,
- Menfez, elektrik kabloları, pencere ve havalandırma tesisatı gibi bileşenlerin kurulumunda ortaya çıkacak yalıtım katmanının bölünmesi gibi sorunları engeller,
- Yapının ısı ve enerjisini koruyarak, uyguladığı sistemler ve bileşenlerle ona zarar verecek faktörleri önler,
- Hava sızdırmazlığını ve termal ısıyı korumaktadır.

Mevcut yapıya yapılacak iyileştirme uygulamalarında, çok amaçlı cephe sistemlerinin modellenmesi ve planlaması gerekli uygulamalar tespit edilip yapılmalıdır (Gönüloğlu, 2014).

3.5.1.4. Isıtma sistemlerinin iyileştirilmesi

Bir veya birkaç yeri istenilen sıcaklığa çıkarmak ya da olan sıcaklığı sabit kılmak amacıyla yapılan işleme ısıtma; işlemleri yapan elemanlara da ısıtma sistemleri denir. İnsan vücudu ve bulunduğu ortam arasındaki ısı değişimindeki dengeyi ve konforu sağlamak amacıyla ısıtma sistemleri ortaya çıkmıştır. İnsanların çalıştığı ya da barındığı ortamlardaki ısıtma şartları sağlık ve verimli çalışma açısından önemlidir (Gözübüyük, 2016).

Yıllar geçtikçe yeni uygulamalar ve yeni yakıtlarla ısıtma sistemleri kendini yenilemiştir. Hızla değişen ve gelişen sistemlere karşı ayak uyduramayan veya ekonomik durumu nedeniyle bu gelişen sistemleri kullanamayan kullanıcılar, başladıkları yakıtlar ile buldukları yapılarını ısıtmaya devam ettirmektedirler. Günümüzde kullanılan enerji kaynaklarına bakıldığında; ağaç ve odun ürünleri, doğal gaz, fosil yakıtlar, jeotermal enerji, elektrik ve güneş enerjisidir. Kullanım bakımından ise ısıtma sistemleri tekil, merkezi veya bölgesel olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır. Yapılarda ısıtma sistemlerine yönelik iyileştirme uygulamaları, yapılan

diğer iyileştirme uygulamaları da göz önünde bulundurularak, doğru yakıt çeşidi seçilip, enerji verimliliği yüksek, fiyat açısından düşük gibi kriterleri sağlamalıdır (Arısoy ve Çetegen, 2002).

En fazla kullanılan ve tüketilen yakıtlardan biri sınırlı kaynaklardan temin edilen fosil yakıtlardır. Fosil yakıtlar, sınırlı kaynaklara rağmen çok talep görmesinden dolayı fiyatları yüksektir. Ağaç ve odun ürünleri ise yakıt olarak kullanıldığında ülkenin sahip olduğu orman rezervlerine göre olumlu veya olumsuz özellik taşıyabilmektedir. Ağaç ve odun ürünleri endüstriyel ormanlar ülkede fazlaysa yakıt olarak ucuz; eğer az ise pahalıdır. Isınma ihtiyacı olarak elektrik enerjisine bakıldığında ise ülkelerde sınırlı kaynaklardan elektrik üretimi yapıldığından dolayı çok pahalı bir ısınma yöntemidir. Doğalgaza bakıldığında ise fosil yakıtlara oranla çok daha az zararlı madde salmaktadır. Bazı Orta Doğu ve İskandinav ülkelerinden temin edilen doğalgaz maliyet bakımından oldukça ucuzdur. Ancak doğalgaz fiyatları kriz zamanlarında yüksek olabilmektedir (Yurttakal, 2007; Gönüloğlu, 2014).

Isıtma sistemlerini kullanım bakımından incelendiğinde; çok sayıda daireyi tek güç kaynağı ısıtıyorsa verim o kadar fazladır ve ısınma için ücret de çok ucuz olmaktadır. Bu durumda tek baca kullanılır, böylece CO2 salımı çok az miktara indirgenmektedir. Isıtma sistemlerine yönelik iyileştirme uygulamaları yapılırken, ağaç yan maddeleri veya doğalgaz gibi kaynakların kullanılması, öncelik olarak imkân varsa bölgesel ısıtma sisteminin yok ise merkezi ısıtma sistemlerinin kullanılması verim ve ücret bakımından daha uygun olmaktadır. Ayrıca fotovoltaik paneller iyileştirme uygulamalarında kullanılırsa, elektrik yerine bu panellerden üretilen elektrik ile çalışan ısıtma sistemlerinin kullanımı da ucuz ve verimlidir (Gönüloğlu, 2014).

3.5.1.5. Isı korunumlu havalandırma sistemlerinin binalara eklenmesi

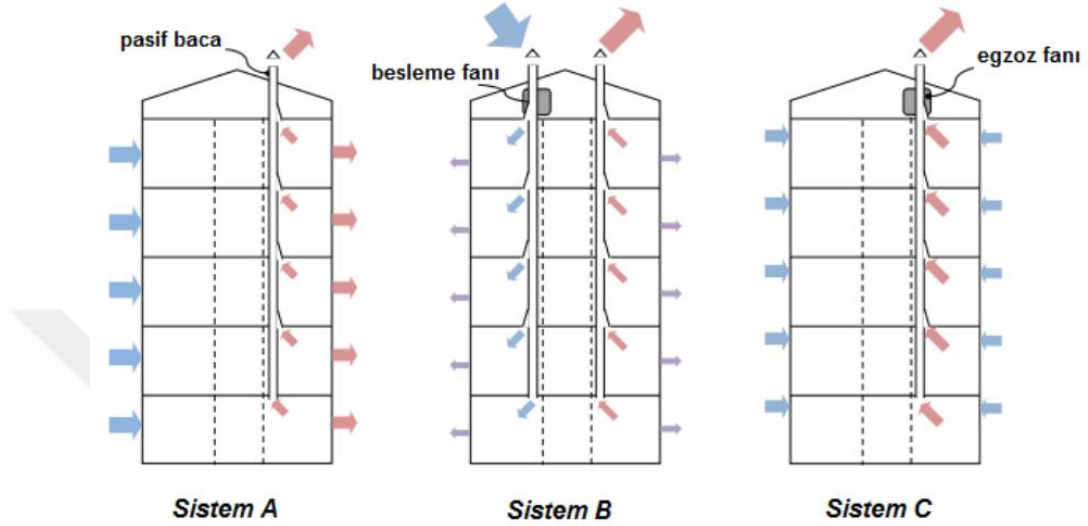
İyileştirme uygulamaları sadece ısı korunumu veya enerji tasarrufu için değil, kullanıcıların ideal konfor şartlarına minimum ısı ve enerji kaybına ulaşması için yapılan müdahaleleri de içermektedir.

Havalandırma sistemlerinin verimli ve kullanışlı olabilmesi için aşağıdaki koşulları sağlaması gerekmektedir;

- İç ortamdaki kötü hava akımını engellemesi ve çok ses çıkarmaması,
- İç ortama gerekli olan taze ve temiz havayı vermesi,

- Kirli ve kullanıcıya zarar verecek havayı dış ortama aktarması,
- İç ortama aktardığı havayı düzenli ve eşit şekilde dağıtmasıdır.

Havalandırma sistemleri hava hareketine göre üçe ayrılmaktadır. Bunlar; Doğal havalandırma, Doğal–mekanik havalandırma, Mekanik havalandırma (Şekil 3.6) (Bulgurcu, 2015).

Şekil 3.6. Hava Hareketine Göre Havalandırma Yöntemleri (Bulgurcu, 2015).

1. Doğal havalandırma: havanın yenilenmesi ve hareketi rüzgârın etkisine ve sıcaklık farklarına bağlıdır. Rüzgâr hareketi ve baca etkisi önemlidir (Sistem A).
2. Doğal–mekanik havalandırma:
 - Aspiratörlü, doğal girişli mekanik çıkışlı, Vantilatörlü, mekanik girişli doğal çıkışlıdır (Sistem B).
3. Mekanik havalandırma: burada havanın hareketini vantilatör sağlamaktadır.
 - Aspiratörlü ve vantilatörlü, Mekanik giriş ve çıkışlıdır (Sistem C) (Şekil 3.6).

Isı korunumsuz ya da geleneksel havalandırma sistemlerine bakıldığında; enerji harcanarak iç mekânda ısıtılan hava, dış ortama atılır, dış ortamdaki temiz ve soğuk hava iç ortama çekilir. Bu sistemler eski teknolojik imkanlarla üretildikleri için, fazla elektrik harcarlar ayrıca iç ortamı ısıtmak için sarf ettiği enerjiyi sıcak havayı dışarı atıp soğuk havayı içeri alarak israf etmektedir. Havalandırma sistemlerine yönelik iyileştirme uygulamalarına bakıldığında, açık olan pencereden kaybolan ısının en aza indirilmesi ve iç ortamdaki havalandırmayı sağlamak için ısı korunumlu havalandırma sistemleri günümüzde en ideal olan yöntemlerdendir (Anonim, 2008).

Isı korunumlu havalandırma sistemleri, düşük enerji ile iç ortamı havalandırıp, içeri aldığı temiz ve soğuk havayı, dışarı verdiği kirli ve sıcak havanın ısıyla ısıtarak düzenli sistematik şekilde iç ortama aktaran havalandırma sistemleridir. Isı korunumlu havalandırma sistemleri bu özellikleriyle enerji ve ısı korunumuna, elektrik tasarrufuna büyük katkıda bulunmaktadır. Geleneksel ve korunumsuz havalandırma sistemlerine göre, ısı korunumlu havalandırma sistemleri harcanan enerji ve verim bakımından daha avantajlı ve tekil kullanılabilen bir yöntemdir. Tekil kullanım daha kolay ve rahattır; bir dairede sistem bozulsa bile diğer dairelerde sistem çalışır, soğuk oda etkisi veya temiz havanın dağılımında ortaya çıkacak ısı kayıpları gibi olumsuz durumların da önüne geçebilmektedir (Anonim, 2008; Gönüloğlu, 2014).

Ayrıca ısıtılan havanın soğumasını engellemek ve tekil kullanımı daha verimli kılmak için dış mekânı gören her odanın duvarına ters akımlı ısı değiştiriciler yerleştirilerek ısı korunumu en ideal şekilde sağlanmış olur (Gönüloğlu, 2014).

3.5.1.6. Güneş sistemlerinin binalara eklenmesi

Bir sistemi çalıştırmak, soğutma, elektrik ve sıcak su ihtiyacını karşılamak, binalarda iç mekân ısıtması gibi ihtiyaçlarının giderilmesi için binalara fotovoltaik panel veya güneş kolektörü kurmasına yönelik iyileştirme uygulamasıdır. Güneş enerjisi kullanımda soğutma pahalı olmasına rağmen birçok yapıda uygulanmaktadır. En yaygın kullanım şekli elektrik ve sıcak su üretmektir (Kıncay, 2013).

Güneş enerjisini ısı enerjisine dönüştüren güneş kolektörleri ayrıca enerjiden de tasarruf etmektedir. Güneş kolektörleri ile sağlanan sıcak su ile CO₂ gazı salımı da engellenmektedir. Sistem parçaları ve kurulum haricinde başka bir masraf gerektirmediği içinde ekonomik açıdan çok uygundur. Güneş kolektörleri binanın cephesine ya da çatısına kurulabilir. Kolektörlerin verimli olabilmesi için doğru kurulum, sistem parçalarının da kaliteli olması gerekmektedir. Eğer kolektörler gölgeli bir alana ya da yanlış eğimle kurulursa sistemin çalışma verimi düşüktür (Gönüloğlu, 2014).

Güneş hücreleri olarak da bilinen fotovoltaik hücrelerin üretim özelliklerine bağlı olarak formları ve boyutları değişse de kullanılan en yaygın boyut 10x10 cm, kalınlığı ise çok incedir. Birden fazla fotovoltaik hücrenin yan yana getirilmesi ile fotovoltaik modüller meydana gelmektedir (Gönüloğlu ve Altın, 2013).

Fotovoltaik panellerin yapıya eklenmesiyle, yapıda ya da yapıda işlev gören bir veya birkaç sistemin enerji ihtiyacı eklenen fotovoltaik panellerden üretilen enerji ile sağlanmaktadır. Elde edilen elektrikle mekânın aydınlatılması sağlanıp, ev gereçlerinde de kullanılmaktadır. Fotovoltaik panellerin bileşeni olan sistemin esnekliği ve hücrelerin inceliğinden dolayı yapıların dış cephelerinde cam kısımlarında enerji üretim aracı ve gölgeleme elemanı olarak kullanılabilir. Kurulan fotovoltaik panellerin verimi güneş hücresinin rengine, bölgedeki güneş yoğunluğuna, panel hücresinin üretildiği maddeye, sistemin dönüştürücüsünün verimine, panelin eğimine, sayısına ve yönlenmesine göre değişmektedir. Bu koşullarla panellerin verimi yüksek olmaktadır. Ayrıca kurulum yapılmadan önce binanın konumu, üreteceği enerji miktarı, kurulacağı bölgenin iklim şartları, kurulum fiyatı gibi analizlerin yapılması gerekmektedir (Kılıç ve Gültekin, 2015).

3.5.1.7. Mevcut yapının statik açıdan iyileştirilmesi

Yapıların mimari ölçekte iyileştirilmesinde mevcut yapının statik sisteminde meydana gelen hasarların iyi bir şekilde incelenip o doğrultuda hareket edilmesi gerekmektedir. Yapıların statik sisteminde meydana gelen hasarların nedenlerine bakıldığında; taşıyıcı duvarda üst üste konulmuş duvar elemanlarının birbirine kuvvetli bir harçla bağlanmamış olması, dış duvarların ve iç duvarların düzenli ve sistemli bir şekilde organize edilmemesi, duvar bütünlüğünü bozacak büyüklükte pencere ve kapı boşluğunun oluşturulmamasıdır (Önal ve Koçak, 2018).

Yapılar hasar düzeyleri beş aşamalı olarak belirlenebilir. Bunlar;

- Hasarsız yapılar,
- Az hasarlı yapılar,
- Orta hasarlı yapılar,
- Ağır hasarlı yapılar,
- Yıkılmış yapılar şeklindedir.

Yapılar dış yük, deprem ve temellerde oluşan oturmalardan dolayı hasara uğrayarak, yapının elemanlarında çatlaklar oluşmaktadır. Yapılarda oluşan çatlağın boyutu, yeri ve oluşum biçimi yapının ne ölçekte etkilendiğini, çatlağın önem düzeyini de belirlenmektedir. Yapının hasar durumu da bu ölçeklere göre analiz edilip, değerlendirilip, o doğrultuda hareket edilmektedir (Tablo 3.9) (Önal ve Koçak, 2018).

Tablo 3.9. Yapılarda Çatlak Genişliğine Göre Hasar Durumları Analizi (Önal ve Koçak, 2018).

Çatlak genişliği	Hasar Derecesi	Açıklamalar
0.1'den az	Önemsiz	Yapıya ve kullanıma etkisi yoktur
0.1-0.3 mm	Önemsiz, az	Taşıyıcı sisteme ve yapının kullanımına bir etkisi yoktur.
0.3-1.0 mm	Az	Taşıyıcı sisteme bir etkisi yoktur. Dış cephe elemanlarının yıpranmasını hızlandırır.
1.0-2.0 mm	Orta	Taşıyıcı sisteme bir etkisi yoktur. Bu düzeyden daha ileri düzeydeki çatlaklar yapıda oturanları önlem alınması için harekete geçebilir.
2-5 mm	Orta	Taşıyıcı sistemi etkilemeye başlar. Dış duvarlardan içeriye hava akımları duyumsanmaya başlar, pencere ve kapılar sıkışır ve kapanmamaya başlar.
5.0-15.0 mm	Orta-Ağır	Kapı ve pencereler sıkışabilir. Su ve kanal bağlantıları kırılabilir. Binaya su ve soğuk hava girer. Pencere camları çatlak ve kırılabilir, sıvılar dökülmeye başlar. Tuğla duvarlar parçalanır. Bu boyutlardaki çatlaklar kabul edilemez çatlak sınırı oluşturur.
15.0-25.0 mm	Ağır	Ciddi onarım ve güçlendirme gerektirir. Yapının stabilitesi çok büyük bir tehlike altındadır.
25.0 mm'den çok	Çok ağır ve çok tehlikeli	Yapıda ağır hasar, ciddi onarım ya da yeniden yapım gerekir.

Yapının durumu belirlendikten sonra uygulanacak müdahalenin de detayları belirlenir. Ayrıca yapılarda meydana gelen çatlakların doldurulmasında özel katkı maddeli harçlar, epoksi reçineleri, çimento şerbeti gibi malzemelerin kullanımı uygundur (Sorguç,2000).

Ayrıca yapılarda temellerin güçlendirilmesi yapıların devamlılığın sağlanabilmesi için ve oluşabilecek deprem, heyelan, su baskını gibi doğal afetlere karşı da alınabilecek en önemli unsurdur. Temel güçlendirilmesinde yeni yapı ve eski yapı elemanları beraber çalışmalı, yeni elemanlar eski elemanların yüklerini alacak şekilde yapılandırılmalıdır. Yapılardaki fazla yüklerin azaltılması ya da kaldırılması, işçilik ve malzeme seçiminin iyi yapılması, yapıda dış duvar ve iç duvarların düşey ve kesme gerilme taşıma güçlerinin artırılması gerekmektedir (Akgül ve Doğan, 2019).

Ele alınan alana bölge ölçeğinde ya da mimari ölçekte uygulanacak müdahalelerde maliyetin ne şekilde karşılanacağı en önemli aşamalardan biridir. Bu etapta projenin hem tasarım hem de yapım aşamasında uygulamalara yönetsel ve ekonomik destek verecek kişi, kurum ve kuruluşların da önemi büyüktür. Uygulanacak dönüşüm uygulamalarında yerel halkın da kesin katılımıyla, sivil toplum kuruluşlarının, merkezi yönetimlerin, yatırım firmalarının, yerel yönetimlerin, kamu ve özel sektörlerin katılımı büyük ölçekte önem arz etmektedir.

3.6. Kentsel Dönüşüm Uygulama Örnekleri

3.6.1. Gamcheon Kültür Köyü, Busan, Güney Kore

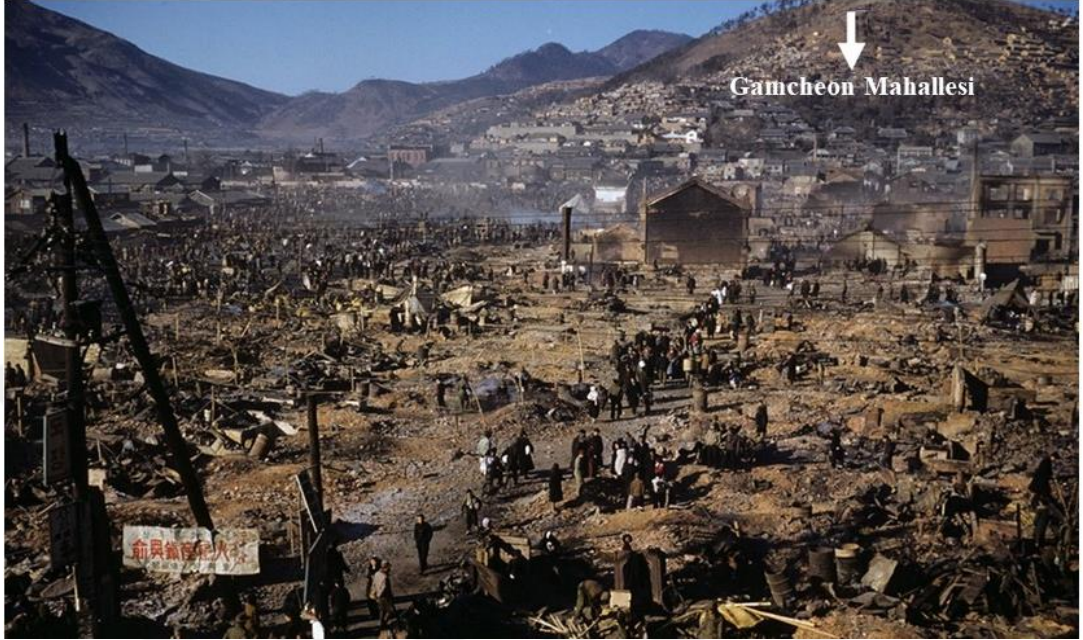
Gamcheon, Güney Kore'nin ikinci büyük şehri olan Busan'da yer almaktadır. Busan'ın 15 ilçesinden biri olan Gamcheon, Busan şehrindeki en popüler Gwangbok ve Nampo mahallelerinin batısında ve bu mahallelere çok yakın mesafede konumlanmıştır. Konumu itibariyle ve denize bakan manzarasıyla adından söz ettiren Gamcheon bir gecekondu mahallesidir. Korece “Binmingul” olarak tabir edilen Gamcheon mahallesi bir tepe üzerinde konumlanmıştır. 1950'lerde Kore Savaşı'ndan kaçan mülteciler tarafından oluşturulan bölgeye zamanla ekonomik seviyesi düşük göçmenlerde gelip yerleşmişlerdir (Şekil 3.7) (Ahn, 2014).

Şekil 3.7. Gamcheon Mahallesi Konumu (Ahn, 2014).

Dünya'da ve Türkiye'de kaçak yapıların olduğu bölgelerde olduğu gibi Gamcheon mahallesine bakıldığında da düşük kat sayıları, dar sokaklar, küçük parseller,

topoğrafya ilişkili, bitişik nizamda yapılmış yoğun yapılaşmanın olduğu bir yerleşim düzenini görmektedir. Farklı etnik grupları ve kültürleri içinde barındıran Gamcheon mahallesi, uzun yıllar yoksul bir bölge olarak anılmış, özgün ve yerel özellikleriyle günümüze kadar fiziki formunu korumuştur (Şekil 3.8, 3.9) (Kembel, 2019).

Şekil 3.8. 1953 Yılı Busan Şehri ve Gamcheon Mahallesi (Lee, H.S.; Lee, M.; 2012).

Şekil 3.9. 1955 Yılı Gamcheon Mahallesinde Yapılaşma (Lee, H.S.; Lee, M.; 2012).

Gamcheon mahallesi alışılmışın dışında bir uygulamayla günümüze kadar özgün yapısını koruyan bir yerleşim alanı olarak varlığını sürdürmektedir. 2009 yılında Turizm, Kültür ve Spor Bakanlığı öncülüğünde “Yaratıcı Bir Yerleşim Alanına”

dönüşüm amacıyla “Gecekondu İyileştirme” projesine başlanmıştır. Hükümetten alınan fonlarla projenin büyük bir kısmı 2010 yılının sonunda tamamlanmıştır. Sanat konsepti fikrini temel alan dönüşümde teknik elemanlar, mühendisler, ressamlarla ve bölge halkının da katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir (Şekil 3.10) (Ahn, 2014).

Şekil 3.10. 1957 Gamcheon Gecekondu Mahallesi - 2013 Gamcheon Kültür Köyü (Ahn, 2014).

İlk etapta sokak sanatı ve duvar resimleri gibi uygulamalardan başlanarak, daha sonra labirent gibi dar sokaklarda yönlendirici tabelalar konulmuştur. Mahalle ölçeğinde yapılan diğer müdahalelere bakıldığında sanat, kültür, eğitim, spor merkezleri ve gelen turistler içinde otel inşa edilmiştir. Yapısal ölçekte bakıldığında ise bütün yapıların cephelerinde ve çok sayıda konutun içinde iyileştirme uygulamaları yapılmıştır. Bazı konutlar gelen turistler için konaklama alanı olarak tesis edilmiştir (Tablo 3.10) (Rautenbach, 2018).

Tablo 3.10. Gamcheon Kültür Köyü İyileştirme Uygulaması Sonrası Günümüz Görünümü (Leung, 2015).

	
Eğimli Arazi Üzerinde Konumlanan Gamcheon Kültür Köyü	Gamcheon Kültür Köyü Konut, Otel ve Sağlık Alanları
	
Gamcheon Kültür Köyü Yeşil Alanlar ve Otopark Alanları	Gamcheon Kültür Köyü Konut Cephe Düzenlemeleri
	
Gamcheon Kültür köyü Yapılaşma ve Çevre Görünümü	Gamcheon Kültür Köyü Sokak ve Cephe Düzenlemeleri

Yapılan dönüşüm uygulamalarından sonra gecekondu mahallesi olarak adlandırılan Gamcheon “Gamcheon Kültür Köyü” olarak, Güney Kore ve Busan şehrinin en ikonik ve cazibe merkezlerinden biri olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca bölge halkına hamam, çamaşır yıkama olanakları, ev onarım hizmetleri ve ulaşım imkanları gibi hizmetlerde ücretsiz olarak sunulmaktadır (Rautenbach, 2018).

3.6.2. Rocinha Mahallesi İyileştirme Uygulaması, Rio, Brezilya

Brezilya'nın Rio kentinde yer alan Rocinha mahallesi, Brezilya'da "Favela" olarak tabir edilen dik bir yamaç üzerinde konumlanan bir gecekondu mahallesidir. Rocinha gecekondu mahallesi genellikle yüksek gelirli ve memur kesimin oturduğu São Conrado ve Gávea mahalleleri arasında konumlanmıştır. Rocinha mahallesinde ilk yapılaşma 1920'lerde başlamıştır. 1950-1960'lı yıllarda 300.000 kişilik nüfusuyla Brezilya'nın en büyük ve yoğun nüfuslu gecekondu bölgesine dönüşmüştür (Şekil 3.11) (Pereira vd., 2017).

Şekil 3.11. Rocinha Mahallesi Konumu (Pereira vd., 2017).

Rocinha bölgesi dik bir yamaç olduğu için zamanında kimse bu bölgeyi önemsememiştir bu sebeple ekonomik seviyesi düşük kişiler kimsenin sahiplenmediği bu bölgeye 1920'li yıllarda yerleşmişlerdir. İlk yapıldığı dönemde bitişik nizamda tek ve iki katlı inşa edilen yapılar daha sonraki yıllarda artan nüfus ve barınma ihtiyacına bağlı olarak mevcut yapıların üstüne ek katlar yapılarak gelişim göstermiştir. Rocinha mahallesinde iyileştirme müdahalesi yapılanaya kadar da halkın büyük bir kısmı elektrik, su, altyapı gibi imkanlardan yoksun bir şekilde hayatlarını sürdürmüşlerdir. Ekonomik seviyesi düşük kişilerin ikamet ettiği Rocinha mahallesi elektrik, su, altyapı gibi

sorunlardan ziyade eğitim, sağlık imkanlarının çok az olduğu, işsizlik oranı yüksek olduğu için suç oranlarının fazla olduğu bir bölgedir. Ayrıca bölgede sosyal ayrımcılıkta üst seviyededir. Bu sorunlar çerçevesinde mahallede iyileştirme uygulamasının yapılması öngörülmüştür (Şekil 3.12, 3.13, 3.14) (Çobanoğlu, 2016)

Şekil 3.12. Rocinha Mahallesi 1960'lı Yıllar Görünümü (Çobanoğlu, 2016).

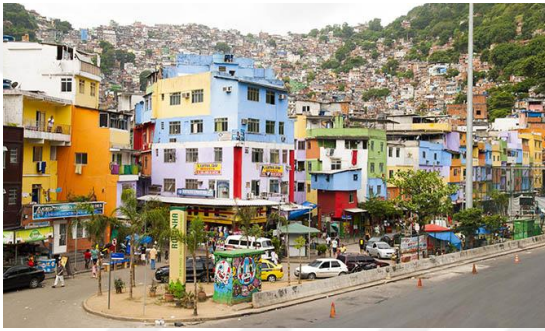

Şekil 3.13. Rocinha Mahallesi 1980'li Yıllar Konut ve Sokak Görünümü (Veysseyre, 2014).

Şekil 3.14. Rocinha Mahallesi 1990'lı Yapılaşma Görünümü (Veysseyre, 2014).

Uygulamanın amacı, konut alanların iyileştirilmesi, eğitim, sağlık ve kültürel imkanların sağlanması, iş olanaklarının artırılması, sosyal problemlerin giderilmesi, heyelana karşı önlem alınması, mahalle ölçeğinde de kirlilik üst seviyede olduğu için temizlik faaliyetlerinin artırılması gibi temel amaçlarla 3 etaptan oluşan iyileştirme uygulamasının ilk etabı 1994-1998 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Ayrıca mahallede ikamet eden halkın da projeye dahil edilmesi uygulamanın amaçlarından biridir. Böylelikle onların ihtiyaçları doğrultusunda daha olumlu sonuçlar alınacağı düşünülmüştür. Program, yerel yönetimler ve Inter Amerikan Bankası tarafından finanse edilmiştir. 1994-1998 yıllarında gerçekleştirilen uygulamanın ilk etabında 300 milyon dolarlık yatırımla, 250.000 kişinin ihtiyacı karşılanıp 62 yerleşim alanı iyileştirilmiştir. 1998-2005 yıllarında gerçekleştirilen uygulamanın ikinci etabında da yine 300 milyon dolarlık yatırımla 350.000 kişinin ihtiyacı karşılanıp 106 yerleşim alanı iyileştirilmiştir. Uygulamanın üçüncü etabına ise 2005 yılında başlanmış ve 1 milyon dolar yatırım yapılacağı düşünülen bölgenin kalkınması, yaşanılır hale gelmesi ve turizm potansiyelinin artması için uygulamalar halen devam etmektedir (Şişman ve Kibaroğlu, 2009).

Tablo 3.11. Rocinha Mahallesi İyileştirme Uygulaması Sonrası Görünümü (Chiang, 2016).

	
Eğimli Arazi Üzerinde Konumlanan Rocinha Mahallesi	Rocinha Mahallesi İlk Etap Bittikten Sonraki Görünümü
	
Rocinha Mahallesi Alışveriş, Restoran ve Eğlence Alanları	Rocinha Mahallesi İyileştirme Sonrası Yapılaşma ve Konut Cephe Görünümü
	
Rocinha Mahallesi Konut Cephe Düzenlemeleri	Rocinha Mahallesi Sokak ve Cephe Düzenlemeleri

Yapılan iyileştirme uygulamalarına bakıldığında; dik yamaç üzerinde konumlanan sokaklar araçlardan ziyade yaya yürüyüşleri içinde çok dar olduğu için mahalle içerisinde ulaşım teleferik ve asansörlerle sağlanmaktadır. Bölge halkının ekonomik seviyesi çok düşük olduğu için hem gelen turistlerden gelir elde etme hem de iş imkanlarını artırma amacıyla butik, kuyumcu, market, gözlükçü, farklı kültürlere de

hizmet veren restoranlar, her daim açık olan eğlence ve kültür alanları oluşturulmuştur (Tablo 3.10) (Çobanoğlu, 2016).

Hem yapısal ölçekte hem de mahalle ölçeğinde yapılan müdahaleler Rocinha mahallesini canlı kılmış, gecekondu olma özelliğinden çıkartıp günümüzde Brezilya'nın Rio kentine giden her turistinde mutlaka uğradığı bir bölge konumuna gelmiştir.

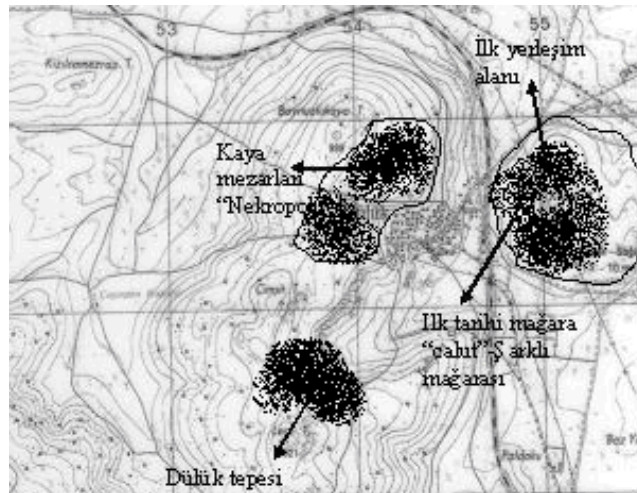
Sonuç olarak ele alınan Gamcheon ve Rocinha gecekondu mahalleleri iyileştirme örneklerine bakıldığında, her iki örnek yerel halkın katılımıyla gerçekleştirip, finansal açıdan ise sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin desteğiyle uygulanmıştır. Gamcheon ve Rocinha mahalleleri çağdaş koşullarla iyileştirilip, günümüze kadar mevcut fiziki yapısını korumaktadırlar.

4. GAZİANTEP İLİNİN FİZİKSEL, COĞRAFI VE TARİHSEL VERİLERİ

4.1. Gaziantep Kent Tarihi

5600 yıllık tarihiyle Gaziantep, ilk medeniyetlerin merkezi olan Mezopotamya ve Akdeniz arasında konumlanarak, birçok medeniyeti bünyesinde barındırmıştır. Günümüzde “Gaziantep” olarak adlandırılan şehir literatürde, “Ayntâb”, “Ayıntâp”, “Hantab”, “Entab”, “Hatab”, “Hamtab”, “Anteb” ve “Gazi Ayıntâp” gibi birçok farklı isimle karşımıza çıkmaktadır. Ünlü tarihçi, bilim adamı ve araştırmacı olan Bedrüddin Ayni, “Kalai Fûsus” (Yüzük Kalesi) şeklinde Gaziantep’in eski adını rivayet etmektedir. Osmanlı topraklarına katılan bölge, 1516 yılından Cumhuriyet Dönemine kadar Gaziantep, “Ayıntâp” ismiyle adlandırılmıştır. Suyunun bolluğu ve güzelliğinden, göz, kaynak anlamındaki “Ayn” ve güzel, parlak anlamında kullanılan “Tâb” kelimeleri birleştirilerek, güzel kaynak ve pınar anlamını taşıyan “Ayıntâp” ismi oluşturulmuştur. Milli mücadele sırasında Antep halkının gösterdiği kahramanlıklardan dolayı, TBMM tarafından 8 Şubat 1921 yılında “Gazi” unvanı verilmiştir (Bulut, 2015; Ulusoy ve Turan, 2016).

Gaziantep’in tarihteki yerine bakıldığında, ilk yerleşim olarak varlığı M.Ö. 600 yıllarına kadar uzanan, en eski yerleşimlerden olan “Doliche” karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise bu yerleşimden kalan, Dülükbaba Tepesi’nde bulunan kaya mezarlarıdır (Coşkun, 2015).

Şekil 4.1. Dülük Yerleşim Alanı ve Gaziantep İlk Yerleşim Alanı (Uğur, 2004).

Dürlük yerleşim alanı Gaziantep'in çevresinde yer alan en eski yerleşim alanıdır. Gaziantep'in tarihsel süreçte yerleşim alanı olarak oluşumu MS 1000 yıllarına dayanmaktadır. Dürlük yerleşkesi yerleşim alanı olma özelliğini kaybedince, Gaziantep yerleşim alanı olarak oluşmaya ve gelişmeye başlamıştır (Şekil 4.1) (Uğur, 2004).

Gaziantep bölgesinde yapılan kazı çalışmalarında Paleolitik, Tunç Çağı, Kalkolitik, Neolitik dönemlere ait kalıntılar bulunmuş, bu da Gaziantep'in Anadolu'da ilk yerleşim yerlerinden biri olduğunu göstermektedir. Gaziantep Hitit, Pers, Roma, Bizans, İskender, Med, Türk-İslam devletleri, İslam-Arap devletleri, Asur, Seleukoslar gibi medeniyetlere ev sahipliği yapmış, ayrıca birçok güce sahip olan bu medeniyetlerin kültürel kalıntılarını da bünyesinde barındırmıştır (Tablo 4.1) (Bulut, 2015; Ulusoy ve Turan, 2016).

Tablo 4.1. Gaziantep Kronolojisi (Anonim, 2014; Bulut, 2015).

M.Ö.- 10000	Paleolitik Dönem
M.Ö. 5000- 3000	Kalkolitik Dönem
M.Ö. 3000- 2000	İlk Tunç Çağı
M.Ö. 2000- 1460	Orta Tunç Çağı. Güneydoğu Anadolu küçük kent devletleri
M.Ö.1460- 1200	Son Tunç Çağı
M.Ö. 1200- 600	Geç Hitit İmparatorluk Dönemi
M.Ö. 539- 331	Persler Dönemi
M.Ö. 331- 323	İskender Dönemi
M.Ö. 312- 69	Seleukoslar Dönemi
M.Ö. 69- M.S 72	Kommagene Krallığı Dönemi
M.S. 72- 395	Roma Dönemi
395- 628	Sasanlılar Dönemi
1077	Gümüştekin'in Antep'i Bizanslılardan alması
1098	Antep'in Urfa'da kurulan Haçlı Kontluğuna bağlanması
1150	Sultan I. Mesud'un Antep yöresini Haçlılardan geri alması
1156	Suriye Atabeği Nureddin Mahmud'un Antep'i ele geçirmesi
1259	Antep yöresinin İlhanlı egemenliğine girmesi

Tablo 4.1. Gaziantep Kronolojisi (Anonim, 2014; Bulut, 2015) (devam)

1389	Yörenin yeniden Dulkadiroğluları egemenliğine geçmesi,
1400	Timur'un Antep'i ele geçirmesi
1471	Mumlukluların egemenliğine girmesi
1516	Yavuz Sultan Selim'in Antep'e gelmesi
1517	Antep yöresinin tümüyle Osmanlı topraklarına katılması
1818	Antep'in Maraş Eyaletine bağlanması
17 Aralık 1918	İngilizlerin Antep'e gelmesi
5 Kasım 1919	Fransızların Antep'i işgal etmesi
1 Nisan 1920	Antep şehir savaşlarının başlaması
16 Nisan 1920	Fransızların I. Antep kuşatması
29 Temmuz 1920	Kuva-yi Milliye'nin saldırısı ve Fransız kuşatması
6 Şubat 1921	Antep'e Gazi unvanının verilmesi
25 Aralık 1921	Fransız Birliklerinin Gaziantep'i boşaltması ve şehrin kurtuluşu

Moğolların istilasıyla 1270'de yıkılan kent, 1389 yılında Dulkadiroğlularının, 1471 yılında Mumlukluların egemenliğine geçmiştir. Mumluklulara karşı Yavuz Sultan Selim tarafından 1516'da yapılan Kilis yakınındaki Mercidabık savaşından sonra Gaziantep, Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğine girmiştir. 1918 yılında sona eren I. Dünya Savaşından sonra Gaziantep, İngilizler ve Fransızlar tarafından kuşatma altına alınmış, gösterilen milli mücadeleyle kahramanlık örneği sergilemiş, tarihteki yerini almıştır (Tablo 4.1) (Anonim, 2014; Bulut, 2015).

Evliya Çelebi (1671) Gaziantep'i; "Ayıntâp, 32 mahalledir. Toprak ve kireç örtülü, bakımlı, yüksek saraysı evler vardır. 300'ü aşkın evin kendi hamamı vardır. 3900 dükkanlı büyük bir çarşıya, açık artırmayla satış yapılan pazarlara sahiptir. 70 adet çeşmesi vardır fakat onlara hiç gereksinim duyulmaz. Her eve hayat ırmağı denginde sular akmaktadır. Her ev bağı bahçesi fiskiyeli havuzlarıyla, servi, çınar kavak ve meyve ağaçlarıyla donatılmış İrem bağını andırır. Bu evler kale içindedir. Her sokak başında kapıcıların açıp kapattıkları sağlam kapıları vardır. Geceleri tüm sokaklar kandillerle aydınlatıldığından bekçiler rahatlıkla kol gezebilmektedirler" şeklinde ifade etmiştir (Coşkun, 2015).

Mezopotamya ve Akdeniz arasında, önemli yol güzergahlarının üzerinde konumlanmasından dolayı Gaziantep, tarih boyunca ilk çağlardan beri idari ve askeri toplulukların, gezginlerin, ticaret kervanlarının geçit ve konaklama merkezlerinden biri olmuştur (Bulut, 2015).

4.2. Coğrafi Özellikleri

Gaziantep ilinin niteliğinin ve tarihinin oluşumunda coğrafi konumunun önemi büyüktür. Gaziantep, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Akdeniz Bölgesi'nin birleşme noktasında bulunmaktadır. Gaziantep'in güneyinde Suriye, güneybatısında Kilis, kuzeyinde Kahramanmaraş, kuzeydoğusunda Adıyaman, batısında Hatay ve Osmaniye, doğusunda Şanlıurfa illeri yer almaktadır (Şekil 4.2) (Anonim, 2018).

Şekil 4.2. Gaziantep İlinin Ülke ve Bölge İçindeki Coğrafi Konumu (Anonim, 2018).

36° 38' ve 37° kuzey enlemleri ve 36° 28' ve 38° doğu boylamları üzerinde yer alan Gaziantep'in yüz ölçümü 7,624 km²'dir. Genellikle engebeli ve dalgalı araziye sahip olan ilin deniz seviyesinden yüksekliği 850 metredir (Bulut, 2015).

Doğu yönüne %0,5 eğimle alçalan ve büyük bir kısmı kuzey yönüne doğru kurulu olan ilin; %2,2'si yaylalardan, %19'u platolardan, %51,9'u dağlardan, %26,9'u ise ovalardan oluşmaktadır. Gaziantep ilinin dokuz ilçesi vardır. Bunlar; Şahinbey, Şehitkamil, Oğuzeli, İslâhiye, Karkamış, Araban, Yavuzeli, Nizip ve Nurdağı'dır (Şekil 4.3) (Deringöl, 2015).

Şekil 4.3. Gaziantep İlçeler Haritası (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2011).

Dağları; Sam dağı 1050 metre, Güreniz dağları 1069 metre, Sof (Kartal) dağları 1496 metre, Sarıkaya dağı 1100 metre, Karadağ 1008 metre, Amanos dağları 1527 metre, Ganibaba dağı 1100 metre, Dülükbaba dağı ise 1250 metre yüksekliğindedir. Gaziantep'in akarsuları ise; Fırat havzası akarsuları (Nizip çayı, Merzimer çayı, Sacır-Alleben suyu, Karasu), Akdeniz havzası akarsuları (Afrin çayı, Karaçay, Aksu), Çöl kapalı Havzası akarsuları (Küveyk suyu, Balık suyu) şeklindedir. Kentin batısında, Fırat nehri çevresinde, sulak alanlarında doğal ormanlar, kent içerisinde Burç, Taşlıca, Dülükbaba, Erikçe, Yamaç tepe yapay ormanları bulunmaktadır (Anonim, 2014; Deringöl, 2015).

4.3. İklim ve Bitki Örtüsü

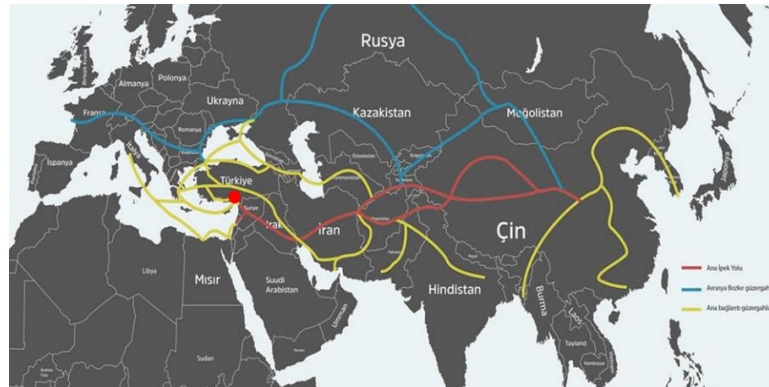
Akdeniz iklimi ve Karasal ikliminin geçiş bölgesinde konumlanan Gaziantep'te, güney kısımlarda Akdeniz iklimi, iç kısımlarda ise Karasal iklim görülmektedir. Kışlar yağışlı ve soğuk, yazlar ise kurak ve sıcak geçmektedir. Gaziantep ilinin en soğuk ayı Ocak, en sıcak ayları ise Temmuz- Ağustos'tur. Yıllık ortalama sıcaklık değeri 14.5 C°, en düşük sıcaklık değeri -17C°, en yüksek sıcaklık değeri ise 44 C°'dir (Bulut, 2015; Deringöl, 2015). Türkiye'deki yıllık yağış miktarı ortalaması 630 mm. iken, bu değer Gaziantep'te 560 mm'dir. Yağışın en az olduğu aylar Mayıs-Eylül ayları, en fazla yağış alan aylar ise Aralık-Ocak aylarıdır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2018).

Yaz ayları sıcak, durgun, az bulutlu, kuraktır ve batı rüzgârı hakimdir, kış ayları ise soğuk, yağışlı, kar ve yağmur yağışlıdır ve kuzey rüzgârı hakimdir. İlde sıcaklık farkı yaz ile kış, gece ile gündüz arasında yüksektir. Rüzgârın ortalama hızı 2,2 m/sn., en hızlı güneybatı ve kuzey-kuzeybatı yönlerinden esmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi bölgeler arasında nemin en düşük seviyede olduğu bölgedir. Çevre illere göre Gaziantep ilinin nem ortalaması yüksektir; kış aylarında artıp, yaz aylarında azalmaktadır (Bulut, 2015).

Akdeniz iklimi ve Karasal ikliminin geçiş bölgesinde konumlanmasından dolayı bozkırda yetişen bitki ve maki türleri görülmektedir. Bozkır bitki türlerinin sayısı batıdan doğuya gidildikçe artmaktadır. Gaziantep ilinde zeytinlerde (Akdeniz bitki türü) çok fazla yetişmektedir. Özellikle ilin batı kesimlerinde görülmektedir. Bölgeye özgü olan fıstık ise Yavuzeli, Nizip, Araban, genellikle merkez ilçede yetişmektedir. Ayrıca çok sayıda bağ alanları mevcut olup, otlar ve bodur ağaçlar da ilde geniş yer kaplamaktadır. Ormanlarda genellikle meşe, zakkum, kızılçam, çalılı bitkiler ve yaban mersini gibi bitkiler görülmektedir (Deringöl, 2015).

4.4. Ulaşım

Gaziantep, ülkenin güneydoğu bölgesi, batı bölgesi, güneydoğu bölgesine sınır komşusu olan ülkeleri birleştiren yol ağları üzerinde, ilk uygarlıkların olduğu Mezopotamya ve Akdeniz arasında konumlanmıştır. Ayrıca Akdeniz'den ve güneyden batıya, kuzeye, doğuya giden yolların kavşağında oluşundan ve tarihi İpekyolu'nun ilden geçmesinden dolayı ilk dönemlerden günümüze kadar ulaşım ağlarını birbirine bağlayarak, canlılığını ve önemini arttırmıştır. Gaziantep, bölgede demiryolu, karayolu ve havayolu ulaşımının geçit noktasında yer almaktadır (Şekil 4.4) (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2018).

Şekil 4.4. Tarihi İpek Yolu Güzergahında Gaziantep'in Konumu (Anonim, 2015).

Gaziantep ulaşım ağlarıyla, Avrupa ve komşu ülkelere yapılan ticarete önemli görevler üstlenip; Basra Körfezi'ni Anadolu'ya bağlayan bölgenin ana ve transit merkezi olmuştur. Bu ulaşım ağlarıyla, ilde toplanan malların Fırat ve Dicle'den Basra Körfezi'ne, Hindistan'dan gelen malların da gerekli yerlere ulaştırılmasını sağlamıştır. 1869 yılında yapımı tamamlanan Süveyş Kanalı ile ticaret Mısır'a kaymış; Gaziantep üzerinden geçen tarihi İpekyolu önemini kaybetmeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde yapılan Fevzipaşa-Malatya Demiryolu da kentin transit merkezi olma özelliğini kaybetmesine neden olmuştur. Ancak 1956'da Birecik Köprüsü'nün ve 1959'da Gaziantep Tren Garı'nın yapılmasıyla eski ulaşım merkezi olan işlevini yeniden üstlenmiştir (Tatlıgil, 2005).

Gaziantep'te yapılan bu ulaşım ağları ile hem ülkenin iç kısımlarına hem de komşu ülkelere ulaşım kolaylaşmış; kentin ekonomik ve ticari hayatına da katkı sağlamıştır. Kara yolunun gelişimi ve demiryollarının işlevliliğini karayollarına devretmesinden sonra günümüzde Gaziantep Garı yük ve yolcu taşımacılığı için aktif olarak kullanılmamaktadır. 1953'te açılan Karkamış-Gaziantep-Narlı hattı ile Gaziantep üretilen malların ülkenin iç kısımların ulaştırılması sağlanmıştır. Böylece güneydoğu da açılan bu hat ile Gaziantep ilinin diğer illerle olan bağlantısı artmıştır (Uzun ve Karabeyeser, 2018).

1976 yılında açılan, şehrin güneydoğunda şehir merkezine 19.6 km. uzaklıkta yer alan Gaziantep Oğuzeli Havalimanı, 1993'te uluslararası yük taşımacılığına da hizmet etmeye başlamıştır. Bölgenin ve Türkiye'nin Ortadoğu'ya hizmet eden hava ulaşımının merkezi konumuna gelip, günümüzde de işlevini sürdürmektedir. Mersin-Adana-Şanlıurfa yol güzergahlarından şehrin farklı birçok yerinden ulaşım yolları sağlanmaktadır. Gaziantep'te şehir içi ulaşım; taksi, dolmuş, tramvay, otobüs ile olup ayrıca şehir içindeki köprülü kavşaklarla da ulaşım kolaylaşmıştır (Gaziantep Valiliği, 2016).

Günümüzde Gaziantep, Kapıkule- Edirne sınır kapısından İstanbul ve Ankara'ya ulaşan, Ankara'dan Adana'ya ulaşan E-5 karayolundan, Adana'dan da Gaziantep, Şanlıurfa, Şırnak ve Irak'a kadar devam eden E-24 karayolu üzerindedir (Tatlıgil, 2005).

4.5. Sosyo- Ekonomik Durumu

En eski yerleşim birimlerinden, bölgenin en gelişmiş kentlerinden olan Gaziantep, Mezopotamya- Anadolu arasında, Suriye- Hindistan arasında köprü görevi görmüş ve bu bölgeler arasındaki ticari transferlerde etkin rol oynamıştır. Tarihi ipek yolunun Gaziantep'ten geçmesi de kentteki ticareti ve ekonomiyi kalkındırmış, kentin canlılığını korumuştur. Ayrıca Gaziantep, Güneydoğu Anadolu bölgesindeki ürünlerin işlenip hem dış hem de iç pazara sunulduğu öncü ticari ve sanayi merkezidir (Ulusoy ve Turan, 2016).

Gaziantep'te ticaretin artmasında, işlek bir yol güzergahı üzerinde konumlanması, Halep ve Suriye'ye yakın konumda olmasının da etkisi fazladır, böylelikle ticari açıdan geçmişten günümüze kadar çekim merkezlerinden biri olmuştur. Verimli toprakların oluşu, ulaşımın sağladığı faydalar ve bulunduğu konum sebebiyle ekonomik ve ticari faaliyetler gelişmiştir (Kanalıcı, 2012).

Sanayide en büyük kırılma noktası 1970'de KÜSGEM (Küçük Sanayiyi Geliştirme Merkezi)'in kurulmasıyla olmuştur. KÜSGEM ile farklı sanayi alanları gelişmiş ve sanayileşmede Gaziantep hızlı atımlarla ilerlemiş, 1986'da kalkınma öncelikli iller listesine girmiştir (Ulusoy ve Turan, 2016).

Devlet Planlama Teşkilatının ülke genelinde 1996 yılında yaptığı sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi raporlarına bakıldığında; 76 il arasında Gaziantep 25'inci olup, istihdam alanında 9'uncu, eğitimde 54'üncü, sanayide 29'uncu, nüfus sıralamasında 24'üncü, sosyal gösterge sıralamasında 45'inci, sağlıkta ise 39'uncu olmuştur. Sağlık, eğitim, beşeri ve sosyal kalkınmada birçok ilin gerisinde kalan Gaziantep, istihdam alanında birçok ilin önüne geçmiştir (Geniş ve Adaş, 2011).

Gaziantep 1900'lü yılların sonlarında yabancı yatırımcıların tercih ettiği iller listesinde yerini almıştır. İlk olarak Suriye'den 1985 yılında, Suudi Arabistan'dan 1986 yılında, Almanya'dan 1990 yılında, İspanya'dan 1991 yılında, Irak'tan 1995 yılında, İran'dan ise 1997 yılında sermaye almaya başlamıştır (Ulusoy ve Turan, 2016).

Gaziantep gösterdiği ticari ve ekonomik faaliyetlerle “Yerel Sanayileşme Odaklarının” öncü kentlerinden biri olarak günümüzde bile adından söz ettirmektedir. Örneğin, 2000 yılında imalat iş yeri sayısı Gaziantep'te 259 iken bu sayı bölgede 359'dur. Sanayi bölgelerinde çalışanların ortalama sayısı (yıllık) Gaziantep'te 24.980

iken bu sayı bölgede 31.576'dır. Bölgenin çalışan ortalamasının (yıllık) %72'si, toplam sanayi işletmesinin de %79'u Gaziantep'te yoğunlaşmıştır. Devlet Planlama Teşkilatının 2003 yılında yaptığı, Türkiye'de bulunan bölgelerin ve illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini gösteren diğer bir çalışmada iller Gelişmişlik Endeksi'ne göre beş ayrı bölüme kategorize edilmiştir. 1. Derece gelişmiş iller listesinde İzmir, İstanbul, Bursa, Ankara, Kocaeli yer almaktadır. Gaziantep 2. Derece gelişmiş iller listesinde yer almıştır. Bu rapora göre Güneydoğu Anadolu Bölgesinin en gelişmiş ili Gaziantep olarak belirtilmiştir (Gaziantep Valiliği, 2016).

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin 2003 yılında yayınladığı başka bir raporda da Gaziantep'teki büyük ölçekli sanayi yapılarının sayısı, Türkiye'deki küçük ölçekli sanayi yapılarının %6'sını, Türkiye toplamının da %4'ünü oluşturduğu belirtilmiştir. İilde perakende ve toptan ticaret yapan son 10-15 yılda sayısı daha da artan sayısı yirmi beş binin üzerinde olan imalat işyeri vardır Gaziantep sağladığı istihdam olanaklarıyla nüfusun %28,72'si sanayi kollarında çalışmaktadır.

Gaziantep, küçük ölçekli sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri ile yüksek bir ticari hacmi barındırmaktadır. Yabancı yatırımcıların ihtiyaç duyduğu depolama, lojistik, bankacılık, konaklama, gümrükleme, ulaşım gibi olanakları sağlaması ve dış ticaret ile uğraşan firmaların, atölyelerin, imalat sanayi yapılarının, küçük imalathanelerin ve büyük sanayi yapılarının sayısının çok oluşu Gaziantep şehrini ekonomi kalkınmada daha da ön plana çıkarmıştır. (Ulusoy ve Turan, 2016).

Gaziantep günümüzde bile bölgenin istihdam imkanlarını sağlayan ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan kentlerden birisidir. Bölgenin hem sosyal-beşerî hem de ekonomik göstergelerinin üzerinde performans sergileyen tek ilidir (Geniş ve Adaş, 2011).

4.6. Nüfus Gelişimi

Osmanlı topraklarına dahil olana kadar Güneydoğu Anadolu Bölgesi istikrarlı bir yönetim biçimine sahip değildir. Bundan dolayı nüfus dayalı ilk sayısal değerler ve nüfus yapısı ile ilgili bilgiler 16. Yüzyıla ait bazı eski belgelerde ortaya çıkmıştır. 1536 yılında yazılan Antep'in nüfus değerleri hakkında bazı bilgileri veren "Tahrir Defteri" en eski belgedir (Tahrir Defteri, Osmanlı topraklarına dahil olan bölgelerde kişilerin arazilerinin, vergi ve hasılatlarının hesaplanarak kayıt altına alındığı defterdir). Mali

nedenler sebebiyle düzenlenen “Tahrir Defteri”, tüm nüfusu değil de yalnızca vergi mükellefi erkekleri kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu belgeye göre kent nüfusu 1536 yılında 9288 kişidir. 1543 yılında ise bu sayı 584 kişi artarak 9872 kişi, 1574 yılında da 4975 kişilik artış göstererek kent nüfusu 14847 kişi olmuştur. “Defter-i İcmal Livai Ayıntâp” da 16. yüzyıla ait diğer bir belgedir. “Tahrir Defteri” ve “Defteri İcmal Livai Ayıntâp” karşılaştırıldığında nüfusa dayalı rakamlar tutarlılık göstermektedir. 1850’li yıllardan sonra illerde “Salname” adlı yıllıklar düzenlenmiş, hazırlanan yıllıklar illerde nüfusa ait bilgilere ulaşılmasını sağlamıştır. Antep ilinin nüfusu Halep Salname’sinde 1872’de 57976, 1897’de ise 84877 kişi olarak belgelenmiştir (Tatlıgil, 2005).

Nüfus artışı ve nüfustaki değişimler doğum ve ölüm oranlarıyla ilişkili olduğu kadar, o dönemde Türkmen oynaklarının bölgeye göç etmesi gibi sebeplerle de artış göstermiştir. Nüfus 1927 yılında 214.499 kişi, 1950 yılında 328.343 kişi, 1955 yılında 376.969, 1960 yılında ise 434.579 kişi olmuştur. 1960’lı yıllara kadar kır nüfusu kent nüfusundan fazla iken 1960’lı yıllardan sonra kırdaki nüfus azalırken, kentteki nüfusun da artış gösterdiği gözlemlenmiştir (Geniş ve Adaş, 2011).

Tablo 4.2. Gaziantep İlinde Yıllara Göre Toplam Nüfus, Kır Nüfusu, Kent Nüfusu, Erkek ve Kadın Nüfusu Değerleri (TÜİK Verileri Kullanılarak Tarafımdan Düzenlenmiştir).

Yıllar	Toplam Nüfus	Kır Nüfusu	Kent Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
1965	511.026	266.811	244.215	262.815	248.211
1970	606.540	276.458	330.082	308.154	298.386
1975	715.939	288.922	427.017	369.748	346.191
1980	808.697	295.952	512.745	409.302	399.395
1985	966.490	323.552	642.938	490.022	476.468
1990	1.140.594	319.467	821.127	577.881	562.713
2000	1.285.249	276.123	1.009.126	645.847	639.402
2011	1.753.596	197.447	1.556.149	883.086	870.510
2018	2.028.563	348.341	1.680.222	1.023.716	1.004.847

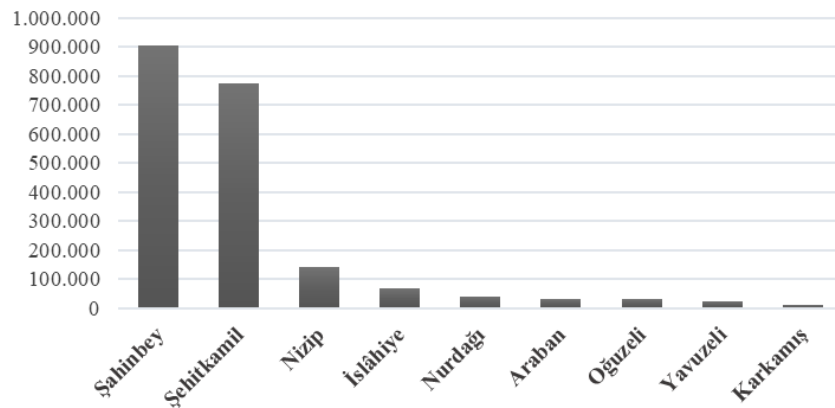
1965 yılındaki nüfusa bakıldığında; toplam nüfus 511.026 kişidir, kır nüfusu 266.811 kişi, kent nüfusu ise 244.215 kişidir. Kır nüfusu ve kent nüfusu arasında belirgin bir nüfus farklılığı yoktur. 1975 yılındaki nüfus değerlerine bakıldığında; Toplam nüfus 715.939 kişidir, kır nüfusu 288.922 kişi, kent nüfusu 427.017 kişidir. 1990 yılında 1.140.594 kişi olan toplam nüfusta kır nüfusu 319.467 kişi, kent nüfusu ise 821.127

kişidir. Yakın zamanda 2018 yılında elde edilen nüfus verilerine bakıldığında toplam nüfusun 2.028.563 kişi, kır nüfusunun 348.341 kişi, kent nüfusu ise 1.680.222 kişi olduğu görülmektedir. Elde edilen verilere göre Gaziantep ilinde nüfus sürekli artış göstermiş, 1970’li yıllardan sonra kır nüfusunun azalıp, kent nüfusu ise artmıştır. 1965 nüfus verilerine göre, Gaziantep ilinde kırdaki yaşayanların oranı 52,2, kentte yaşayanların oranı ise 47,8 iken, bu oran 2018 nüfus verilerine göre, kırdaki 17,7, kentte ise 82,3’tür. Erkek nüfusu (%51) ve kadın nüfusu (%49) arasında da önemli farklılıkların olmadığını gözlemlenmektedir (Tablo 4.2).

Tablo 4.3. Gaziantep İlinin İlçelere Göre Nüfus Oranı (TUİK Verileri Kullanılarak Tarafımdan Düzenlenmiştir).

	1980	1990	2000	2007	2010	2013	2016	2018
Şahinbey	32.440	422.671	538.373	679.053	743.685	817.258	886.476	906.043
Şehitkamil	42.374	267.177	411.186	558.821	626.913	693.901	749.322	774.179
Nizip	82.102	106.381	115.043	129.432	133.093	135.588	139.304	142.389
İslâhiye	57.050	72.235	79.011	66.083	65.531	66.170	66.941	67.674
Nurdağı	26.504	31.609	38.472	35.237	37.630	37.620	38.740	40.151
Araban	26.837	36.773	31.819	31.861	32.213	32.102	31.987	32.846
Oğuzeli	30.494	42.661	33.162	26.897	29.123	29.620	30.167	32.653
Yavuzeli	16.786	23.955	24.409	21.058	21.478	21.347	21.591	22.192
Karkamış	12.912	15.380	13.774	11.581	11.097	10.832	9.716	10.436
Toplam	327.499	1.018.842	1.285.249	1.560.023	1.700.763	1.844.438	1.974.244	2.028.563

Tablo 4.4. Gaziantep Nüfusunun İlçelere Göre Grafıksel Dağılımı (TUİK Verileri Kullanılarak Tarafımdan Yapılmıştır).

Gaziantep iline bağlı olan Kilis ilçesinin nüfusu 1990 yılında 121.752 kişidir. 1990 yılında kentin toplam nüfusu Kilis ilçesi ile birlikte 1.140.594 kişidir. 1990 yılında Kilis ilçesi, Gaziantep ilinden ayrılarak il olmuştur. Kentin toplam nüfusu 1.018.842

kişidir. 1990 yılına kadar Kilis ilçesi ile birlikte 10 ilçesi olan Gaziantep'in, bu tarihten itibaren 9 ilçesi vardır. Bunlar; Şahinbey, Şehitkamil, Nizip, İslâhiye, Nurdağı, Araban, Oğuzeli, Yavuzeli ve Karkamış ilçeleridir (Tablo 4.3).

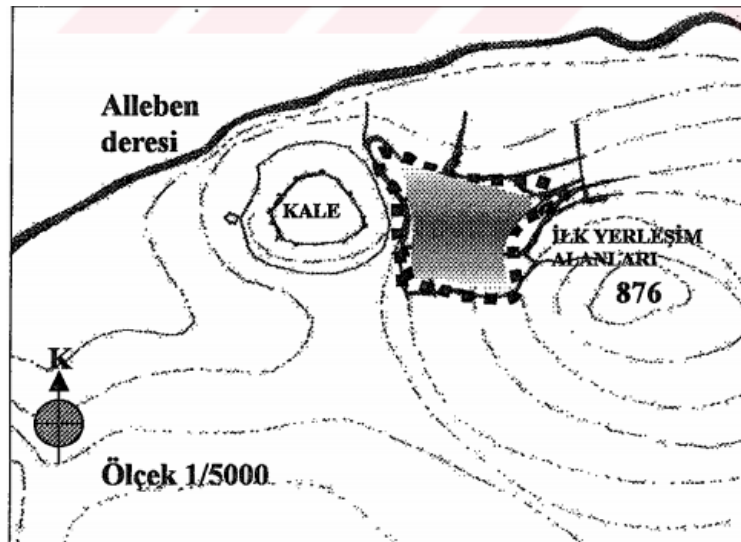
Gaziantep ilinin tahmini verilere göre 2019 yılındaki toplam nüfusu ise 2.069.134 kişidir. Günümüzde Gaziantep ilinin nüfus rakamları değerlendirildiğinde Güneydoğu Anadolu'nun en büyük, ülkemizin ise 6. büyük şehri olarak yerini almaktadır.

4.7. Gaziantep İmar Planları Üzerinden Çıksorut Bölgesinin Tarihsel Gelişimi

Gaziantep ilinin şehircilik ve konut bağlamında gelişimi uzun bir dönemi kapsayan köklü bir geçmişe sahiptir. Kent merkezindeki ilk yerleşkeler tarihi Gaziantep Kalesi etrafında oluşmuştur. İlk kent planı ise Hermann Jansen tarafından 1938 yılında hazırlanmıştır. Daha sonra Hamit Kemali Söylemezoğlu ve Kemal Ahmet Aru tarafından 1955 yılında ikinci imar planı, Zühtü Can ve ekibi tarafından 1973 yılında üçüncü imar planı, 1990 yılında H. Oğuz Aldan tarafından dördüncü imar planı hazırlanmıştır.

4.7.1. 1600 yılına kadar Gaziantep ilinin fiziki gelişimi

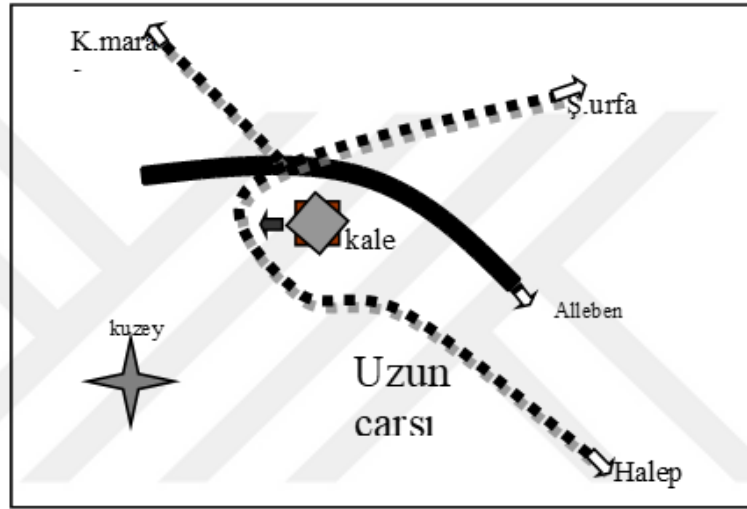
Gaziantep'in şehirsiz alan olarak ilk gelişimi kalenin etrafındadır. Bu dönemde Gaziantep sadece kale yerleşmesi olarak, Dülük yerleşmesi ise daha gelişmiş şehirsiz yerleşim alanıdır. İslamiyet'in yayıldığı zamanlarda şehir çok kez el değiştirdi, 7.yy'da dini merkez Zeugma'ya taşınmıştır. Bu dönemden sonra yeni yerleşim merkezi Gaziantep kalesinin etrafında kurulan "Ayıntâp" olmuştur (Şekil 4.5) (Uğur, 2004).

Şekil 4.5. Kale ve Çevresinde Oluşan İlk Yerleşme (Uğur, 2004).

Kale, Alleben deresinin güneyindeki tepe üzerine kurulmuştur. Tepe 901 metre yüksekliğindedir. Çeşitli tarihlerde onarılan Gaziantep kalesine onarımlarla ilgili yazıtlar konulmuştur; ilk yazıt Memluk Sultanı Kayıtbay tarafından 1481 yılında, ikinci yazıt ise Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1558 yılında konulmuştur (Coşkun, 2015).

Gaziantep'in şekillenmesinde kent içinden Halep'e giden yol aksı, Alleben deresi, kalenin yönü ve giriş kapısı etkin rol alan belirleyicilerdir. Kentteki ilk yolların şekillenmesinde bu üç temel unsur belirleyici olmuştur (Şekil 4.6) (Uğur, 2016).

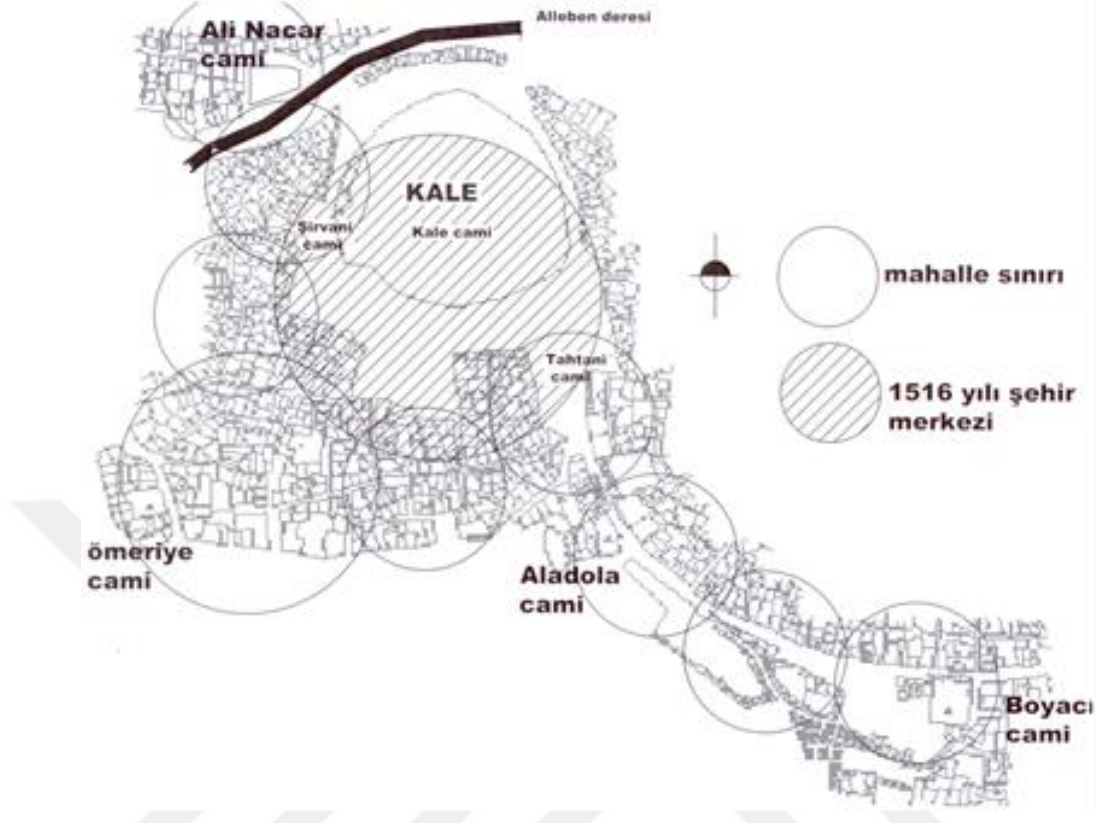

Şekil 4.6. Gaziantep'teki Yolların Şekillenmesindeki Temel Etkenler (Uğur, 2016).

İlk yolların oluşumu ve kentin ilk kez şekillenmesi iki yüz yıllık bir zaman diliminde olmuştur. MS 1000 yılında kale etrafında oluşan ilk yapılaşmalar, bölgeye gelen her kavim ve beyliklerle daha da gelişmiştir. Ömeriye cami ve çevresinin olduğu alanlar da ilk yerleşim alanları içinde yer almaktadır. 13. yy.- 15. yy. zaman dilimi arasındaki yıllarda kent Alleben deresi ve kale etrafında şekillenip oluşmaya başlamıştır (Coşkun, 2015).

Şehrin 1300 yıllarında şekillenme sürecinde Boyacı Cami (1211), Ömeriye Cami (tamir kitabesi 1210 yılı), Alleben Köprüsü (1259) ve Alaüddeve (Aladola) Cami (1595) belirleyici olmuştur. Bu dört etken buldukları coğrafi konum sebebiyle o zamanlarda kentin fiziki şekillenmesinde etkin olmuşlardır. Kent Boyacı Cami ve Halep yolu aksında ince uzun, kale etrafında ise dairesel yapılaşma tipine sahiptir. Osmanlı dönemi öncesi (1516 yılına kadar) kentin yerleşim sınırları, doğudan Boyacı

camii, güneyden Aladola camii, batıdan Ömeriye camii, kuzeyden Ali Nacar camii içindedir (Şekil 4.7) (Uğur, 2016).

Şekil 4.7. Gaziantep'in 1516 Yıllarındaki Fiziki Şekillenmesi (Uğur, 2016).

Her savaş döneminde yıkılan Gaziantep, Osmanlılar döneminde güvence altına alınarak sosyal, ticari, fiziki bağlamda gelişmiş ve hızlı bir şekilde büyümeye başlamıştır. Yerleşim alanları bu dönemlerde şehrin batısına doğru ilerlemiştir. 1543 yılına ait olan Tapu Tahrir Defteri'nde vergi alınan konut sayısı ve mahalle isimleri bildirilmektedir. Bu belgeye göre toplam 1797 konut ve 33 mahalle tespit edilmiştir (Tablo 4.5) (Uğur, 2016).

Tablo 4.5. 1543 Yılı Gaziantep'teki Mahalle İsimleri ve Konut Sayıları (Uğur,2016).

Mahalle İsmi	Konut Sayısı	Mahalle İsmi	Konut Sayısı
Kadı	85	Mescidi Ahmet Fakih	47
Bostancı	60	Tarla	99
Mescid Başı	11	Çukur	82
Mescidi Sofiyan	20	Mescidi Köhne	14
İbnieyyup	118	Eblehlu	42
Akyol	53	Mescidinakkaş	38
Kürkçü	56	Kürttepesi	17
Zokağı Mescidi Acem	29	Kastel	17

Tablo 4.5. 1543 Yılı Gaziantep'teki Mahalle İsimleri ve Konut Sayıları (Uğur, 2016) (devam).

İbnişeker	88	İbni Sükkan	154
Zokağı Mescidi Acemoğlu	14	Zukak Hamama Dellaki	30
Kürtüncü	42	Kozluca	67
Alinaccar	117	Boyacı	53
İbnikör	20	Dabağlar	47
Ermeniyan	44	Sakinanı Mağareha	38
Kayacık	48	Şhreküstü	113
Töbe	51	İbni-ama	27
Yahniali	42		

Şehir 1516-1600 yılları arasında hızlı bir büyüme ve gelişim sürecine girmiştir. Bu dönemde Lala Mustafa Paşa'nın yaptırdığı bedesten, han, hamam, işyerleri ile şehirde ticaret artmış ve buna paralel olarak kent büyüme evresi hızlanmıştır (Şekil 4.8).

Şekil 4.8. Gaziantep'in 1600 Yılındaki Fiziki Şekillenmesi (Uğur, 2016).

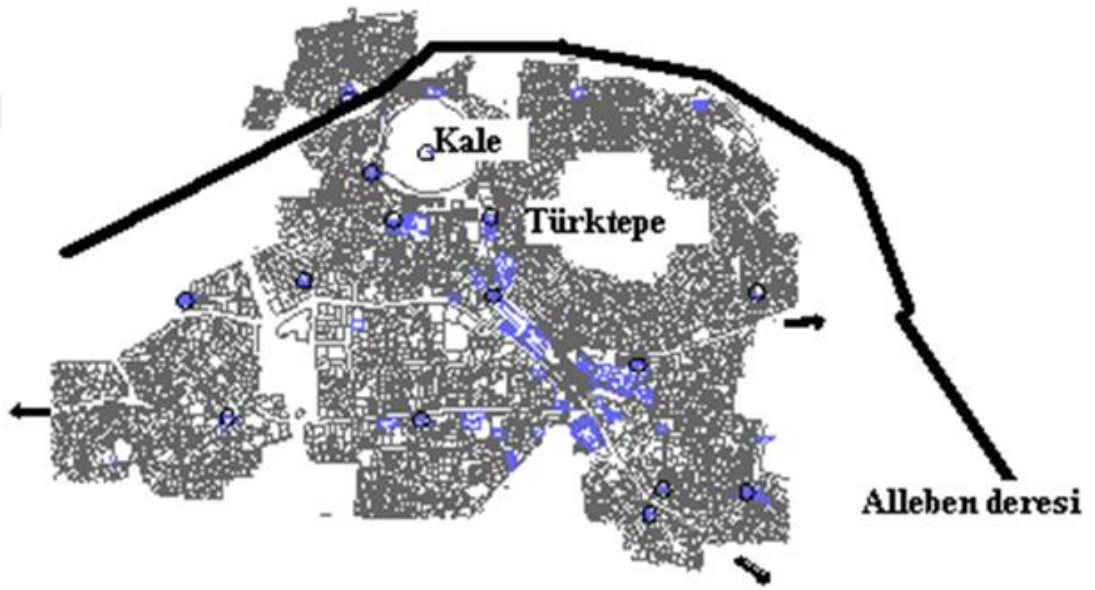
Alleben deresi bu dönemde şehrin fiziki gelişiminde yönlendirici rol üstlenmiştir. Alleben deresinin diğer tarafının yapılaşmaya uygun olmayan zemin yapısından ve tarımsal alanların oluşundan, şehir daha çok batıya doğru büyümüştür (Uğur, 2016).

4.7.2. 1600- 1921 yılları arasında Gaziantep ilinin fiziki gelişimi

Osmanlı dönemi öncesi Gaziantep, şehirselleşme bağlamında organik bir yapılaşma sistemine sahiptir. Şehirdeki organizasyon ve mekânsal dağılım ise kente yerleşen farklı etnik grupların (Azınlıklar, Türk boyları vs.) ayrı ayrı yerleşmesi şeklinde olmuştur. Azınlıklar yan yana yerleşirken, farklı Türk boyları ise kentin farklı bölgelerine yerleşmişlerdir. Osmanlı döneminde Gaziantep'te mekânsal dağılım ise, mahalle sistemine bağlı, Osmanlı idari ve sosyal sisteminin yönetiminde bir gelişme göstermiştir. Cemaat sosyal düzenin temelinde yer almış, böylelikle fiziki yapılanmada da mescit veya/ve cami merkezli yapılaşma meydana gelmiştir. Bu dönemde ticaretin gelişmesi şehirleşmenin en temel etkeni olarak gösterilmektedir. Bu dönemde Ayıntâp Maraş'a bağlı olsa da ticaret dolayısıyla kent Halep ve Halep yolu üzeri gelişmiştir. Şehir ilk caddesi ve çarşısı olan uzun çarşı, yapılan ticari yapılar, dükkanlar, hanlar, uzun çarşı yolunun devamındaki bakırcılar çarşısı üzerinde büyümüş ve Halep yolu olarak da adlandırılan Şhreküstü yönüne doğru gelişmiştir. 1550 yıllarında geleneksel şehir merkezi sadece kale civarında iken, 1750 yıllarında "Arasa" olarak da bilinen dükkanların, bedestenlerin, hanların olduğu ve Elmacı Pazarı'nın bulunduğu bölgelere kadar genişlemiştir (Uğur, 2004).

1543 yılında 33 mahallesi olan Ayıntâp, daha sonra gelişim göstererek 1750 yılında mahalle sayısı 53 olmuştur. Bu yıllarda var olan başlıca mahalleler; Çukur, İbni Eyüp, Hayik Baba, Musullu zade, Kayser, Tarlayı Cedit, İbnikör, Ehli cefa, Yanal, Cabi, Akyol, Nefs Kuzcalı, Mağrabaşı, Tışlaki, Şarkıyan, Kızılca Mescit, Boyacı, Bey, Sengin Akkaş, Bostancı, Yalnızhane, Hayik, Müslüman, Bostancı, Zimyan, Tarlayı Atik, Zincirli, Molla Ahmet, Kürkçüyün, Kürsüncüyün, Sengi Hoş Kadem, Saniyi Tavail, Kayacık, Hıdır Çavuş, Ali Neccar, Kılınçoğlu, Töbe, Eblahan, Cevizlice, İbni Şeker, Bostancı, Ammo, Kanalıcı, Şhreküstü, Karacalar, Sefer Paşa, Karacalar ve Kastel'dir. 1800'li yıllarda kentte ticari hayatın gelişmesiyle hanların sayısı da artmıştır. Ancak bu yıllarda Anadolu'da ortaya çıkan idari düzensizliklerden Ayıntâp'ın fiziki gelişim süreci de etkilenmiştir. Bu dönemde de Maraş Eyaleti kendisine bağlı olan Ayıntâp'ın ekonomik ve sosyal sorunlarını çözmede yeterince etkin olmamıştır. Bu sebeple, 1830 yılında Ayıntâp Maraş'tan ayrılarak Halep'e bağlanmıştır (Uğur, 2016).

Genel olarak bakıldığında 1600 ve 1830 yılları arasında Ayıntâp'ın şehirleşmesi geleneksel bağlamda ve Osmanlı kentlerinin özelliklerini taşımaktadır. Şehrin morfolojik yapısı ise, Osmanlı idari ve sosyal sistemine uygun mahalle odaklı gelişmiştir. Yapılaşma cami etrafında gelişmiş, ada sınırları ise sokaklarla belirlenmiştir. Bu yıllarda ticaretin gelişmesi de Ayıntâp'ın morfolojik yapısının da şekillenmesinde etkin olmuştur. Uzun ve dar sokaklarda en fazla iki katlı yapılar mevcuttur. Bazı yerlerde çıkmaz sokaklara da rastlanır. Genel olarak sokağın morfolojik yapılanması, organik bir şekilde ve topoğrafyayı takip ederek şekillenmiştir (Şekil 4.9) (Uğur, 2016).

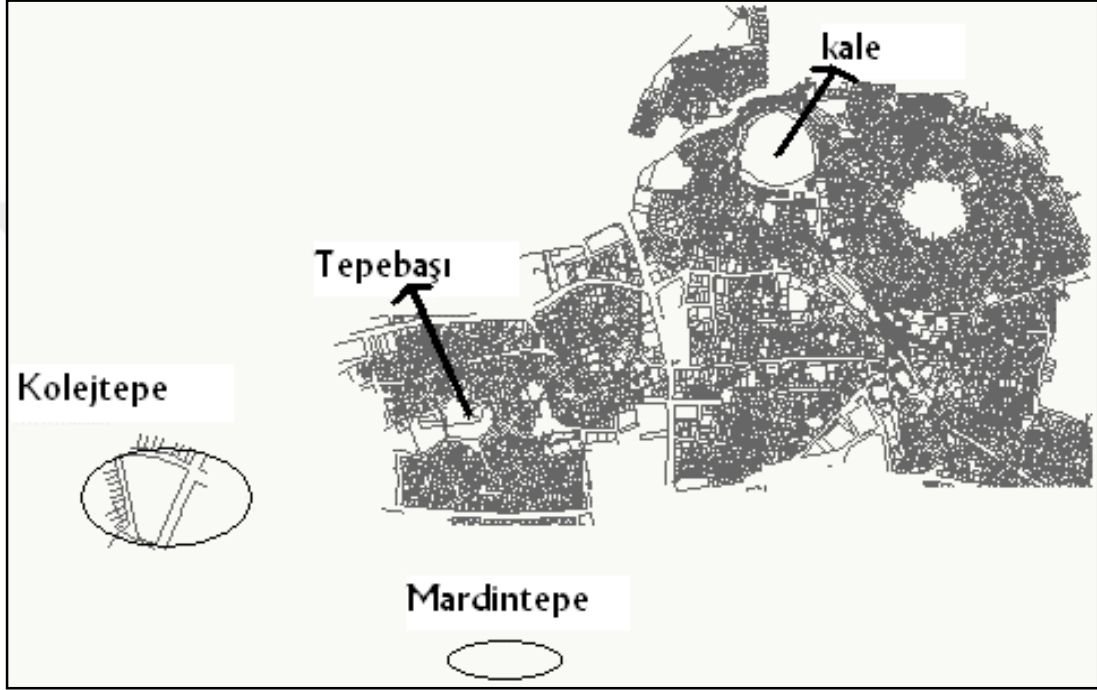

Şekil 4.9. Gaziantep'in 1830 Yıllarındaki Fiziki Şekillenmesi (Uğur, 2016).

Osmanlı İmparatorluğunun çöküşüyle Ayıntâp, Ankara anlaşmasıyla 1921 yılında Türkiye'ye dahil edilip, 1924'te de il merkezine dönüşmüştür. Ayıntâp, 1830'lu yıllarda ve sonrasında şehircilik bağlamında çok ilerlemiştir. Özellikle Azınlıklara verilen haklarla ve kente gelen Misyoner örgütlerle eğitim kurumları, basımevleri, sosyal, dini ve kültürel binalar yapılmıştır (Uğur, 2016).

Ayıntâp'ın 1830 ve 1921 yılları arasında şehrsel gelişimine bakıldığında ise, Osmanlı döneminde ticari ağırlıklı gelişen kentte karşın, 1830 ve 1921 yılları arasında ise misyonerlik hareketine bağlı eğitim, sosyal, dini ve sağlık yapılarının ağırlıklı olduğu aksa dönüşmüştür. Bu dönemde geleneksel şehir dokusu bozularak, dokunun dışında yapılaşma olmuştur; Amerikan Hastanesi Tepebaşı'nda, yetimhane ve aş evi Mardintepe'de, Merkezi Türkiye Koleji ise Kolejtepe'de yapılmıştır. Bu dönemde kent

şehircilik açısından hızlı bir yükseliş yaşamış ardından da hızlı bir düşüş dönemine girmiştir. Bu dönem planlı morfolojik yapılaşmanın arttığı, geleneksel morfolojik yapılaşmanın düşüş yaşadığı dönemdir. Kurtuluş savaşı esnasında pek çok dini yapı, kamusal binalar, geleneksel Antep evleri harap olmuştur. Savaş sırasında azalan nüfus, savaş bittikten sonra hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Bu durum yeni aksların belirlenmesi ve yerleşim alanlarının oluşması ihtiyacını doğurmuştur (Şekil 4.10) (Uğur, 2004).

Şekil 4.10. Gaziantep'in 1921 Yıllarındaki Fiziki Şekillenmesi (Uğur, 2004).

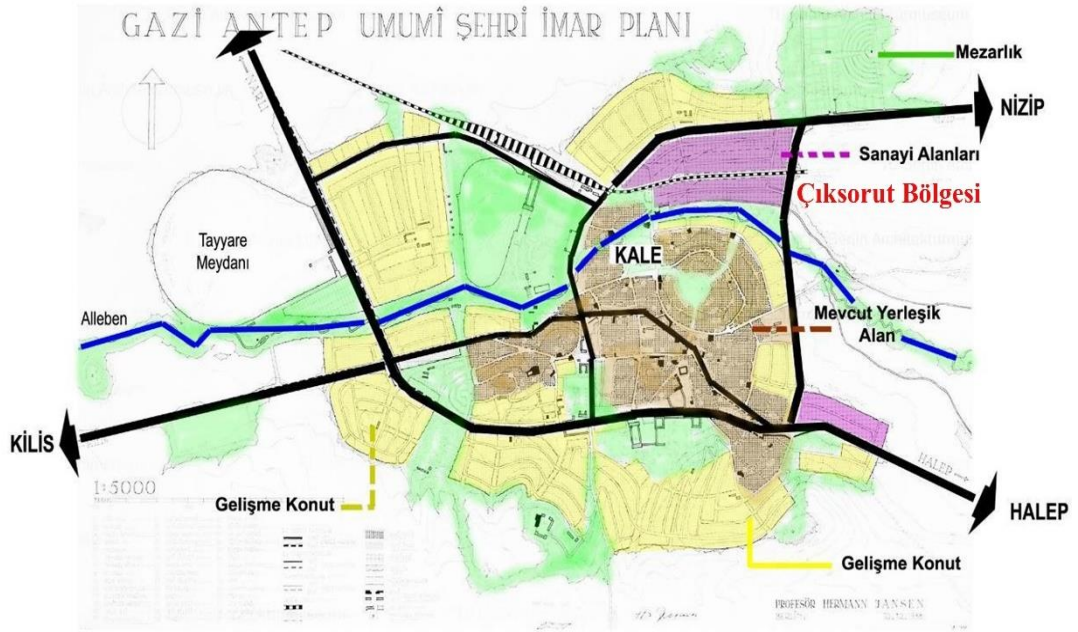
Bu dönemde imarla ilgili sorunlar yaşanmıştır. Savaş esnasında yok olmuş teknik ve sosyal altyapı eksikliği, yeni yapılaşma alanlarının ve ulaşım akslarının belirlenmesi bu dönemdeki temel sorunlar arasındadır. Belediye başkanları bu sorunlar için birçok girişimde bulunmuştur. 1870 yılında Gaziantep'te belediye teşkilatı kurulmuş ancak sorunların çözümü noktasında yetersiz kalmışlardır. Bu durum 1923 yılında Atatürk'ün şehre gelmesine kadar devam etmiştir (Uğur, 2004).

4.7.3. 1938 Gaziantep imar planı Hermann Jansen

Kurtuluş savaşından sonra (1919-1922) Gaziantep, çevre illerden çok sayıda iç göç almıştır. 26 Ocak 1933 yılında Gaziantep'e gelen Atatürk, 27 Ocak 1933 tarihinde belediyeye uğrar ve belediye başkanı Hamdi Kutlar, ildeki yapılaşmadan söz edip, Gaziantep iline bir imar planı yapılması fikrini gündeme getirir. Ayrıca 1919 yıllarında

25.000 kişi olan kent nüfusu, 1933 yılında 50.000 kişi olmuştur. 15 yıl içerisinde kent nüfusu iki artmıştır. Teknik altyapı eksikliği ve hızla artan nüfus yeni planlı alanların oluşması fikrini oluşturmuştur. O dönemde Türkiye’de olan Alman şehir plancısı Hermann Jansen, birçok ilin (başta Ankara olmak üzere) imar planlarını yapmaktadır. 1933 yılında bu gerekçelerden ötürü Gaziantep ili için de bir imar planı yapılmasına karar kılınır (Uğur, 2004; Uğur, 2016).

Gaziantep’in ilk bütüncül ve kapsamlı imar planını Hermann Jansen 1938 yılında hazırlamıştır. Harmen Jansen, 1939 yılında Gaziantep ili için yaptığı imar planını yılında Belediye Meclisine sunmuştur. 600 hektarlık alanı kapsayan imar planı, 1/2000 ölçekte hazırlanmıştır. Planın yapıldığı dönem 50.000 kişi olan kent nüfusunun, gelecekte 150.000-200.000 kişi olacağı öngörülmüştür (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

Şekil 4.11. 1938 Gaziantep İmar Planı Hermann Jansen (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

Yapılan imar planına bakıldığında; kentin mevcut güney yamaçları yeni konut alanları (Düztepe, Kolejtepe, Sarımsaktepe, Mandintepe ve Yavuzlar), Adana yolunun sağ tarafı iş yerleri sol tarafı Tayyare meydanı, yeni planlanan işyerleri ve eski şehirsal doku arasındaki alanlar piknik ve spor alanları, yeni gelişim gösteren Karşıyaka’da bulunan Hacıibaba Tepesi işçi evleri, mevcut doku ve Hacıibaba Tepesi arasında kalan alanlar sanayi alanı ve kentte yer alan diğer mezarlıklar iptal edilerek yeni bir mezarlık alanı önerilmiştir. Plan, şehrin batı, kuzey ve güney yönlerine yönelik kararlar getirilip, doğu yönüne doğru herhangi bir kararı getirilmemiştir. Şehrin doğu yönü tarımsal

alanların olduğu, Alleben deresinin beslediği vadi şeklindedir. Vadi Çıksorut tepesi ve Sarımsak tepe arasında yer almaktadır. Caddelerin kesişen noktalarında meydanlar (Rüştü Üzel sanat okulu ve Kendirli Kilisesinin önü, Maarif Kavşağı, Merkez bankasının olduğu alan) düzenlenip, mevcut dokuda yer alan yapılaşmanın olmadığı alanlar ise (Türktepenin tepesi, devlet hastanesinin alanı, mevcut yapı alanı ve Gaziantep lisesi arasında kalan alan v.b) yeşil ve açık alanlar olarak düzenlenmiştir. (Uğur, 2016).

1938 H. Jansen hazırladığı planla, kenti geniş yollarla birbirine bağlayıp, kentteki önemli mimari yapıları da ortaya çıkarmıştır. Ayrıca plan Gaziantep'in sanayi ve ticari kente dönüş fikrinin temellerini de yansıtmaktadır öngörülmüştür. Kent ölçeğinde ve mekânsal gelişim bağlamında plandaki temel ilke, kentin kuzey, güney ve batı yönlerinde geliştirilmesidir. Bu temel ilki kapsamında kentin kuzey yönünde demiryolu hattı ve buna bütünleşik olarak da yaklaşık 33 ha sanayi alanı, batı ve güney yönleri ise konut alanları olarak öngörülmüştür. Kentteki mevcut ulaşım ağları da çeşitli önerileri sunmaktadır. İsmet İnönü ve Atatürk Bulvarı caddelerinin açılması, Gaziler, Karagöz ve Suburcu caddelerinin genişletilmesi gibi kararlar hazırlanan imar planına dayanmaktadır (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

Kentin kuzeyinde konumlanan demiryolu ve istasyon, güney, doğu ve batı yönlerine bağlantı oluşturup Nizip, Kilis, Adana yollarını birbirine bağlamıştır. Kent içindeki ulaşımın yakın çevre yerleşkeleri ile bütünleşik ve bağlantılı olarak kurgulandığı görülmektedir. Özellikle Alleben deresinin etrafında düzenlenen piknik alanları ve yeşil alanlar kentin en önemli yeşil alan varlığını oluşturan bölgelerdir. Kentsel alan içinde yeşil-açık alanların payı yaklaşık olarak %16'dır (Ay, 2001).

İmar planı hazırlanmadan önceki süreçte (1938 yılından önce), kentte yamaçların ve tarımsal toprakların olduğu bölgelerde yeni mahalleler gelişmiş, kentte yer alan boş alanlar doldurulmuştur. İmar planı hazırlandıktan sonra (1950 yılına kadarki dönemde) ise Alleben deresinin çevresindeki tarımsal alanlar korunmuştur. Ancak daha sonra kentte denetim yetersizliğinden dolayı kontrolsüz yapılaşma artmıştır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2018).

Genel olarak Harmen Jansen hazırladığı plan ile kenti kuzey, güney, batı yönlerinde büyütürken, geleneksel dokunun yer ve şekil- zemin özelliğini de korumayı öngörüp,

yeni yapılaşma alanları oluşturulmuştur. Geleneksel kent dokusunun korunduğu, mevcut dokudaki yapılaşmamış alanların yeşil ve açık alanlar olarak değerlendirildiği, tepeler üzerinde yeni yerleşim alanlarının geliştiği, kentin özellikle batı yönüne doğru planlandığı, şehirselleşme kimliği oluşumunda meydanların oluşturulduğu, yeni ulaşım aksları oluşturulduğunda mevcut dokuyu bozmadığı görülmektedir (Uğur, 2016).

İmar planından sonra kente çok sayıda yeni modern binada inşa edilmiştir. Yapılan planın temelinde sanayi kentine dönüşüm ve modern kent oluşturma çabası göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda kentsel yaşamın ve modern yapılaşmanın gereği olan sosyal-kültürel tesis alanları, yeşil-açık alanlar ve sanayi alanları oluşturulmuştur (Derinçöl, 2015).

Planda mezarlık alanı olarak belirlenen alanın karşısında yer alan, kentin doğusunda yer alan günümüzde Çıksorut bölgesi olarak adlandırılan bölgede 1938 yılında herhangi bir yapılaşma yoktur. İmar planında da bu bölge ile ilgili herhangi bir öngörü sunulmamıştır.

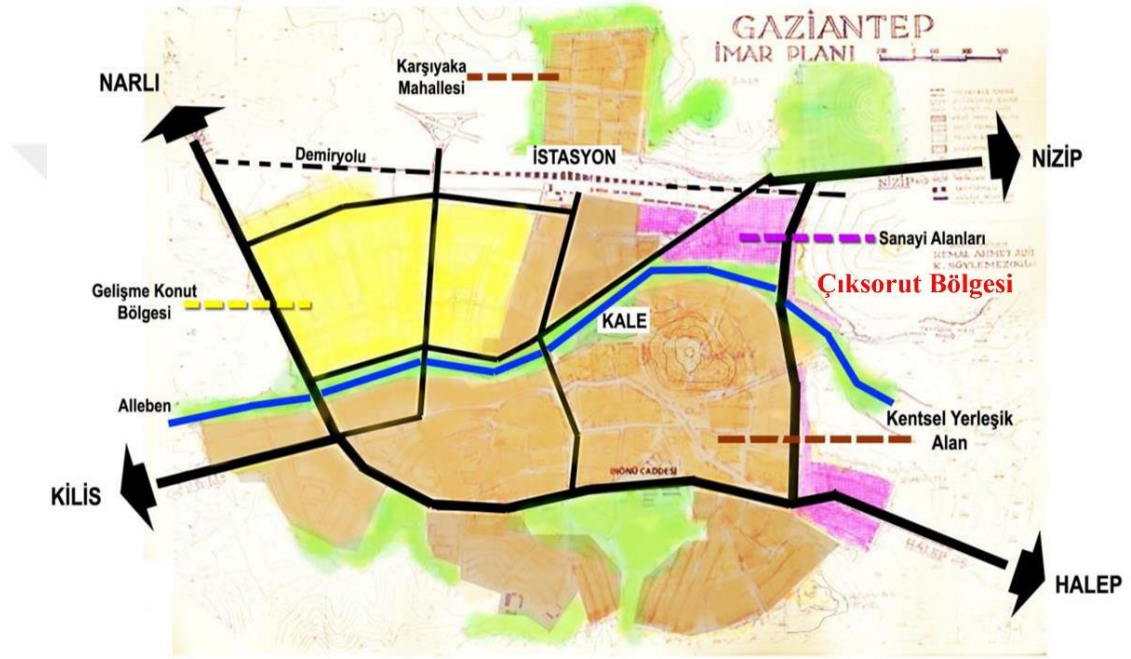
4.7.4. 1955 Gaziantep imar planı Kemal Ahmet Aru ve Hamit Kemali Söylemezoğlu

Gaziantep kenti de 1950'li yıllarda ülke genelinde başlayan göç ve kentleşme hareketlerinden etkilenmiştir. Kırsal kesimlerden Gaziantep kentine göçler olmuş, buna paralel olarak kentteki nüfus artmış ve barınma alanlarına olan ihtiyaç da artmıştır. 1935 yılındaki imar planı ihtiyaçları karşılamayınca, yeni bir imar planına gereksinim duyulmuştur. Hamit Kemali Söylemezoğlu ve Kemal Ahmet Aru tarafından 1955 yılında Gaziantep ili için ikinci plan hazırlanmıştır. 680 hektar alanı kapsayan imar planı, 1/2000 ölçekte hazırlanmıştır (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

1975 yıllarına kadar yani 25 yıl ileriye dönük hazırlanan ikinci plan, kentsel gelişim açısından Jansen 'in 1938 yılında yaptığı ilk planın ilkelerini sürdürmektedir. Yapıldığı dönem 72.000 kişi olan nüfusun 25 yıllık süreç içerisinde 120.000 kişi olacağı düşünülmüştür. Nüfus 1960'da 124.000 kişi, 1970'de 256.000 kişi olmuştur. Her iki planda da hızlı göç artışından dolayı nüfus tahminleri doğru yapılmamıştır (Uğur, 2016).

İkinci plandaki temel amaç, kent içerisinde artan nüfusun barınma ihtiyaçlarını karşılamak için yeni arsa ve konut bölgelerinin oluşturulmasıdır. Ayrıca tarım kent

modelinden sanayi kent modeline geçişi yansıtan planda, yeni sanayi alanları oluşturulmuştur. Hazırlanan ikinci planda, mevcut yerleşkenin kuzeyinde yer alan günümüzde de varlığını sürdüren Karşıyaka mahallesi ve kentin güneyine yeni yerleşim alanlarının eklendiğini görmekteyiz. Hazırlanan planda, kent kompakt ve tek merkezli gelişim düzenine sahiptir. Plandaki en önemli hususlardan biri, demiryolunun kentin kuzey yönünde yer alan güzergâh noktasına taşınması, günümüzde de İpek Yolu olarak adlandırılan karayolunun gar binasının kuzeyine ve demiryolu hattına bağlanmasıdır (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

Şekil 4.12. 1955 Gaziantep İmar Planı Kemal Ahmet Aru ve Hamit Kemali Söylemezoğlu (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

Yapılan ikinci plana bakıldığında kentsel araziyi kullanım değeri açısından çok önemli etkileri olmuştur. Bu etkilerden ilki, kent içerisindeki bazı küçük sanayi ve üretim alanlarının İpek yolu, Araban Yolu, Nizip Caddesi üzerinde gelişmeye başlamasıdır. Diğer bir etki ise, bu alanların yakın çevresinde, hisseli tapu alanları ve hazine arazileri üzerinde kontrolsüz ve yasadışı yapılaşmanın artmasıdır. Düşük gelirli ailelerin yaptığı kaçak yapılar niteliksiz iş ve konut alanlarının inşa edilmesine ve kentte kontrolsüz, plansız gelişen yapılaşmaya neden olmuştur. Yüksek gelirli aileler de kentin güneybatı ve batı yönünde daha planlı gelişimi gösteren Öğretmenevleri, Kavaklık ve Bahçelievler mahallelerine yerleşmişlerdir. Ordu caddesinin açılmasıyla Halep ve Kilis aksı üzerindeki ticaret bu güzergâha kaymıştır. Ayrıca İnönü Caddesi ve Şehirlerarası terminal de bu dönemde açılmıştır. Motorlu taşıt trafiği için kent

merkezindeki yollarının genişletilmesi eski geleneksel şehir dokusuna zarar vermiştir. Kent merkezi de batı ve güney yönünde büyümeye başlamıştır. 1938 Jansen planında öngörülen Alleben deresinin etrafındaki yeşil ve açık alanlar 1955 planında da varlığını sürdürmüştür (Ay, 2001; Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

1950-1960 yılları artan göç ve nüfus hareketleriyle Gaziantep ilinde kaçak yapılaşmanın ve apartman tipi konutların yapıldığı ilk dönemdir. Yapılan ikinci imar planıyla yeni yerleşim alanları ve eski tarihi birbirinden ayrılmış, eski dokuda yer alan bazı az katlı yapılar yıkılıp yerine çok katlı yapılar inşa edilmiştir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2018).

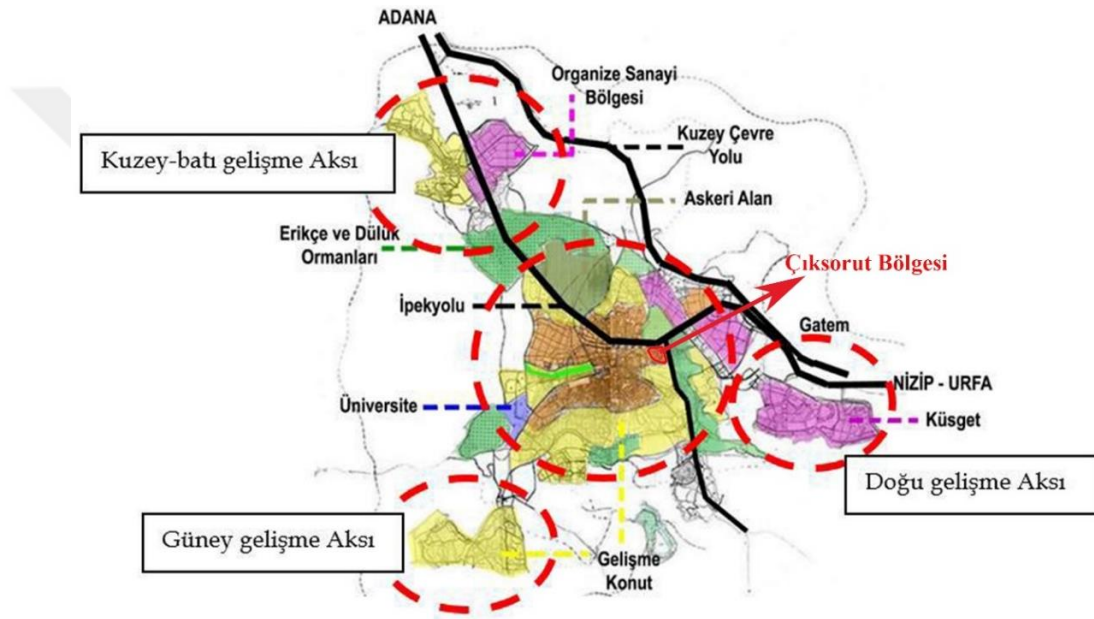
Ayrıca ilk planda oluşturulan meydanlar iptal edilip, Tüfekçi Yusuf Bulvarının doğusu, Kilis yolu üzeri, Karşıyaka bölgesi, Şhreküstü kavşağındaki yeşil alan ve spor alanı olarak öngörülen Değirmicem bölgesi kısmen yapılaşmaya açılmıştır. Geleneksel şehirselle doku ilk yapılan Jansen planında olduğu gibi korunmuştur (Uğur, 2016). 1938 yılındaki ilk planda (Hermann Jansen planı) olduğu gibi ikinci planda da Çıksorut bölgesi ile ilgili herhangi bir öngörü sunulmamıştır ve Çıksorut bölgesinde bu döneme kadar da herhangi bir yapılaşma yoktur.

4.7.5. 1973 Gaziantep imar planı Zühtü Can

Çevre illerden Gaziantep iline olan göç akımları ve bunun sonucu olan hızlı nüfus artışından dolayı 1965 yılından sonra Belediye yeni bir imar planı için araştırmaya girmiştir. 1968 yılında işin ciddiyeti ve büyüklüğüne bağlı olarak İller Bankası planın yarışmayla hazırlanmasına karar verir. İller Bankasının Gaziantep ili üçüncü imar planı için düzenlediği yarışmayı 1973 yılında Zühtü Can ve ekibi (Abdullah Dellaloğlu, Haluk Aral, Yalçın Alaybeyoğlu, Müzeyyen Can) kazanmıştır. Gaziantep ilinin fiziki gelişimi 1990'lı yıllara kadar uygulama imar planlarıyla Zühtü Can tarafından yönlendirilmeye çalışılmıştır (Uğur, 2016).

Projeksiyon yılı 1995 kabul edilen 8010 hektar alanı kapsayan planda, nüfusun ise 22 yıllık süreç içerisinde 1 milyon kişi olacağı düşünülmüştür. Gelişim alanları da belirlenen nüfus doğrultusunda oluşturulmuştur. Kentin güney yönünde mevcut dokudan kopuk yeni konut alanları, batı ve doğu yönünde ise yeni çalışma ve sanayi alanları oluşturulmuştur (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

Gaziantep'te 1969'da kurulan Organize Sanayi Bölgesi, Gaziantep Serbest Bölge'si ve daha sonra 1974, 1987 ve 1998 yıllarında kurulan diğer sanayi bölgeleri Gaziantep ilinin sanayi kentine dönüştüğünün göstergelerindedir. Bu dönemde (1970'li yıllarda) Gaziantep'te de Türkiye'deki birçok ilde olduğu gibi iç göç hareketleri en üst seviyeye çıkmıştır. Göç ile gelen düşük gelirli nüfus yerleşim alanı olarak istihdam olanaklarından dolayı kentin doğu ve güney yönünde bulunan üretim ve imalat alanlarının bulunduğu Çıksorut, Düztepe ve Karşıyaka bölgelerini tercih etmişlerdir. Kentin kuzey ve batı yönleri ise daha çok kamu alanlarında çalışan ve yüksek gelirli kişilerin yerleştiği bölgelerdir (Akdemir ve Serkan, 2017).

Şekil 4.13. 1973 Gaziantep İmar Planı Arazi Kullanım Kararları (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

Tablo 4.6. 1973 Gaziantep İmar Planı Kentsel Arazi Kullanım Değerleri (Ay, 2001).

Yapılaşma Türü	Hektar Alanı	Oran
Konut	2897 Ha	%36
Sanayi binaları	1798 Ha	%22
Yeşil alanlar	1369 Ha	%17
Resmi binalar	1148 Ha	%14
Eğitim binaları	488 Ha	%6
Ticari binalar	310 Ha	%5

Gaziantep ili için hazırlanan üçüncü imar planı, genel olarak sanayi kenti modelini yansıtmaktadır. Üretim ve sanayi alanlarının artması, yerleşim alanlarının ise kentten kopuk bir şekilde tasarlanması bu öngörüğü desteklemektedir. Ticari binalar planlı

alanın %5'ini, eğitim binaları %6'sını, resmi binalar %14'ünü, yeşil alanlar %17'sini, sanayi alanları planlı alanın %22'sini, konut alanları ise planlı alanın %36'sını oluşturmaktadır (Tablo 4.6).

Kentteki gelişim düzeni ve yapılaşma iki farklı şekilde oluşmuştur; kentin doğu ve güney yönlerinde yapılaşma sanayi alanlarının etrafında ve satın alınan hisseli araziler üzerinde plansız ve düzensiz şekilde iken, kentin batı ve kuzey yönlerinde yapılaşma apartman tipi konutların olduğu, planlı, düzenli ve geniş caddelerin olduğu yerleşme düzenine sahiptir. 1980'li yıllardan sonra başlayan imar afları ile yasadışı yapılaşma eğilimleri artmış, üçüncü planın da temel yapısını bozmuştur. Yerel yönetimlerin denetimsizliğinden dolayı sağlıklı, plansız, düzensiz yapılaşma alanlarının oluşumu da hızlanmıştır ve kentin daha fazla alanında yayılmaya başlamıştır (Ay, 2001).

Hazırlanan üçüncü plan, büyükşehir modeline ve sanayi kenti modeline geçiş sürecini yansıtmaktadır. Kentsel mekânda sanayi alanlarının kapladığı alan artarken, Karayolu-demiryolu ve konut alanları ile olan bağlantısı giderek kopmaktadır. 1970'li yılların son dönemlerinde sanayi kenti olarak anılmaya başlanan ve sanayisi orta düzeyde olan bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018). Hızlı kentleşme ve göç hareketlerine bağlı olarak üçüncü plan yapılmadan önce (1960-1970'li yıllarda) yapılan ilaveler, yeni yapılaşma alanları ve kullanılan beton-briket gibi yapı malzemeleriyle geleneksel dokunun estetiği ve işlevselliği bozulmuştur. Hazırlanan üçüncü plan şehrsel dokuların korunması konusunda eksik kalmıştır (Uğur, 2016).

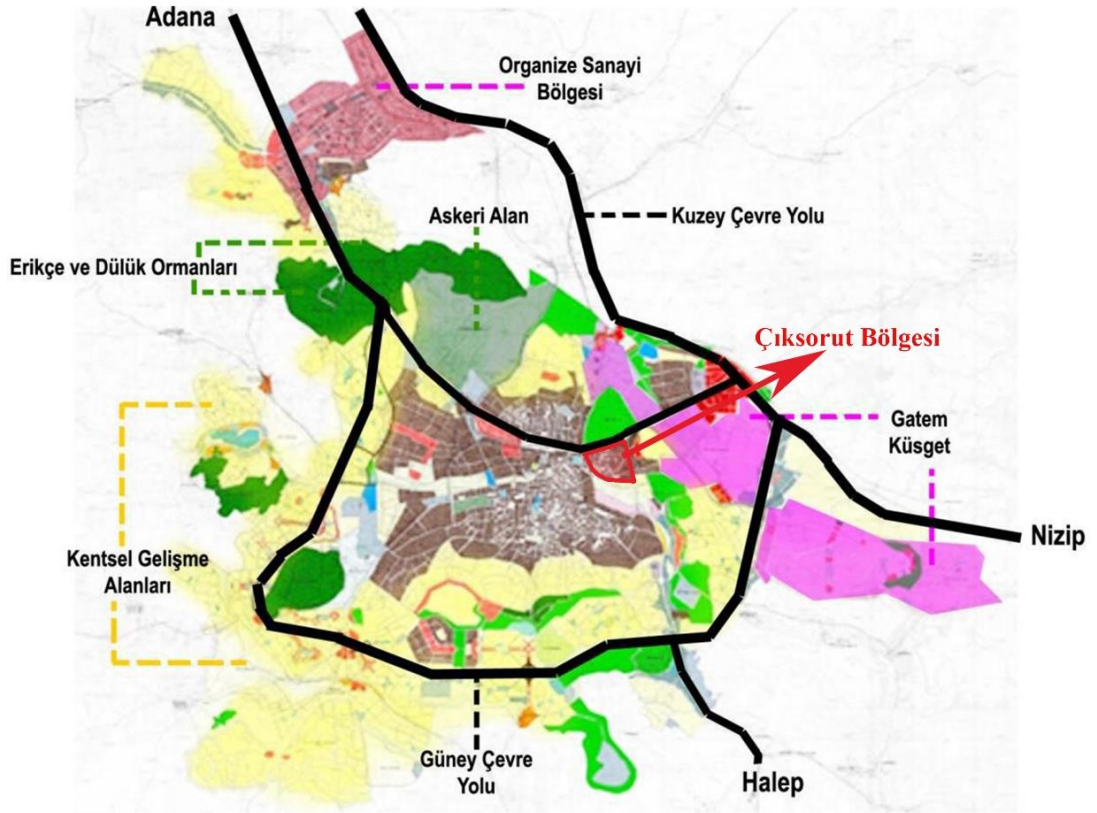
Kent 9 yıllık süreçte (1975-1984 yılları arasında) yaklaşık bir katından fazla alan kaplayarak 21,5 (21.532 hektar) km²'lik alana dağılmıştır. 1950 ve 1990'lı yıllarda düzensiz yapılaşma çok artmıştır. Bu dönemdeki yerleşim alanlarında altyapı yetersiz, sokaklar düzensiz, evler genelde bir-iki katlı ve bitişik nizamdadır. Düzensiz yerleşke düzeninin olduğu bu bölgelerde yayılma yatay şekilde, bahçe, park, yeşil alanları çok az, sağlık ve eğitim kurumları da yetersiz ve düzensizdir (Sönmez, 2018).

Yeni yerleşim alanlarının oluşturulması artan nüfustan dolayı hız kazanmıştır. Kent merkezinin güneydoğusunda ve güneyinde yer alan İmalat sanayi bölgeleri, daha sonra kent merkezinin kuzeyine ve doğusuna doğru gelişmiştir. Organize sanayi ve küçük sanayinin temelleri bu dönemde atılmıştır. Küçük sanayi sitesi karşısında planlı ve düzenli olarak Gazikent yerleşim alanı oluşturulmuştur. Kentin doğu yönünde yer alan

kaçak yapılaşmanın olduğu Çıksorut bölgesi, 1973 yılında hazırlanan Gaziantep'in üçüncü imar planında konut bölgesi olarak öngörülmüştür. Planın yapıldığı dönemde bölgede yapılaşma mevcuttur. Çıksorut bölgesinde ilk yapılaşma üçüncü plan yapılmadan 8 yıl önce 1965 yılında başlamıştır. İmar planlarıyla da Sarıgüllük, Değirmiçem ve İncilipınar mahalleri de yapılaşmaya açılmıştır. 1970-1990 yılları arasındaki dönemde kent merkezi de çok gelişmiştir; Defterdarlık, Belediye, Emniyet ve Valilik binalarının yapımı hızlanmıştır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2018).

4.7.6. 1990 Gaziantep şehir planı H. Oğuz Aldan

1985'li yıllarından sonra 3194 sayılı İmar Kanunu, Büyükşehir kanunu ve imar kurumundaki değişikliklerden dolayı, kentteki kaçak yapılaşmalardan ve mevcut alanın yetersiz kalmasından dolayı genişletilmesi gibi nedenlerle 1990 yılında Gaziantep ili için dördüncü imar planı H. Oğuz Aldan tarafından hazırlanmıştır. Projeksiyon yılı 2005 kabul edilen planın, yapıldığı dönem 600.000 kişi olan nüfusun, 15 yıllık süreç içerisinde 1.800.000 kişi olacağı düşünülmüştür. Dördüncü planda 8010 hektar olan imarlı alan 21000 hektara çıkarılmıştır (Ay, 2001).

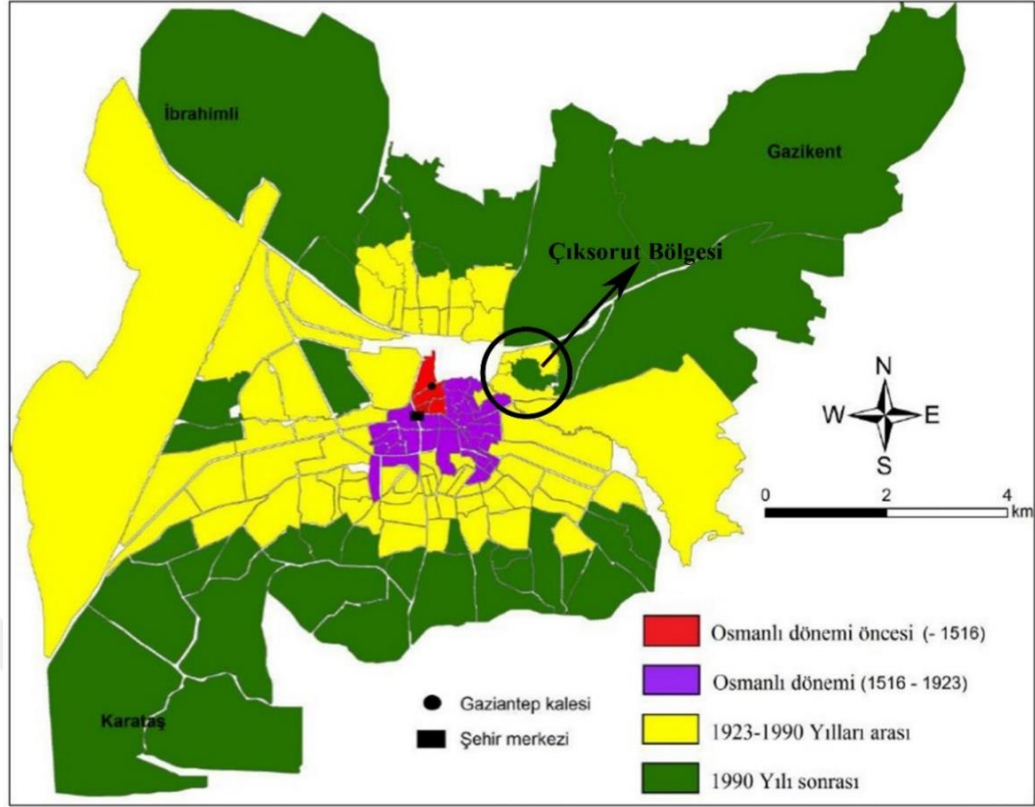

Şekil 4.14. 1990 Gaziantep Kent Planı (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

Arazi kullanım kararlarıyla incelendiğinde 1990 Oğuz Aldan planı, Büyükşehir kent modelini yansıtmaktadır. Kentsel gelişim büyük oranda güney ve batı yönlerine doğru yapılmıştır. Kenti doğu, batı ve güney yönlerinde kuşatan çevre yolu, güney ve batı yönlerine doğru gelişimi de hızlandırmıştır (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

Yapılandırılacak yeni konut bölgelerinde ticari alanların da olması, tek merkezli kent yapısından çok merkezli kent yapısına geçişi göstermektedir. Kentin doğu yönünde ticari bölgeler ve günümüzde GATEM (Gaziantep Ticaret ve Endüstri Merkezi) olarak adlandırılan ticari merkez dördüncü planda önerilmiştir. İlin kuzeydoğu ve kuzey yönünde otoyolun kent girişinde ticaret bölgesi kararı da tek merkezli kent yapısından çok merkezli kent yapısına geçişi de göstermektedir. 40 hektar büyüklüğündeki alanda, bölgeye hizmet edecek ticari ve iş alanları, şehirler arası otobüs terminali bulunmaktadır (Yenice, S.; Yenice, T.; 2018).

Nüfus miktarı bu dönemde ciddi oranda artış göstermiştir. Nüfus artışına paralel olarak da kentte yapılaşma artmış ve alansal olarak kent hızla büyümüştür. Kentin alansal gelişim yönü de önceki dönemle benzer olup, gelişim en fazla 1990-2000 yılları arasında olmuştur. Gaziantep şehri 2000 yılında bir katından da fazla büyüyerek 36139 hektara yayılmıştır (Sönmez, 2018).

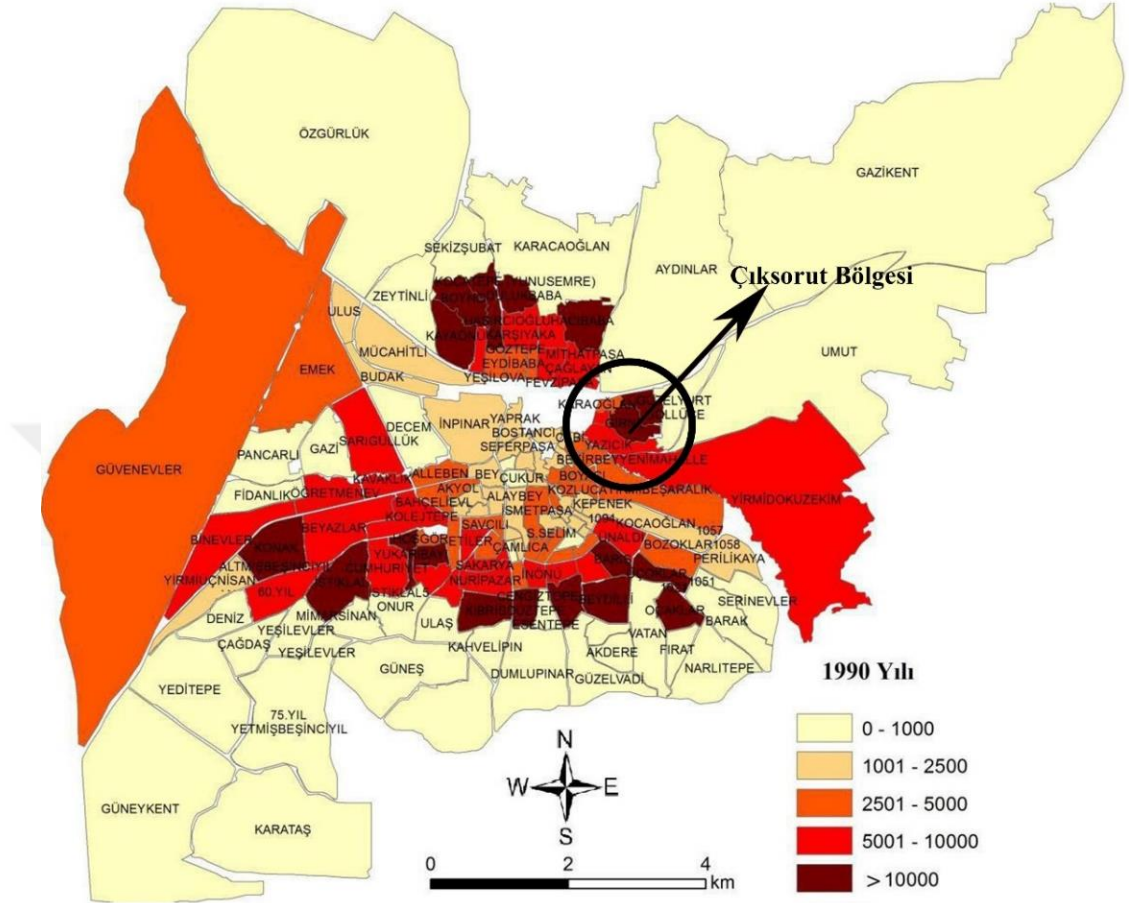

Şekil 4.15. Gaziantep İlinin Yıllara Göre Alansal Gelişimi (Sönmez, 2018).

Kent özellikle batı yönündeki Adana yolu güzergahında ve güneybatı yönündeki Halep ve Kilis güzergahında hızlıca gelişmiştir. Gaziantep ili bu dönemde çok çaplı bir büyüme eğilimine girmiştir. Bu dönemde memur kesim ve yüksek gelirli ailelerde şehrin doğusunda yer alan Gazikent'e, kuzeybatısında yer alan İbrahimli'ye ve güneybatısında yer alan Karataş'a yerleşmişlerdir. 1990 ve 2000 yılları arasındaki dönemde Gaziantep ilindeki nüfus değerleri kentleşme ve göç hareketleriyle mahalle bazında çok değişiklik göstermiştir. Şehrin doğu, batı, kuzey ve güney yönlerinde mahalleler alansal ve sayısal olarak büyüyüp, bu mahallelerde nüfus da artmıştır (Sönmez, 2018).

Göç hareketleri özellikle 1980'li yıllardan sonra Türkiye'nin güneydoğusunda çok artmıştır. Göç hareketleri Gaziantep iline de ticari ve istihdam olanaklarından dolayı çok olmuştur. Dolayısıyla 1980'li yıllarda kente gelen düşük gelirli nüfus Karşıyaka, Hoşgör, Ünalı, Düztepe ve Çıksorut gibi düşük gelirli ailelerin olduğu mahallere yerleşmişlerdir. Şehir iç kesimlerde güneydoğu ve doğu yönlerinde kontrolsüz ve düzensiz gelişirken, batı, güneybatı ve kuzeybatı yönünde planlı gelişim göstermiştir. 1990 sonrasında yüksek gelirli aileler güney ve kuzey yönünde bulunan Kızıllıhisar (Karataş semti civarı), İbrahimli (Güneykent mahallesi civarı) bölgelerine

yerleşmişlerdir. Bu bölgelerde yüksek gelirli ailelerin talepleriyle arazi rantı da artmıştır. Bu yıllarda Kızılhisar ve İbrahimli bölgeleri yerleşime hızla açılmış, Gaziantep iline 35 mahalle eklenmiştir (Ay, 2001, Sönmez, 2018).

Şekil 4.16. 1990-2000 Yılları Arasında Gaziantep'te Mahalle Nüfus Yoğunlukları (Sönmez, 2018).

1990 yılındaki nüfus verilerine göre kent merkezine yakın bölgelerde nüfus oranı daha yüksektir. 1980 yılından sonraki göç hareketleriyle nüfus doğu yönünde 29 Ekim mahallesi, Yeni mahalle, Girne, Güzelyurt, Göllüce, Çıksorut, Selahattin Eyyubi, Karaoğlan (Çıksorut bölgesi) mahallerinde, güney yönünde Düztepe bölgesi civarında İnönü, Beydili, Ünaldı, Barış, Ocaklar, Cengiz Topel mahallelerinde, kuzey yönünde Kocatepe, Karşıyaka, Boyno, Göztepe, Kayaönü mahallelerinde, Halep ve Kilis yolu güzergahında ise İstiklal, Binevler, Cumhuriyet mahallelerinde artış göstermiştir (Sönmez, 2018).

1980'li yıllardaki mahalleler, düşük gelirli ailelerin olduğu bitişik nizamlı, sokakları dar, altyapısı yetersiz ve kenar mahalle konumundayken, 1990 sonrasındaki mahalleler

yüksek gelirli ailelerin olduğu, düzenli ve planlı konumdaki mahallelerdir (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, 2018).

Tablo 4.7. 2000 Yılı Verilerine Göre Gaziantep İlindeki Yapılaşma Türü, Oranı ve Sayısı (Veriler Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nden Alınıp Tarafımdan Düzenlenmiştir).

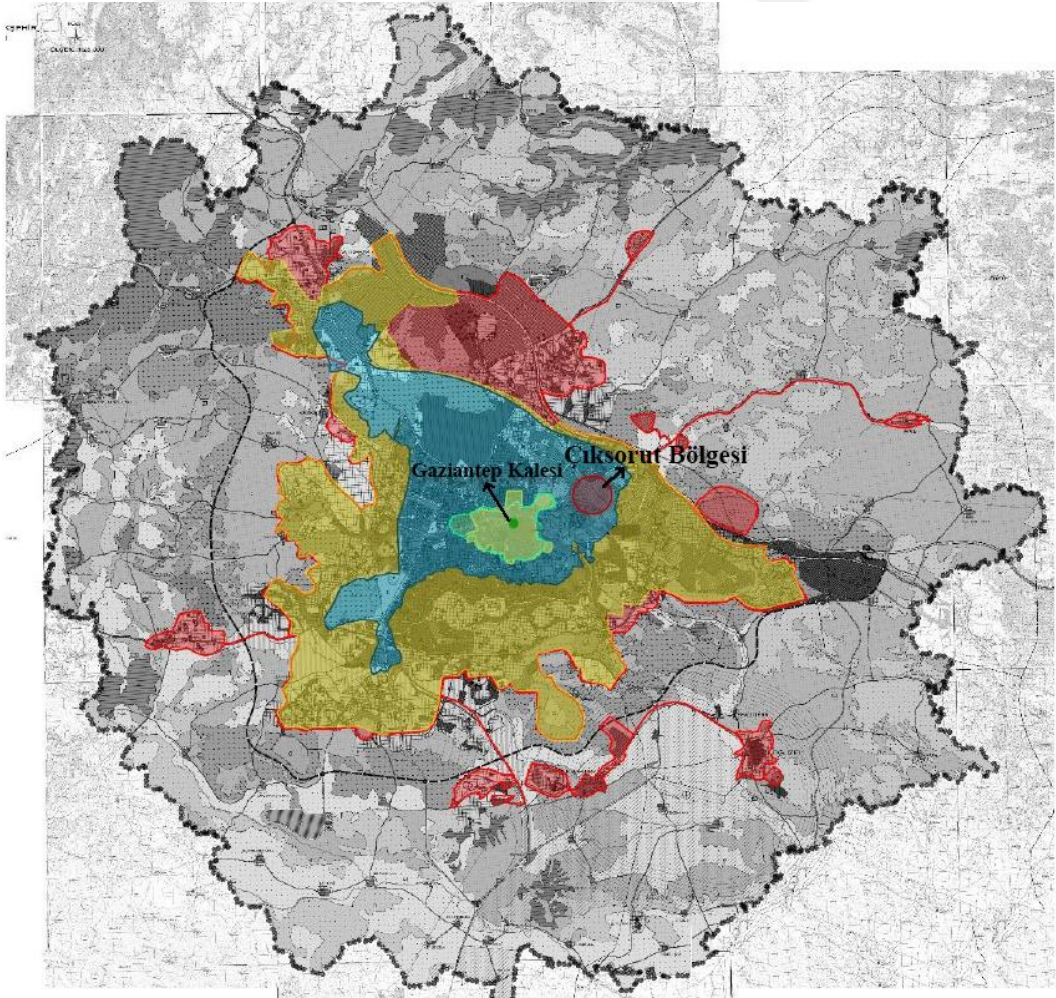
Yapılaşma Türü	Oran	Sayı
Konut	%87,8	238.714
Ticari binalar	%7,2	19.627
Sanayi binaları	%2,5	6.718
Diğer binalar	%2,5	6.742

2000 yılındaki sayısal verilere göre, Gaziantep ilinde Toplam 271.801 yapı bulunmaktadır. Bunlara bakıldığında; konut %87,8 (238.714), ticari binalar %7,2 (19.627), sanayi binaları %2,5'ini (6.718) ve diğer binalar %2,5 (6.742)'dir. Ayrıca konutlar %54,7 oranında 1 ve 2 katlı, %23,8 oranında 3 ve 4 katlı, %20,4 oranında ise 5 kat ve üzerindedir. Bu oranlar günümüzdeki oranlarla da benzerlik göstermektedir (Şekil 4.7).

ÇIKSORUT BÖLGESİ'NİN GÜNCEL ŞEHİRSEL DOKUSUNUN İNCELENMESİ

5.1. Çıksorut Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler ve Gaziantep İlindeki Konumu

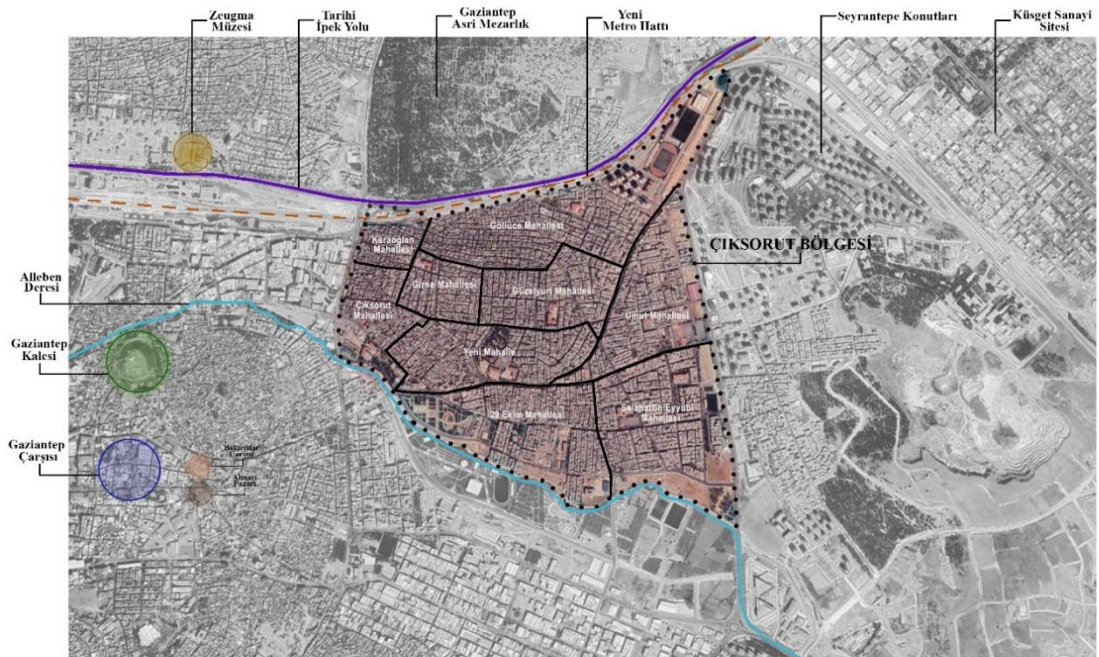
Mezopotamya ve Akdeniz arasında konumlanan Gaziantep, geçmişten günümüze kadar birçok medeniyeti bünyesinde barındırmıştır. Halep ve Suriye'ye yakın konumda olması, Tarihi İpek Yolu'nun kentten geçmesi, kentte verimli toprakların, ulaşım hizmetlerinin, ticaretin ve istihdam olanaklarının çok olmasıyla; özellikle 1950'li yıllardan sonra diğer illerden Gaziantep'e göçler artmış ve bununla birlikte kentteki nüfus artmıştır. Gaziantep ilinde de Türkiye'deki diğer kentlerde olduğu gibi plansız ve düzensiz yapılaşma alanları göç ile gelen nüfusla 1950'li yıllardan sonra oluşmaya başlamıştır (Geniş ve Adaş, 2011).

- 1938 Hermann Jansen İmar Planı Sınırı
- 1955 K. Aru ve H. Söylemezoğlu İmar Planı Sınırı
- 1973 Zühtü Can İmar Planı Sınırı
- 1990 H. Oğuz Aldan İmar Planı Sınırı
- 2015 Gaziantep İmar Planı Sınırı

Şekil 5.1. Çıksorut Bölgesi'nin Gaziantep İlindeki Konumu (Katerji, 2015).

Kente gelen nüfus genellikle iş olanakları için sanayi bölgelerine yakın alanlarda ikamet etmişlerdir. Araştırma alanı olarak ele alınan Çıksorut bölgesi eğimli bir arazi üzerinde Gaziantep ilinin doğusunda, kent merkezine yakın konumlanmıştır. 1955'te K. Ahmet Aru ve H. Kemal Söylemezoğlu tarafından hazırlanan üçüncü imar planında bölgede herhangi bir yapılaşma yoktur. Çıksorut bölgesinde ilk yapılaşma 1965 yılında olmuştur. 1975 yılında Zühtü Can tarafından hazırlanan üçüncü imar planında Çıksorut bölgesi konut alanı olarak öngörülmüştür ve planın yapıldığı dönemde bölgede yapılaşmalar vardır.

Şekil 5.2. Çıksorut Bölgesi Konum ve Çevre Analizi (Google Earth'ten Alınarak Tarafımdan İşlenmiştir, 02.12.2019).

Gaziantep ilinde Çıksorut bölgesi olarak adlandırılan bölge, kent içerisinde önemli tarihi aksların olduğu bir konumda yer almaktadır. Çıksorut bölgesi tarihi Gaziantep kalesine (1005 metre), Gaziantep çarşısına (1530 metre), Almacı pazarına (1060 metre) ve Bakırcılar çarşısına (1060 metre) çok yakın mesafede konumlanmıştır. Kent içerisinde tarihi nitelik taşıyan Alleben deresi bölgenin güney ve güneybatı sınırından geçmektedir. Bölgenin kuzeyinde yer alan geniş yol aksında, Tarihi İpek yolu ve yapımı halen devam eden, kısa süre sonra faaliyete geçecek olan yeni

metro hattı yer almaktadır. Ayrıca kentin önemli turistik merkezlerinden biri olan Zeugma müzesi (875 metre) de bölgeye çok yakın mesafededir ve bölgenin doğusunda Küset Sanayi Sitesi (350 metre) ve Seyrantepe konutları bulunmaktadır.

Şekil 5.3. Çıksorut Bölgesi, Tarihi İpek Yolu ve Yeni Metro Hattının Görüntüsü (Kaynak: Karaaslan, M., 11.04.2019).

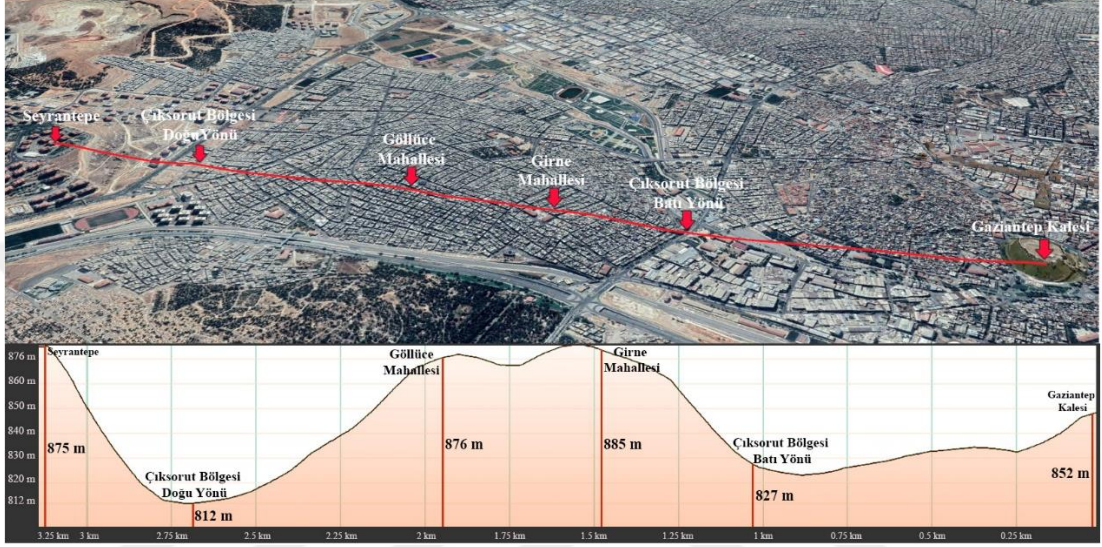
Çıksorut bölgesi dokuz mahalleden oluşmaktadır. Bunlar; 29 Ekim, Yeni, Girne, Güzelyurt, Göllüce, Çıksorut, Selahattin Eyyubi, Umut ve Karaoğlan mahalleleridir. Çıksorut bölgesinin ortalama yüzölçümü 2.363.732,91 m²'dir.

Çalışma alanındaki mahallelere alansal olarak bakıldığında yaklaşık olarak; 29 Ekim mahallesi 35,9 hektar alan (%15), Yeni mahalle 26,9 hektar alan (%11), Girne mahallesi 10,6 hektar alan (%4), Güzelyurt mahallesi 20,3 hektar alan (%9), Göllüce mahallesi 51,1 hektar alan (%22), Çıksorut mahallesi 14,5 hektar alan (%6), Selahattin Eyyubi mahallesi 39,7 hektar alan (%18), Umut mahallesi 29,2 hektar alan (%12), Karaoğlan mahallesi 8,1 hektar alan (%3) olmak üzere toplam 236,3 hektardan oluşmaktadır.

29 Ekim ve Selahattin Eyyubi mahallelerinin Çıksorut bölgesindeki diğer mahallelere göre daha planlı ve düzenli bir dokuya sahip olduğu görülmektedir. Göllüce, Güzelyurt mahalleleri ve Yeni mahallenin doğusundaki alanlar topoğrafyaya göre yerleşmiş, sokak dokusu ve yapılaşma topoğrafyaya paralellik göstermektedir. Karaoğlan, Girne, Çıksorut ve Umut mahallelerinde ise yapılaşma diğer mahallelere göre düzensizdir.

5.2. Topoğrafya Analizi

Çıksorut mahallesi eğimli arazi üzerinde konumlanmıştır. Eğim farkı Çıksorut bölgesi içerisinde değişim göstermektedir. Öyle ki; Çıksorut bölgesinde doğu yönünde alınan bir noktanın yüksekliği 812 metre, batı yönünde alınan bir noktanın yüksekliği ise 827 metredir. Doğu ve batı yönleri arasında kalan Girne mahallesinde yükseklik 885 metre iken, Göllüce mahallesinde yükseklik 876 metreye kadar çıkmaktadır.

Şekil 5.4. Çıksorut Bölgesi ve Çevresi Yükseklik Farkları Analizi (Google Earth Kullanılarak Tarafımdan İşlenmiştir, 03.12.2019).

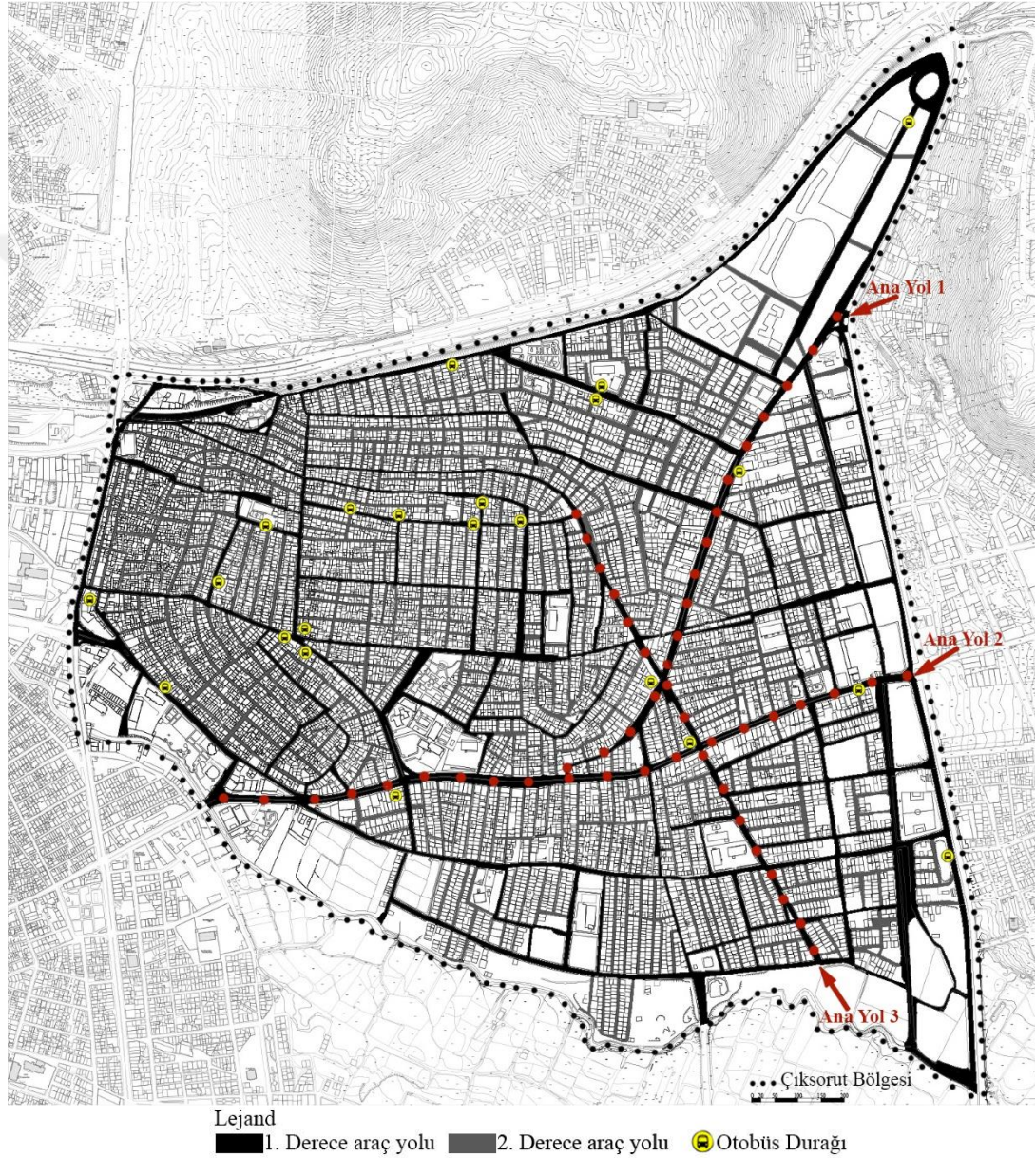
Çıksorut bölgesinin çevresinde de yükseklik farklarının olduğunu görülmektedir. Gaziantep'in merkezinde yer alan tarihi Gaziantep kalesinin ortalama yüksekliği 852 metre, Çıksorut bölgesinin doğusunda yer alan Seyrantepe'nin yüksekliği ise 875 metredir. Gaziantep kalesi, Çıksorut bölgesinin batı yönünden 25 metre yüksek iken; Seyrantepe, Çıksorut bölgesinin doğu yönünden 83 metre yüksektir.

Şekil 5.5. Eğimli Arazi Üzerinde Konumlanan Çıksorut Bölgesinin Görünümü (Kaynak: Karaaslan, M., 11.04.2019).

5.3. Yol Ağı ve Ulaşım Analizi

Çıksorut bölgesinde yolların yerleşim düzenine bakıldığında, yolların yapısı güney ve doğu yönlerinde daha sistemli iken kuzey ve batı yönlerinde daha düzensizdir. Bölgede üç ana yol vardır. Bu ana yollar bölgedeki dokunun oluşumunda etkili rol oynamıştır. Ana yolların olduğu bölgelerde doku ve yollar daha planlı ve düzenli iken, ana yolların olmadığı bölgeler ise daha düzensizdir.

Şekil 5.6. Çıksorut Bölgesi Yollar ve Ulaşım Analizi (Plan Gaziantep Şehitkamil Belediyesi'nden Alınarak Tarafımdan İşlenmiştir, 10.12.2019).

Yolların şekillenmesinde etkili rol oynayan diğer bir faktör ise topoğrafyadır. Bölge eğimli bir arazi üzerinde konumlanmıştır. Topoğrafyaya bağlı olarak bazı yollar dairesel düzen içerisinde şekillenmiştir. Eğimli alanlarda organik görünümlü yollar,

Tablo 5.1. Kullanım Türlerine Göre Yapılar

Yapı Kullanım Türü	Adet
Okul	14
Cami	13
Sosyal tesis	1
Hamam	2
Park alanı	8
Spor alanı	5
Petrol	2
Terminal	1
Pazar yeri	1
Fabrika	2
Polis merkezi	1
Gençlik merkezi	1
Toki konutları (blok)	11

Dokuz mahalleden oluşan Çıksorut bölgesinde, 9 ilkokul, 1 ortaokul, 2 imam hatip ortaokulu, 1 kız imam hatip lisesi ve 1 lise olmak üzere toplamda 14 okul vardır. Bunlar; Kıbrıs ilköğretim okulu, Sadettin Batmaz ilköğretim okulu, Umut ilköğretim okulu, Mehmet Akif ilköğretim okulu, Şükriye Göğüş ilköğretim okulu, Mahmut Fehime ilköğretim okulu, 125. Yıl ilköğretim okulu, Türkcen Mehmet Akcan ilköğretim okulu, Ömer Seyfettin ilkokulu, Nezahet Kemal Akınal ortaokulu, Mütercim asım imam hatip ortaokulu, Selahattin Eyyubi imam hatip ortaokulu, Arif Nihat Asya Anadolu lisesi, Şehit Ömer halis demir Anadolu kız imam hatip lisesidir. Ayrıca bölgede mevcutta 13 cami vardır. Bunlar; Göllüce cami, Göllüce Tepe cami, Şeyh Şamil cami, Saadettin Batmazoğlu cami, Demir Kardeşler cami, Hafizoğlu cami, Selahattin Eyyubi cami, Geylani cami, Fatih cami, Mehmet Bozgeyik cami, Yetimler cami, Küba cami, Muhammed Nur camidir. (Şekil 5.7, Tablo 5.1).

Bölgedeki diğer sosyal donatılar bakıldığında ise, 1 sosyal tesis, 2 hamam, 8 park, 5 spor alanı, 2 petrol, 1 terminal, 1 Pazar yeri, 2 fabrika (ayrıca küçük ölçekte üretim yerleri de mevcut), 1 polis merkezi, 1 gençlik merkezi ve 11 bloktan oluşan Toki konut alanı mevcuttur (Şekil 5.7, Tablo 5.1).

Şekil 5.8. Cıksorut Bölgesi Okul, Cami ve Konutların Görünümü (Kaynak: Karaaslan, M., 11.04.2019).

Göllüce mahallesinde 2015 yılında kentsel dönüşüm çalışmaları yapılmıştır. Göllüce mahallesinin kuzeydoğusunda yer alan yapılar, iki fıstık fabrikası yıkılarak spor alanları ve 11 blok Toki konutları inşa edilmiştir (Şekil 5.9; 5.10).

Şekil 5.9. Göllüce Mahallesi 2009 Yılı Kuzeydoğu Yönü Uydu Görüntüsü

Şekil 5.10. Göllüce Mahallesi 2019 Yılı Kuzeydoğu Yönü Uydu Görüntüsü

5.5. Çıksorut Bölgesinin Genel Nüfus Verileri

Türkiye'nin 6. büyük ili olan Gaziantep'in demografik yapısı özellikle göç hareketlerinin etkisiyle şekillenmiştir. 1950'li yıllara kadar göç veren kentler listesinde yer alan Gaziantep, 1950 – 1990 yıllarından sonra sanayisi ve istihdam olanaklarıyla gelişim sürecine girmiş ve bu yıllarda göç alan kentler listesine girmiştir.

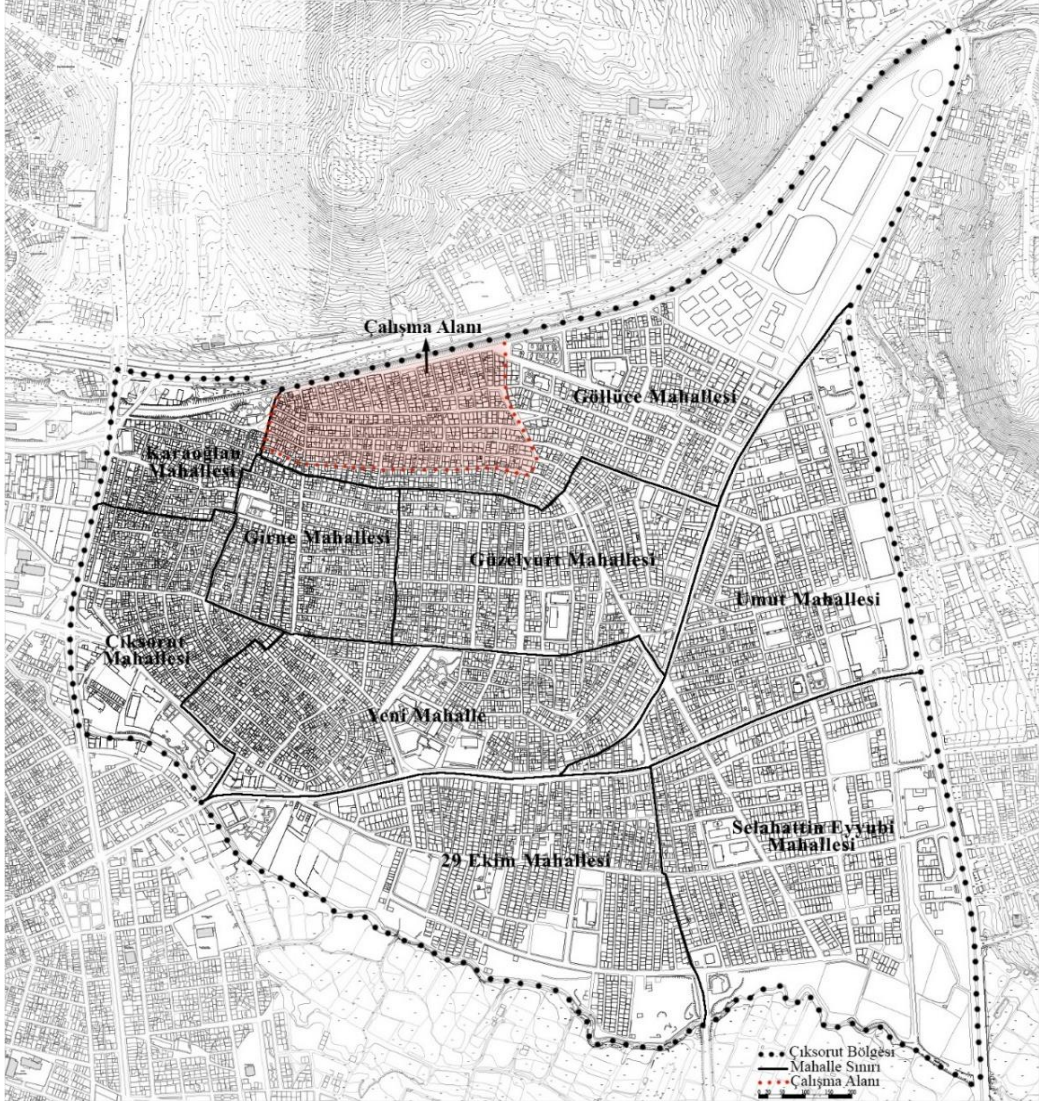
Tablo 5.2. Çıksorut Bölgesi Mahallelere Göre Nüfus Oranı (TUİK Verileri Kullanılarak Tarafımdan Düzenlenmiştir, 10.12.2019).

Mahalle İsimleri	2007	2010	2013	2016	2018
Göllüce	13.962	14.664	14.712	14.154	14.533
29 Ekim	11.095	11.311	12.251	12.241	11.904
Çıksorut	5.719	5.326	5.186	4.888	4.331
Girne	7.622	7.657	7.533	7.081	6.671
Güzelyurt	10.989	10.633	11.031	10.933	10.298
Karaoğlan	3.888	3.842	3.635	3.351	2.935
Selahattin Eyyubi	9.531	10.304	11.818	12.472	12.551
Umut	7.525	8.482	9.041	9.124	9.080
Yeni mahalle	11.060	12.429	12.147	12.206	11.403
Toplam	81.391	84.648	87.354	84.450	83.706

Çalışma alanı olan Çıksorut bölgesi, Gaziantep'in İkinci büyük ilçesi olan Şehitkamil de yer almaktadır. 2007 ve 2018 yılları arasındaki nüfus verilerine göre toplam nüfus oranında fazla değişiklik gözlemlenmemiştir. 2007 yılında toplam nüfus 81.391 kişi iken, 2018 yılında toplam nüfus 83.706 kişi olmuştur. Çıksorut, Girne, Güzelyurt ve Karaoğlan mahallerinde toplam nüfusta azalma görülürken, Göllüce, 29 Ekim, Yeni, Umut ve Selahattin Eyyubi mahallelerinde toplam nüfusta artış gözlemlenmiştir. Nüfus oranının en düşük olduğu mahalle 4.331 kişi ile Çıksorut mahallesi iken, nüfus oranının en yüksek olduğu mahalle de 14.533 kişi ile Göllüce mahallesidir (Tablo 5.2).

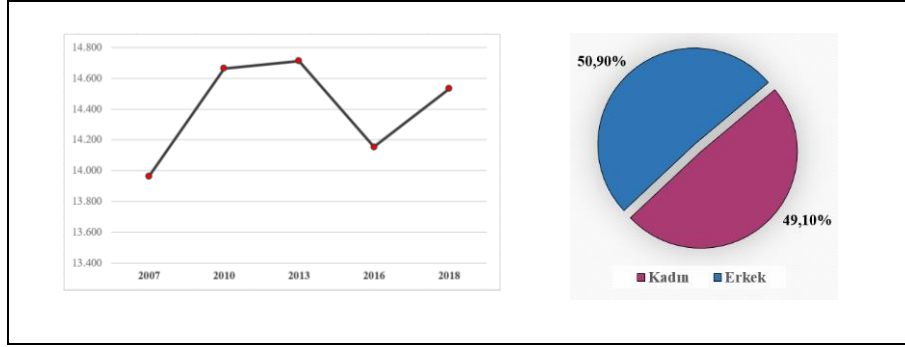
5.6. Çıksorut Bölgesinde Fiziki Analizlerin Yapılacağı Alanın Belirlenmesi

1965 yılından itibaren yapılaşmaya başlayan Çıksorut bölgesinde günümüzde çok yoğun ve sık bir yapılaşma vardır.

Şekil 5.11. Çalışma Alanının Sınırları (Plan Gaziantep Şehitkamil Belediyesi'nden Alınarak Tarafımdan İşlenmiştir, 10.12.2019).

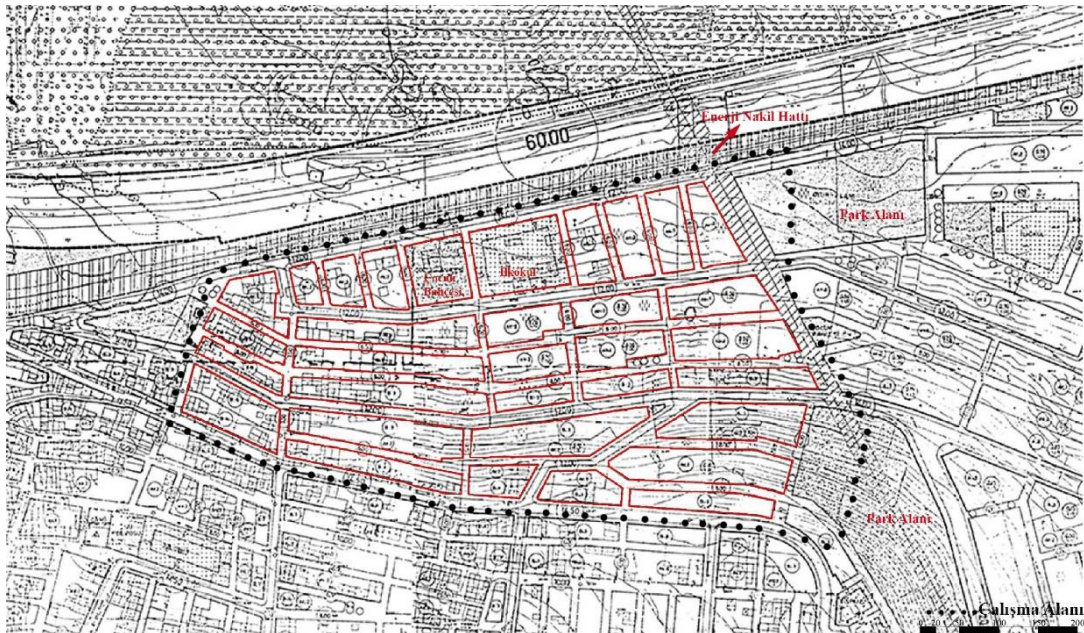
Tablo 5.3. Göllüce Mahallesi Yıllara Göre Nüfus Artış Oranı ve Cinsiyet Dağılım Grafiği (TUİK Verileri Kullanılarak Tarafımdan İşlenmiştir).

Bölgedeki yapılaşma sistemine genel olarak bakıldığında özellikle Selahattin Eyyubi ve 29 Ekim mahallelerinde daha düzenli bir yapılaşma sisteminin olduğu görülmektedir. Göllüce mahallesi Çıksorut bölgesinde nüfus oranının en yoğun olduğu mahalledir. Çalışma alanı Göllüce mahallesinin sınırları içerisinde. Hem düzenli hem de düzensiz yapılaşmaların olduğu, iyi bir silüetinin olduğundan, ayrıca Tarihi İpek yolunun ve yapımı halen devam eden yeni metro hattının bulunduğu aks doğrultusunda olduğundan çalışma alanı olarak bu bölge üzerinde çalışılmıştır.

5.6.1. Parselasyon analizi

Çıksorut bölgesinin ilk imar planı 1973 yılında Zühtü Can tarafından yapılmıştır. Bölgede yapılaşma 1965 yılında başladığından 1973 yılındaki planda da bölgede bazı yapıların olduğu görülmektedir.

Şekil 5.12. Çalışma Alanı 1973 Yılı İmar Planı (Plan Doç. Dr. Hüsnü Uğur'dan Alınarak Tarafımdan İşlenmiştir, 20.12.2019).

Şekil 5.13. Çalışma Alanı Güncel İmar Planı (Plan Gaziantep Şehitkamil Belediyesi'nden Alınarak Tarafımdan İşlenmiştir, 25.12.2019).

1973 imar planında, 36 adadan oluşan çalışma alanının sınırları içerisinde konut alanları, 1 çocuk bahçesi, 1 ilkokul ve 2 park alanı öngörülmüştür. Çalışma alanının günümüz imar planına bakıldığında, 1973 yılında öngörülen imar planının yüksek oranda uygulanmadığını görmekteyiz. Güncel planında çalışma alanının sınırları içerisinde 66 ada mevcuttur. 1973 planında öngörülen çocuk bahçesi, ilkokul ve park alanlarının olduğu alanlar konut alanları olarak yapılaşmıştır. Yollar 1973 imar planının aksine çok dar şekilde şekillenmiş, bazı adalar içerisinde sirkülasyon için çok dar geçiş alanları ve mevcut enerji nakil hattı üzerinde de adalar ve konut alanları oluşturulmuştur. Ayrıca bazı adalarda çıkmaz sokaklarında olduğu görülmektedir (Şekil 5.12, 5.13).

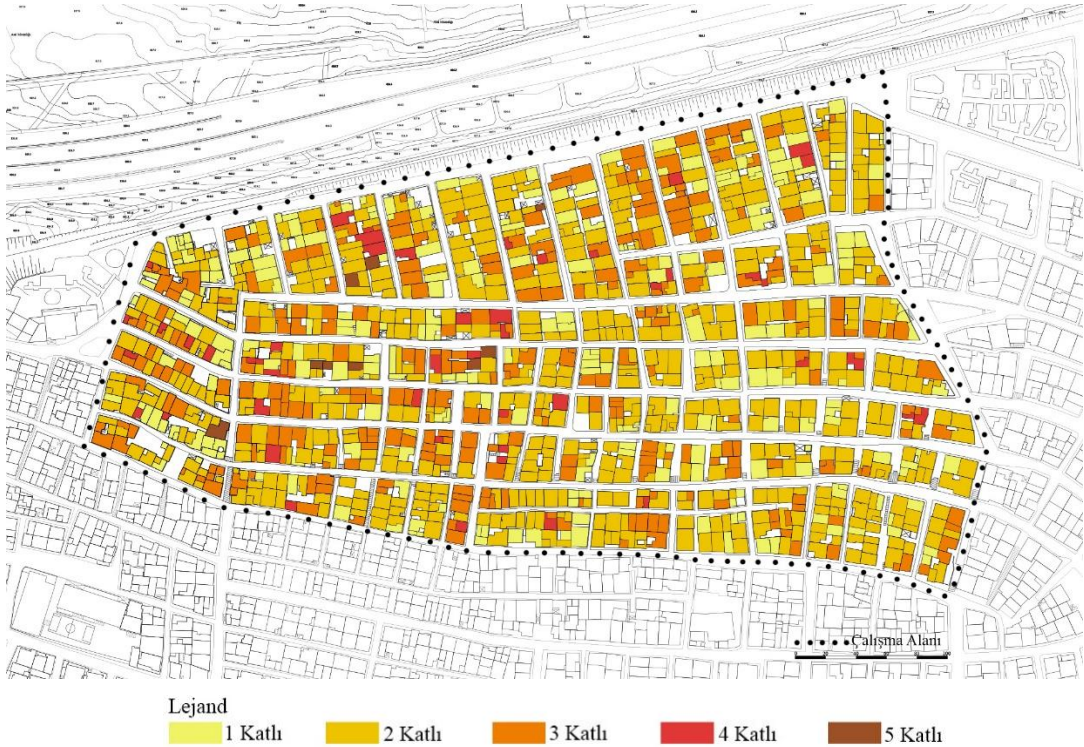
Ayrıca bölgede 1980 yılından sonra hayvancılık faaliyetleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Öyle ki yapı alanlarının zemin katları hayvancılık faaliyetleri, üst katları ise yaşam alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Gaziantep ilinde 1995'li yıllarda Besi Organize Sanayi kurulunca 1997-2000 yılları arasında zemin katta hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülmesi yasaklanmış ve bu alanlar konut alanları olarak kullanılmaya başlanmıştır.

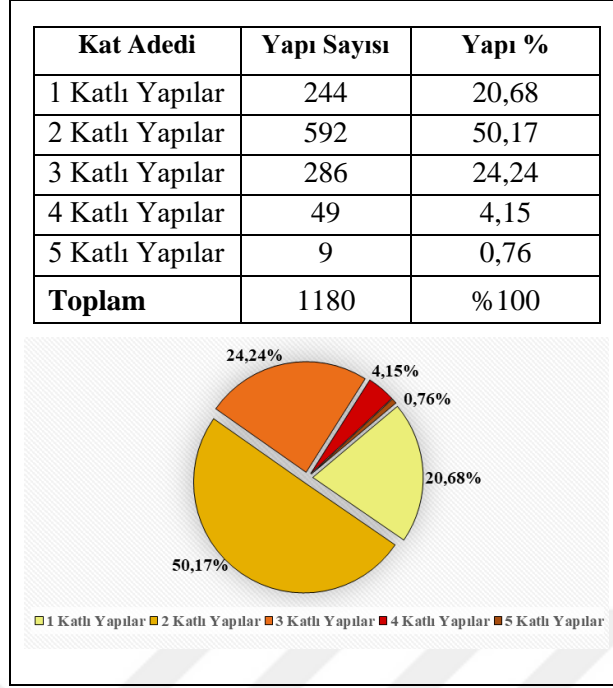
Şekil 5.15. Göllüce Mahallesi Bitişik ve Kompakt Binaların Görünümü (Kaynak: Karaaslan, M., 11.04.2019).

5.6.3. Kat adedi analizi

Alansal olarak en fazla büyüklüğü sahip Göllüce mahallesinin sınırları içerisinde yer alan çalışma alanında toplamda 1180 yapı vardır.

Şekil 5.16. Çalışma Alanı Kat Adedi Analizi (Plan Gaziantep Şehitkamil Belediyesi'nden Alınarak Tarafımdan İşlenmiştir, 25.12.2019).

Tablo 5.5. Çalışma Alanı Kat Adedi Yapı Sayısı ve Oranları

1 katlı yapıların sayısı 244 (%20,68), 2 katlı yapıların sayısı 592 (%50,17), 3 katlı yapıların sayısı 286 (%24,24), 4 katlı yapıların sayısı 49 (%4,15), 5 katlı yapıların sayısı 9 (%0,76)'dur. Yüksek oranda iki katlı yapıların olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 5.17. Çıksorut Bölgesi Farklı Yükseklikte Binaların Görünümü (Kaynak: Karaaslan, M., 11.04.2019).

5.7. Analiz Sonuçları ve Değerlendirme

Gaziantep ili bulunduğu konum itibariyle geçmişten günümüze kadar birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Gaziantep ilindeki tarım, hayvancılık, ticari faaliyetler ve sanayileşme hareketleri kentte istihdam olanaklarını arttırmış ve kentte özellikle 1950’li yıllardan sonra göçler artmıştır. Artan göçlere paralel olarak kentteki nüfusta da artış gözlemlenmiştir. Kente göç ile gelen nüfus genellikle kentin dış çeperinde ve sanayiye yakın bölgelere yerleşmişlerdir. Genellikle ekonomik seviyesi düşük kişiler bu bölgelerde ikamet etmiş ve konaklamak için hisseli araziler üzerinde kendi imkanları yeni yapılar inşa etmişlerdir. Araştırma alanı olarak Çıksorut bölgesi ele alınmıştır. Çıksorut bölgesi ile ilgili genel analizlere bakıldığında;

Çıksorut bölgesinde ilk yapılaşma 1965 yılında olmuştur. Yapılaşmanın olduğu yıllarda kentin doğusunda ve dış çeperinde yer alan Çıksorut bölgesi günümüzde, artan nüfus ve yeni yerleşim alanlarıyla kentin merkezi konumundadır. Geçmişte kervanların geçtiği tarihi İpek Yolu aksının üzerinde, sanayi alanlarına, birçok turistik yere, tarihi Gaziantep kalesine ve çarşısına yakın mesafede konumlanmıştır. Çıksorut Bölgesi, Gaziantep’in İkinci büyük ilçesi olan Şehitkamil de yer almaktadır. 2018 yılındaki nüfus verilerine göre Çıksorut bölgesinin toplam nüfusu 83.706 kişidir ve Çıksorut Bölgesi’nde Göllüce, 29 Ekim, Çıksorut, Girne, Güzelyurt, Karaoğlan, Selahattin Eyyubi, Umut ve Yeni mahalle olmak üzere 9 mahalle bulunmaktadır. Çıksorut Bölgesi’nde nüfusun en yoğun olduğu mahalle Göllüce mahallesi iken en düşük olduğu mahalle ise Çıksorut mahallesidir.

Eğimli arazi üzerinde konumlanan Çıksorut bölgesinde yükseklik farkları vardır. Bölgenin batı yönünün yüksekliği 823 metre iken, doğu yönünün yüksekliği 810 metredir. Doğu ve batı yönü arasında kalan bölgede ise yükseklik 856 metreye kadar çıkmaktadır. Ayrıca Çıksorut bölgesi ve çevresine bakıldığında da yükseklik farklarının olduğu görülmektedir. 852 metre yükseklikteki tarihi Gaziantep kalesinden bazı bölgelerde 4 metre yükseklikte iken, bazı bölgelerde 42 metre alçaktadır. Bölgenin doğusunda yer alan Seyrantepe de bölgenin doğusundan 27 metre yüksektedir.

Yolların güney ve doğu yönlerinde daha sistemli, kuzey ve batı yönlerinde daha düzensiz, iç kesimlerde ise topoğrafyaya bağlı olarak dairesel formdadır. Bölgede 3 ana yol vardır, bu ana yollar yerleşim alanlarının ve diğer yolların oluşmasında aks

görevi görmüştür. Eğimin olmadığı alanlarda ızgara sistemini andıran düz ve paralel yollar varken eğimin olduğu alanlarda organik görünümlü yollar vardır. Bölgede ulaşım için 22 adet otobüs durağı mevcuttur. Durak sayısı özellikle kuzey ve batı yönlerinin iç kesimlerinde çok iken güney ve doğu yönlerinde neredeyse yok denecek kadar azdır.

Çıksorut bölgesinde çoğunluğu konut alanlarından oluşan, çok sık ve yoğun bir yapılaşma sistemi vardır. Bölgede 14 okul, 13 cami, 1 sosyal tesis, 2 hamam, 8 park alanı, 5 spor alanı, 2 petrol, 1 terminal, 1 Pazar yeri, 2 fabrika, 1 polis merkezi, 1 gençlik merkezi ve 2015 yılında yapımına başlanan 11 blok Toki konutu vardır. Genel olarak bölgede dini yapıların yeterli sayıda, diğer sosyal donatıların ise ihtiyacı karşılayacak yeterlilikte olmadığı gözlemlenmiştir.

Çıksorut bölgesinde fiziki analizler ise nüfusun en yoğun olduğu Göllüce mahallesinin sınırları içerisinde yapılmıştır. Tarihi İpek yolunun ve yapımı halen devam eden yeni metro hattının bulunduğu aks doğrultusunda yer alan Göllüce mahallesinde hem düzenli hem de düzensiz yapılaşmalar vardır.

1973 yılında Zühtü Can tarafından Çıksorut bölgesinin ilk imar planı yapılmıştır. Fiziki analiz alanında 1973 yılında öngörülen planda 36 ada, 1 çocuk bahçesi, 1 ilkokul, 2 park alanı ve konut alanları öngörülmüştür. Fakat hisseli araziler üzerinde çoğunluğu göç ile gelen nüfus imar planına uygun şekilde inşa etmemişlerdir. Adalar ve konutlar arasında sirkülasyon bazı yerlerde çok dardır. Bazı adalarda çıkmaz sokakların olduğu, imar planında öngörülen çocuk bahçesi, ilkokul, park alanlarının ve mevcut enerji nakil hattı üzerinde konut alanları inşa edilmiştir.

Çalışma alanı %61,01 (85,554 m²) oranında yapılaşma, %38,99 (54,672 m²) oranında açık alan olmak üzere toplam 140,226 m² alanı kapsamaktadır. Bitişik nizamda çok yoğun yapılaşmanın olduğu alanda, boş alanları büyük oranda yollar oluşturmaktadır. Genellikle bütün adalarda yoğun yapılaşmaların olduğu, bazı adalarda boş parseller vardır.

Çalışma alanında toplam 1180 yapı vardır. Bu yapıların kat sayılarına bakıldığında yüksek oranda iki katlı yapılar vardır. 1 katlı yapıların sayısı 244 (%20,68), 2 katlı yapıların sayısı 592 (%50,17), 3 katlı yapıların sayısı 286 (%24,24), 4 katlı yapıların sayısı 49 (%4,15), 5 katlı yapıların sayısı 9 (%0,76)'dur.

Bölgesel ve fiziki ölçekte yapılan analizler sonucunda, yaşam kalitesini arttıran birçok etkenin bölgede mevcut olmadığı görülmektedir. Kentin merkezi konumunda yer alan çalışma alanı ile ilgili uygulamaların sosyal ve kültürel yapıyı bozmadan ancak eksiklerinde de farkında olunarak düşünülmesi ve bu doğrultuda hareket edilmesi gerekmektedir.

6. SOSYO - EKONOMİK VE DEMOGRAFİK YAPININ ANALİZİ

1950’li yıllardan sonra Türkiye’de kırsal kesimlerden kentlere yoğun göç hareketleri gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak kent nüfuslarında yoğun artış gözlemlenmiştir. Gaziantep ilinde de Türkiye’nin diğer illerinde olduğu gibi göç olayları artmış ve buna bağlı olarak nüfus yoğunluğunda da artış olmuştur. Kente yerleşen ekonomik düzeyi düşük nüfus en temel ihtiyaç olan barınma ihtiyacını karşılamak için kendi imkanları ile imara aykırı yapıları inşa etmişlerdir. Araştırmanın bu bölümünde bilgi almanın en etkin yöntemlerinden biri olan anket yöntemi uygulanmıştır. İmara aykırı yapılaşmanın ortaya çıkardığı sorunlar bölge halkına uygulanan anket çalışmasıyla gün yüzüne çıkarılmıştır.

Anket çalışması Gaziantep ilinin doğusunda yer alan Çıksorut bölgesinin dokuz mahallesinden biri olan Göllüce mahallesinin sınırları içerisinde yapılmıştır. Anketin amacı, mahalle ölçeğinde ve mekânsal ölçekte mevcut sorunları tespit edip bu doğrultuda iyileştirme uygulamalarına ışık tutup önerileri daha net bilgiler ışığında belirlemektir. Anket çalışması 3 bölümden oluşmaktadır. Katılımcılara ilk bölümde demografik profillerine ilişkin sorular, ikinci bölümde bölgesel ölçekli sorular, üçüncü bölümde ise yapı ölçeğinde sorular yönlendirilmiştir. Uygulanan ankette çoktan seçmeli 17, değerlendirme bazlı 2 soru olmak üzere toplam 19 soru bulunmaktadır.

Anlamlı ve güvenilir sonuçların elde edilebilmesi için Göllüce mahallesi sınırları içerisindeki çalışma alanında bulunan toplam yapı sayısının (1180) %15’inin yeterli olacağı düşünüldüğünden 177 kişi üzerinde anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması yüz yüze yapılan görüşmeler sonucunda 150 katılımcı üzerinde yapılmıştır, 27 kişi anketi reddetmiştir. Okuma yazma bilmeyen katılımcılara sorular teker teker anlaşılır şekilde okunarak doldurulmuştur. Anket sonuçlarının değerlendirilmesi için SPSS programı kullanılmıştır. Ortaya çıkan veriler teker teker kodlanarak SPSS programına işlenip net ve anlaşılır sonuçlar çıkarılmıştır.

6.1. Anket Sonuçları ve Değerlendirmeler

Anket çalışması Çıksorut bölgesinin Göllüce mahallesinde ikamet eden kullanıcıların görüşlerine dayanmaktadır. 150 anketten oluşan çalışma, 2020 yılının ocak ayında 1 aylık süreç içerisinde doldurulmuştur. Kullanıcılar arasında herhangi bir fark gözetmeksizin anketler uygulanmıştır.

Tablo 6.1. Güvenilirlik Analizi

	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Çıksorut Bölgesini değerlendirme	0,914	9
İkamet edilen binayı değerlendirme	0,932	10
Genel Ölçek	0,923	19

Tablo 6.1’de bölgesel ve yapısal ölçekte uygulanan değerlendirme bazlı sorularla ilgili güvenilirlik analizi sonuçları verilmiştir. Güvenilirlik analizi sonucuna göre, Cronbach's Alpha değeri 0,923 ve madde sayısı 19’dur. Güvenilirlik analizi sonucuna göre güvenilirlik seviyesi yüksek düzeydedir. Ayrıca bölgesel ölçekte ve yapı ölçüğünde her iki değerlendirmenin de güvenilirliği yüksek seviyededir.

Anket çalışmasının ilk bölümüne katılımcıların demografik profillerine ilişkin sonuçlara bakıldığında;

Tablo 6.2. Anket Çalışmasına Katılanların Cinsiyet ve Yaş Dağılımları

Cinsiyet	Sayı	Yüzde (%)
Kadın	74	49,3
Erkek	76	50,7
Toplam	150	100

Yaş	Sayı	Yüzde (%)
18- 25 yaşları arası	50	33,3
26-35 yaşları arası	30	20,0
36-45 yaşları arası	31	20,7
46-55 yaşları arası	20	13,3
55 yaş ve üzeri	19	12,7
Toplam	150	100

Tablo 6.2’de katılımcılara yöneltilen “**Cinsiyetiniz nedir? ve Yaşınız nedir?**” sorularına ilişkin sonuçlar verilmiştir. Toplam 150 kullanıcıya uygulanan ankette, kadın sayısının 74 oranının %49,3, erkek sayısının 76 oranının %50,7 olduğu saptanmıştır. Kadın ve erkek katılımcı sayı ve oranları arasında çok fark olmadığı

belirlenmiştir. Katılımcıların, %33,3'ü (50 kişi) 18- 25, %20,0'ı (30 kişi) 26-35, %20,7'si (31 kişi) 36-45, %13,3'ü (20 kişi) 46-55 ve %12,7'si (19 kişi) ise 55 yaş ve üzeri aralığındadır. %33,3 oranla 18-25 yaşları aralığında katılımcı çoğunluğunun olduğu saptanmıştır.

Tablo 6.3. Anket Çalışmasına Katılanların Öğrenin Durum ve Aylık Gelir Dağılımları

Öğrenim durumu	Sayı	Yüzde (%)
Okur yazar değil	23	15,3
İlkokul öğrencisi / mezun	34	22,7
Ortaokul öğrencisi / mezun	29	19,3
Lise öğrencisi / mezun	43	28,7
Üniversite öğrencisi / mezun	20	13,3
Yüksek lisans-Doktora öğrencisi / mezun	1	0,7
Toplam	150	100

Aylık Gelir (TL)	Sayı	Yüzde (%)
0 – 1.000 arası	44	29,3
1001 – 2.000 arası	29	19,3
2001 – 3.000 arası	55	36,7
3001 – 4.000 arası	13	8,7
4001 ve üzeri	9	6,0
Toplam	150	100

Tablo 6.3'te katılımcıların “**Öğrenim durumunuz nedir? ve Aylık gelirin ne kadardır? (TL)**” sorularına ilişkin sonuçlar incelenmiştir. Katılımcıların %15,3'ü (23 kişi) okur yazar değil, %22,7'si (34 kişi) ilkokul öğrencisi / mezun, %19,3'ü (29 kişi) ortaokul öğrencisi / mezun, %28,7'si (43 kişi) lise öğrencisi / mezun, %13,3'ü (20 kişi) üniversite öğrencisi / mezun, %0,7'si (1 kişi) yüksek lisans-doktora öğrencisi / mezun olduğu saptanmıştır. Katılımcı çoğunluğunun %28,7'lik oranla lise öğrencisi / mezun katılımcıların olduğu, 0,7- 13,3 oranlarıyla üniversite öğrencisi / mezun, yüksek lisans-doktora öğrencisi / mezun katılımcıların çok az olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların, %29,3'ü (44 kişi) 0 – 1.000 TL, %19,3'ü (29 kişi) 1001 – 2.000 TL, %36,7'si (55 kişi) 2001 – 3.000 TL, %8,7'si (13 kişi) 3001 – 4.000 TL, %6,0'ı (9 kişi) 4001 TL ve üzeri gelir kaynağına sahip olduğu saptanmıştır. %36,7'lik oranla 2001 – 3.000 TL (asgari ücret) alan kişi sayısının yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Anket çalışmasının ikinci bölümüne Çıksorut bölgesinin değerlendirilmesine ilişkin sonuçlara bakıldığında;

Tablo 6.4. Katılımcıların Çıksorut Bölgesinde İkamet Etme Süreleri

	Sayı	Yüzde (%)
1 yıldan az	1	0,7
1-5 yıl	13	8,7
6-10 yıl	18	12,0
11-15 yıl	22	14,7
16-20 yıl	36	24,0
20 yıl ve öncesi	60	40,0
Toplam	150	100

Tablo 6.4'te “Kaç yıldır Çıksorut bölgesinde ikamet ediyorsunuz?” sorusuna ilişkin sonuçlar incelenmiştir. Katılımcıların %0,7'si (1 kişi) 1 yıldan az, %8,7'si (13 kişi) 1-5, %12,0'ı (18 kişi) 6-10, %14,7'si (22 kişi) 11,15, %24,0'ı (36 kişi) 16-20, %40'ı (60 kişi) 20 yıl ve öncesi sürede ikamet ettiği saptanmıştır. Katılımcıların %40'lık en yüksek oranla 20 yıl ve öncesinde bölgede bulunan kişiler olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6.5. Katılımcıların Çıksorut Bölgesinde İkamet Etme Sebebi

	Sayı	Yüzde (%)
Akrabalarımaya yakın	43	28,7
Komşuluk ilişkilerim iyi	6	4,0
Bölge ekonomik açıdan ucuz	52	34,7
Ulaşım kolay	10	6,7
Doğduğumdan beri buradayım	29	19,3
Aidiyet Duygusu	10	6,7
Toplam	150	100

Tablo 6.5'te “Çıksorut bölgesinde ikamet etme sebebiniz nedir?” sorusuna ilişkin sonuçlar incelenmiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde katılımcıların, %28,7'si (43 kişi) Akrabalarına yakın, %4,0'ı (6 kişi) komşuluk ilişkileri iyi, %34,7'si (52 kişi) bölge ekonomik açıdan ucuz, %6,7'si (10 kişi) ulaşım kolay, %19,3'ü (29 kişi) doğduğundan beri bölgede ve %6,7'si (10 kişi) aidiyet duygusundan dolayı bölgede ikamet ettiklerini bildirmişlerdir. Katılımcıların %34,7'lik oranla bölge ekonomik açıdan ucuz olduğu için bölgede ikamet ettikleri saptanmıştır.

Tablo 6.6. Katılımcılara Göre Çıksorut Bölgesinin Yapılaşma Şekli

	Sayı	Yüzde (%)
Kısmen düzenli	13	8,7
Düzenli	2	1,3
Çok düzenli	2	1,3
Düzensiz	68	45,3
Çok düzensiz	65	43,3
Toplam	150	100

Tablo 6.6'da “**Sizce Çıksorut bölgesinin yapılaşma şekli nasıldır?**” sorusu irdelenmiştir. Sonuçlar doğrultusunda katılımcıların %8,7'si (13 kişi) kısmen düzenli, %1,3'ü (2 kişi) düzenli, %1,3'ü (2 kişi) çok düzenli, %45,3'ü (68 kişi) düzensiz, %43,3'ü (65 kişi) çok düzensiz olduğunu bildirmişlerdir. %45,3'lük en yüksek oranla bölgenin düzensiz olduğu saptanmıştır.

Tablo 6.7. Katılımcılara Göre Çıksorut Bölgesinde Yollar ve Kaldırımların Durumu

	Sayı	Yüzde (%)
Kısmen yapılı	48	32,0
Evet	41	27,3
Hayır	61	40,7
Toplam	150	100

Tablo 6.7'de katılımcılara sorulan “**Çıksorut bölgesinde yollar ve kaldırımlar yapılı mı?**” sorusu incelenmiştir. Katılımcıların %32,0'ı (48 kişi) kısmen yapılı, %27,3'ü (41 kişi) evet, %40,7'sinin de (61 kişi) hayır cevabını verdikleri saptanmıştır. %40,7'lik en yüksek oranla hayır cevabı verilmiştir.

Tablo 6.8. Katılımcıların Sokakta Geçirdiği Süreler

	Sayı	Yüzde (%)
1 saatten az	56	37,3
1 saat – 3 saat arası	65	43,3
4 saat – 6 saat arası	18	12,0
7 saatten fazla	11	7,3
Toplam	150	100

Tablo 6.8'de “**Sokakta ne kadar zaman geçiriyorsunuz?**” sorusu irdelenmiştir. Katılımcıların %37,3'ü (56 kişi) 1 saatten az, %43,3'ü (65 kişi) 1-3 saat arası, %12,0'ı (18 kişi) 4-8 saat arası, %7,3'ü (11 kişi) 7 saatten fazla vakit geçirdiklerini bildirip; %43,3'lük en yüksek oranla 1 saat - 3 saat arası cevabını vermişlerdir.

Tablo 6.9'da katılımcılara yöneltilen “**Çıksorut Bölgesini değerlendirme kapsamında tablodaki verileri değerlendiriniz**” verilerinin sonuçları verilmiştir. Tabloda ev sahibi, kiracı, kiracı ama kira ödemeyen katılımcıların değerlendirmeleri ayrı kategorilerde verilir, değerlendirme sonuçlarının toplam değerleri, ortalamaları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Sağlık hizmetleri, ev sahiplerinin %23,3'ü (35 kişi) tarafından yetersiz, kiracıların %13,3'ü (20 kişi) tarafından yetersiz, kiracı ama kira ödemeyenlerin %2,7'si (4 kişi) tarafından orta olarak değerlendirilmiştir. Sağlık hizmetlerinin toplam %37,3'lük oranla 56 kişi tarafından yetersiz olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Eğitim hizmetleri, ev sahiplerinin %23,3'ü (35 kişi) tarafından yetersiz, kiracıların %14,7'si (22 kişi) tarafından orta, kiracı ama kira ödemeyenlerin %2,7'si (4 kişi) tarafından yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Eğitim hizmetlerinin toplam %37,4'lük oranla 56 kişi tarafından orta olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Kültür ve sanat hizmetleri, ev sahiplerinin %24,7'si (37 kişi) tarafından yetersiz, kiracıların %12,0'ı (18 kişi) tarafından yetersiz, kiracı ama kira ödemeyenlerin %3,3'ü (5 kişi) tarafından çok yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Kültür ve sanat hizmetlerinin toplam %38,7'lik oranla 58 kişi tarafından yetersiz olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Sosyal hizmetleri, ev sahiplerinin %21,3'ü (32 kişi) tarafından yetersiz, kiracıların %16,0'ı (24 kişi) tarafından yetersiz, kiracı ama kira ödemeyenlerin %3,3'ü (5 kişi) tarafından çok orta olarak değerlendirilmiştir. Sosyal hizmetlerin toplam %39,3'lük oranla 59 kişi tarafından yetersiz olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Ulaşım hizmetleri, ev sahiplerinin %27,3'ü (41 kişi) tarafından orta, kiracıların %16,7'si (25 kişi) tarafından orta, kiracı ama kira ödemeyenlerin %2,7'si (4 kişi) tarafından yeterli olarak değerlendirilmiştir. Ulaşım hizmetlerinin toplam %46,0'lük oranla 69 kişi tarafından orta olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Temizlik hizmetleri, ev sahiplerinin %24,0'ı (36 kişi) tarafından yetersiz, kiracıların %19,3'ü (29 kişi) tarafından yetersiz, kiracı ama kira ödemeyenlerin %3,3'ü (5 kişi) tarafından yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Temizlik hizmetlerinin toplam %46,7'lik oranla 70 kişi tarafından yetersiz olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Otopark alanları, ev sahiplerinin %40,7'si (61 kişi) tarafından çok yetersiz, kiracıların %19,3'ü (29 kişi) tarafından çok yetersiz, kiracı ama kira ödemeyenlerin %4,7'si (7 kişi) tarafından çok yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Otopark alanlarının toplam %64,7'lik oranla 97 kişi tarafından çok yetersiz olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Yeşil alan, park ve çocuk oyun alanları, ev sahiplerinin %24,7'si (37 kişi) tarafından çok yetersiz, kiracıların %11,3'ü (17 kişi) tarafından çok yetersiz, kiracı ama kira ödemeyenlerin %3,3'ü (5 kişi) tarafından çok yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Yeşil alan, park ve çocuk oyun alanlarının toplam %39,3'lük oranla 59 kişi tarafından çok yetersiz olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Alt yapı (elektrik, su, kanalizasyon) hizmetleri, ev sahiplerinin %26,7'si (40 kişi) tarafından çok yetersiz, kiracıların %17,3'ü (26 kişi) tarafından yetersiz, kiracı ama kira ödemeyenlerin %3,3'ü (5 kişi) tarafından çok yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Alt yapı (elektrik, su, kanalizasyon) hizmetlerinin toplam %38,0'lık oranla 57 kişi tarafından çok yetersiz olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Tablo 6.9. Katılımcılar Tarafından Çıksorut Bölgesinin Değerlendirilmesi

	(1) Çok Yetersiz		(2) Yetersiz		(3) Orta		(4) Yeterli		(5) Çok Yeterli		Ortalama	Std. Sapma
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%		
1. Sağlık Hizmetleri												
Ev sahibi	15	10,0	35	23,3	32	21,3	9	6,0	0	0,0	2	0
Kiracı	9	6,0	20	13,3	18	12,0	2	1,3	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	3	2,0	1	0,7	4	2,7	1	0,7	1	0,7		
Toplam	27	18,0	56	37,3	54	36,0	12	8,0	1	0,7		
2. Eğitim Hizmetleri												
Ev sahibi	21	14,0	35	23,3	32	21,4	3	2,0	0	0,0	2	0
Kiracı	11	7,3	14	9,3	22	14,7	2	1,3	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	3	2,0	4	2,7	2	1,3	1	0,7	0	0,0		
Toplam	35	23,3	53	35,3	56	37,4	6	4,0	0	0,0		
3. Kültür ve Sanat Hizmetleri												
Ev sahibi	35	23,3	37	24,7	17	11,3	2	1,3	0	0,0	1	0
Kiracı	13	8,7	18	12,0	17	11,3	1	0,7	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	5	3,3	3	2,0	2	1,3	0	0,0	0	0,0		
Toplam	53	35,3	58	38,7	36	24,0	3	2,0	0	0,0		

Tablo 6.9. Katılımcılar Tarafından Çıksorut Bölgesinin Değerlendirilmesi (devam)**4. Sosyal Hizmetler**

Ev sahibi	30	20,0	32	21,3	24	16,0	5	3,3	0	0,0	2	0
Kiracı	8	5,3	24	16,0	15	10,0	2	1,3	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	2	1,3	3	2,0	5	3,3	0	0,0	0	0,0		
Toplam	40	26,7	59	39,3	44	29,3	7	4,7	0	0,0	2	5

5. Ulaşım Hizmetleri

Ev sahibi	6	4,0	12	8,0	41	27,3	26	17,3	6	4,0	3,	1
Kiracı	7	4,7	5	3,3	25	16,7	10	6,7	2	1,3		
Kiracı ama kira ödemeyen	2	1,3	0	0,0	3	2,0	4	2,7	1	0,7		
Toplam	15	10,0	17	11,3	69	46,0	40	26,7	9	6,0	07	01

6. Temizlik Hizmetleri

Ev sahibi	25	16,7	36	24,0	25	16,7	5	3,3	0	0,0	2	0
Kiracı	10	6,7	29	19,3	9	6,0	1	0,7	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	4	2,7	5	3,3	1	0,7	0	0,0	0	0,0		
Toplam	39	26,0	70	46,7	35	23,3	6	4,0	0	0,0	5	0

7. Otopark Alanları

Ev sahibi	61	40,7	24	16,0	6	4,0	0	0,0	0	0,0	1	0
Kiracı	29	19,3	15	10,0	4	2,7	1	0,7	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	7	4,7	2	1,3	1	0,7	0	0,0	0	0,0		
Toplam	97	64,7	41	27,3	11	7,3	1	0,7	0	0,0	4	6

8. Yeşil Alan, Park ve Çocuk Oyun Alanları

Ev sahibi	37	24,7	30	20,0	18	12,0	4	2,7	2	1,3	1	0
Kiracı	17	11,3	21	14,0	7	4,7	4	2,7	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	5	3,3	4	2,7	1	0,7	0	0,0	0	0,0		
Toplam	59	39,3	55	36,7	26	17,4	8	5,3	2	1,3	9	4

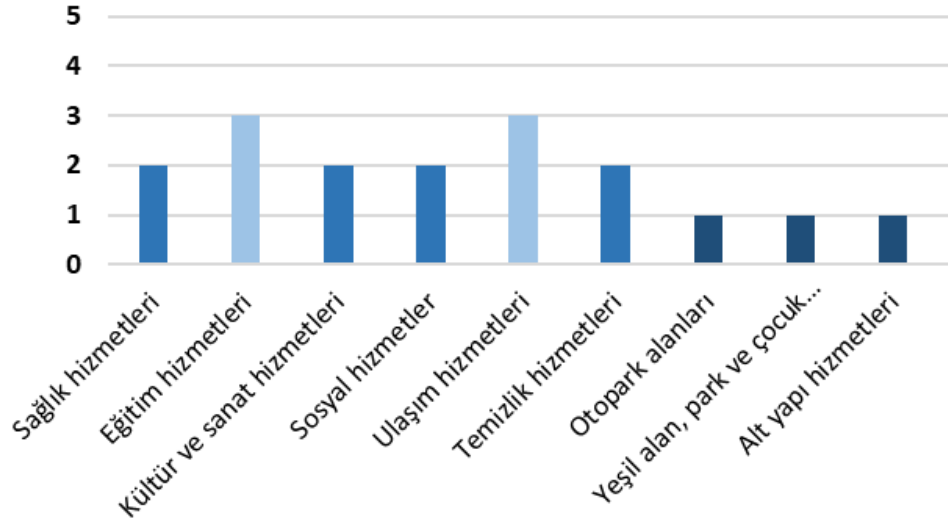
9. Alt Yapı (Elektrik, su, kanalizasyon) Hizmetleri

Ev sahibi	40	26,7	22	14,7	24	16,0	4	2,7	1	0,7	1	0
Kiracı	12	8,0	26	17,3	8	5,3	3	2,0	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	5	3,3	2	1,3	1	0,7	1	0,7	1	0,7		
Toplam	57	38,0	50	33,3	33	22,0	8	5,3	2	1,4	9	6

Genel Ölçek: Katılımcı 150 kişi

2	0
,	,
1	8
2	6

Tablo 6.10. Çıksorut Bölgesinin Değerlendirmesine Verilen Yanıtların Grafikselle Dağılımı

1=çok yetersiz, 2=yetersiz, 3=orta, 4=yeterli, 5=çok yeterli.

Değerlendirme sonuçlarına genel olarak bakıldığında katılımcılar, otopark alanlarını, yeşil alan, park ve çocuk oyun alanlarını ve alt yapı (elektrik, su, kanalizasyon) hizmetlerini çok yetersiz düzeyde, sağlık hizmetlerini, kültür ve sanat hizmetlerini, sosyal hizmetleri ve temizlik hizmetlerini yetersiz, eğitim hizmetlerini ve ulaşım hizmetlerini orta düzeyde değerlendirmişlerdir. Çıksorut bölgesinin değerlendirilmesi kapsamındaki verilerin genel ortalama değerinin $X=2,12$ yetersiz düzeyde olduğu saptanmıştır.

Anket çalışmasının üçüncü bölümüne İkamet Edilen Binanın Değerlendirilmesine İlişkin sonuçlara bakıldığında;

Tablo 6.11. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binada Mülkiyet Durumu

	Sayı	Yüzde (%)
Ev sahibi	91	60,7
Kiracı	49	32,7
Kiracıyım ama kira ödemiyorum	10	6,7
Toplam	150	100

Tablo 6.11'de katılımcıların “İkamet ettiğiniz binada mülkiyet durumunuz nedir?” sorusu irdelenmiştir. Katılımcıların %60,7'sinin (91 kişi) ev sahibi, %21,7'sinin (49 kişi) kiracı ve %6,7'sinin (10 kişi) kiracı olup ama kira ödemedikleri saptanmıştır. Katılımcıların %60,7'lik en yüksek oranla ev sahibi oldukları belirlenmiştir.

Tablo 6.12. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binada İskân ve Ruhsat Durumu

	Sayı	Yüzde (%)
İskân var	19	12,7
Ruhsat var	74	49,3
Hiçbiri yok	57	38,0
Toplam	150	100

Tablo 6.12'de katılımcıların ikamet ettikleri binada %12,7'lik (19 kişi) oranla iskân olduğu, %49,3'lük (74 kişi) oranla ruhsat olduğu, %38,0'lık (57 kişi) oranla da hiçbirinin olmadığı saptanmıştır.

Tablo 6.13. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binanın Yapım Süresi

	Sayı	Yüzde (%)
1 yıldan az	1	0,7
1-5 yıl	9	6,0
6-10 yıl	7	4,7
11-15 yıl	27	18,0
16 yıl ve öncesi	106	70,7
Toplam	150	100

Tablo 6.13'de “İkamet ettiğiniz bina kaç yıllık bir binadır?” sorusuna katılımcıların, %0,7'si (1 kişi) 1 yıldan az, %6,0'ı (9 kişi) 1-5 yıl, %4,7'si (7 kişi) 6-10 yıl, %18,0'ı (27 kişi) 11-15, %70,7'si (106 kişi) 16 yıl ve öncesi şeklinde cevapladıkları saptanmıştır. %70,7'lik çok yüksek oranla katılımcıların ikamet ettikleri binaların 16 yıl ve öncesinde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6.14. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binada Oturma Süreleri

	Sayı	Yüzde (%)
1 yıldan az	3	2,0
1-5 yıl	35	23,3
6-10 yıl	27	18,0
11-15 yıl	23	15,3
16-20 yıl	24	16,0
21 yıl ve öncesi	38	25,3
Toplam	150	100

Tablo 6.14'de “İkamet ettiğiniz binada kaç yıldır ikamet ediyorsunuz?” sorusu irdelenmiştir. Buna göre katılımcıların %0,2'si (3 kişi) 1 yıldan az, %23,3'ü (35 kişi) 1-5 yıl, %18,0'ı (27 kişi) 6-10 yıl, %15,3'ü (23 kişi) 11-15, %16,0'ı (24 kişi) 16-20, %25,3'ü (38 kişi) 20 yıl ve öncesi şeklinde cevapladıkları saptanmıştır. %25,3'lük

oranla katılımcıların ikamet ettikleri binalarda oturma süreleri 21 yıl ve öncesinde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6.15. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binada Mevcut Oda Sayısı

	Sayı	Yüzde (%)
2	14	9,3
3	76	50,7
4	57	38,0
5 ve üzeri	3	2,0
Toplam	150	100

Tablo 6.15'te katılımcılara yöneltilen “**İkamet ettiğiniz binada kaç oda mevcuttur?**” sorusuna alınan sonuçlara bakıldığında, katılımcıların %9,3'lük oranla (14 kişi) 2, %50,7'lik oranla (76 kişi) 3, %38,0'lık oranla (57 kişi) 4, %2,0'lık oranla (3 kişi) 5 ve üzeri oda olduğunu bildirmişlerdir. %50,7'lik yüksek oranla oda sayısının 3 olduğu saptanmıştır.

Tablo 6.16. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binadaki Kişi Sayısı

	Sayı	Yüzde (%)
2	3	2,0
3	7	4,7
4	27	18,0
5	33	22,0
5 ve üzeri	80	53,3
Toplam	150	100

Tablo 6.16'da katılımcıların “**İkamet ettiğiniz binada kaç kişi ikamet ediyorsunuz?**” sorusu irdelenmiştir. Katılımcıların %2,0'ı (3 kişi) 2, %4,7'si (7 kişi) 3, %18,0'ı (27 kişi) 4, %22,0'ı (27 kişi) 5, %53,3'ü (80 kişi) 5 kişi ve üzeri olduğu saptanmıştır. Katılımcılar %53,3'lük en yüksek oranla 5 kişi ve üzeri cevabını bildirmişlerdir.

Tablo 6.17. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binada Güneş Enerjisi Durumu

	Sayı	Yüzde (%)
Evet (işlevi iyi değil)	45	30,0
Evet (işlevi iyi)	32	21,3
Hayır	73	48,7
Toplam	150	100

Tablo 6.17'de katılımcılara yöneltilen “**İkamet ettiğiniz binada ısıtma için güneş enerjisi mevcut mu?**” sorusuna alınan sonuçlara bakıldığında, katılımcıların %30,0'ı (45 kişi) evet ama işlevi iyi değil, %21,3'ü (32 kişi) evet işlevi iyi, %48,7'si (73 kişi) hayır cevabını verdikleri saptanmıştır. %48,7'lik yüksek oranla güneş enerjisinin olmadığını bildirmişlerdir.

Tablo 6.18. Katılımcıların İkamet Ettikleri Binayı Isıtma Şekli

	Sayı	Yüzde (%)
Ağaç ve odun ürünleri	119	79,3
Doğalgaz	28	18,7
Güneş Enerjisi	1	0,7
Elektrik	2	1,3
Toplam	150	100

Tablo 6.18'de katılımcılara yöneltilen “**İkamet ettiğiniz binayı nasıl ısıtıyorsunuz?**” sorusuna alınan sonuçlara bakıldığında ise, katılımcılar %79,3'lük oranla (119 kişi) ağaç ve odun ürünleri, %18,7'lik oranla (28 kişi) doğalgaz, %0,7'lik oranla (1kişi) güneş enerjisi, %1,3'lük oranla (2 kişi) elektrik olarak bildirmişlerdir. Kullanıcıların %79,3'lük yüksek oranla binalarını ağaç ve ağaç ürünleri ile ısıttıkları saptanmıştır.

Tablo 6.19'da katılımcılara yöneltilen “**İkamet ettiğiniz binayı değerlendirme kapsamında tablodaki verileri değerlendiriniz**” verilerinin sonuçları verilmiştir. Tabloda ev sahibi, kiracı, kiracı ama kira ödemeyen katılımcıların değerlendirmeleri ayrı kategorilerde verilip, değerlendirme sonuçlarının toplam değerleri, ortalamaları ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Isı yalıtımı, ev sahiplerinin %20,7'si (31 kişi) tarafından kötü, kiracıların %14,0'ı (21 kişi) tarafından kötü, kiracı ama kira ödemeyenlerin %4,7'si (7 kişi) tarafından orta olarak değerlendirilmiştir. Isı yalıtımının toplam %35,3'lük oranla 53 kişi tarafından kötü olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Ses yalıtımı, ev sahiplerinin %26,6'sı (39 kişi) tarafından kötü, kiracıların %14,7'si (22 kişi) tarafından orta, kiracı ama kira ödemeyenlerin %2,7'si (4 kişi) tarafından iyi olarak değerlendirilmiştir. Ses yalıtımının toplam %41,3'lük oranla 62 kişi tarafından kötü olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Havalandırma sistemi, ev sahiplerinin %26,6'sı (39 kişi) tarafından kötü, kiracıların %19,3'ü (29 kişi) tarafından orta, kiracı ama kira ödemeyenlerin %4,7'si (7 kişi) tarafından orta olarak değerlendirilmiştir. Havalandırma sisteminin toplam %44,0'lık oranla 66 kişi tarafından orta olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Doğal- yapay aydınlatma, ev sahiplerinin %24,7'si (37 kişi) tarafından orta, kiracıların %15,3'ü (23 kişi) tarafından orta, kiracı ama kira ödemeyenlerin %3,3'ü (5 kişi) tarafından orta olarak değerlendirilmiştir. Doğal- yapay aydınlatmanın toplam %43,3'lük oranla 65 kişi tarafından orta olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Pencereler ve kapılar, ev sahiplerinin %24,0'ı (36 kişi) tarafından orta, kiracıların %11,3'ü (17 kişi) tarafından orta, kiracı ama kira ödemeyenlerin %3,3'ü (5 kişi) tarafından orta olarak değerlendirilmiştir. Pencereler ve kapıların toplam %38,7'lik oranla 58 kişi tarafından orta olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

İç ve dış duvarlar, ev sahiplerinin %25,3'ü (38 kişi) tarafından orta, kiracıların %14,0'ı (21 kişi) tarafından kötü, kiracı ama kira ödemeyenlerin %2,7'si (4 kişi) tarafından orta olarak değerlendirilmiştir. İç ve dış duvarların toplam %40,0'lık oranla 60 kişi tarafından orta olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Binanın fiziki durumu, ev sahiplerinin %21,3'ü (32 kişi) tarafından kötü, kiracıların %14,7'si (22 kişi) tarafından kötü, kiracı ama kira ödemeyenlerin %3,3'ü (5 kişi) tarafından orta olarak değerlendirilmiştir. Binanın fiziki durumunun toplam %48,0'lık oranla 57 kişi tarafından kötü olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Binanın dış cephe tasarımı, ev sahiplerinin %23,3'ü (35 kişi) tarafından kötü, kiracıların %14,7'si (22 kişi) tarafından orta, kiracı ama kira ödemeyenlerin %3,3'ü (5 kişi) tarafından kötü olarak değerlendirilmiştir. Binanın dış cephe tasarımının toplam %40,7'lik oranla 61 kişi tarafından kötü olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Bina ve diğer binalar arasında renk uyumluluğu, ev sahiplerinin %21,3'ü (32 kişi) tarafından çok kötü, kiracıların %14,7'si (22 kişi) tarafından kötü, kiracı ama kira ödemeyenlerin %3,3'ü (5 kişi) tarafından kötü olarak değerlendirilmiştir. Bina ve diğer binalar arasında renk uyumluluğunun toplam %36,0'lık oranla 54 kişi tarafından kötü olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Bina ve diğer binalar arasında şekil ve malzeme uyumluluğu, ev sahiplerinin %20,0'ı (30 kişi) tarafından orta, kiracıların %13,3'ü (20 kişi) tarafından orta, kiracı ama kira ödemeyenlerin %4,0'ı (6 kişi) tarafından orta olarak değerlendirilmiştir. Bina ve diğer binalar arasında şekil ve malzeme uyumluluğunun toplam %37,3'lük oranla 56 kişi tarafından orta olarak değerlendirildiği saptanmıştır.

Tablo 6.19. Katılımcılar Tarafından İkamet Ettikleri Binanın Değerlendirilmesi

	(1) Çok Kötü		(2) Kötü		(3) Orta		(4) İyi		(5) Çok İyi		Ortalama	Std. Sapma
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%		
1. Isı Yalıtımı												
Ev sahibi	24	16,0	31	20,7	19	12,7	13	8,7	4	2,7	2 , 3 1	1 , 0 6
Kiracı	13	8,7	21	14,0	11	7,3	4	2,7	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	1	0,7	1	0,7	7	4,7	1	0,7	0	0,7		
Toplam	38	25,3	53	35,3	37	24,7	18	12,0	4	2,7		
2. Ses Yalıtımı												
Ev sahibi	14	9,3	39	26,6	15	10,0	22	14,7	1	0,7	2 , 5 3	0 , 9 6
Kiracı	5	3,3	20	13,3	22	14,7	2	1,3	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	0	0,0	3	2,0	3	2,0	4	2,7	0	0,0		
Toplam	19	12,6	62	41,3	40	26,7	28	18,7	1	0,7		
3. Havalandırma Sistemi												
Ev sahibi	8	5,3	39	26,6	30	20,0	13	8,7	1	0,7	2 , 5 8	0 , 7 9
Kiracı	3	2,0	15	10,0	29	19,3	2	1,3	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	0	0,0	3	2,0	7	4,7	0	0,0	0	0,0		
Toplam	11	7,3	57	38,0	66	44,0	15	10,0	1	0,7		
4. Doğal- Yapay Aydınlatma												
Ev sahibi	8	5,3	25	16,7	37	24,7	17	11,3	4	2,7	2 , 7 8	0 , 9 3
Kiracı	3	2,0	15	10,0	23	15,3	8	5,3	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	2	1,3	1	0,7	5	3,3	2	1,3	0	0,0		
Toplam	13	8,7	41	27,3	65	43,3	27	18,0	4	2,7		
5. Pencere ve Kapılar												
Ev sahibi	8	5,3	28	18,7	36	24,0	15	10,0	4	2,7	2 , 7 5	1 , 0 0
Kiracı	7	4,7	14	9,3	17	11,3	9	6,0	2	1,3		
Kiracı ama kira ödemeyen	2	1,3	0	0,0	5	3,3	3	2,0	0	0,0		
Toplam	17	11,3	42	28,0	58	38,7	27	18,0	6	4,0		
6. İç ve Dış Duvarlar												
Ev sahibi	8	5,3	23	15,3	38	25,3	18	12,0	4	2,7	2 , 8 0	0 , 9 8
Kiracı	2	1,3	21	14,0	18	12,0	5	3,3	3	2,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	3	2,0	0	0,0	4	2,7	3	2,0	0	0,0		
Toplam	13	8,7	44	29,3	60	40,0	26	17,3	7	4,7		

Tablo 6.19. Katılımcılar Tarafından İkamet Edilen Binanın Değerlendirilmesi (devam)

7. Binanın Fiziki Durumu

Ev sahibi	10	6,7	32	21,3	30	20,0	12	8,0	7	4,7	2	0
Kiracı	2	1,3	22	14,7	16	10,7	8	5,3	1	0,7		
Kiracı ama kira ödemeyen	1	0,7	3	2,0	5	3,3	1	0,7	0	0,0		
Toplam	13	8,7	57	38,0	51	34,0	21	14,0	8	5,3		

8. Binanın Dış Cephe Tasarımı

Ev sahibi	14	9,3	35	23,3	26	17,3	10	6,7	6	4,0	2	0
Kiracı	4	2,7	21	14,0	22	14,7	2	1,3	0	0,0		
Kiracı ama kira ödemeyen	1	0,7	5	3,3	2	1,3	2	1,3	0	0,0		
Toplam	19	12,7	61	40,7	50	33,3	14	9,3	6	4,0		

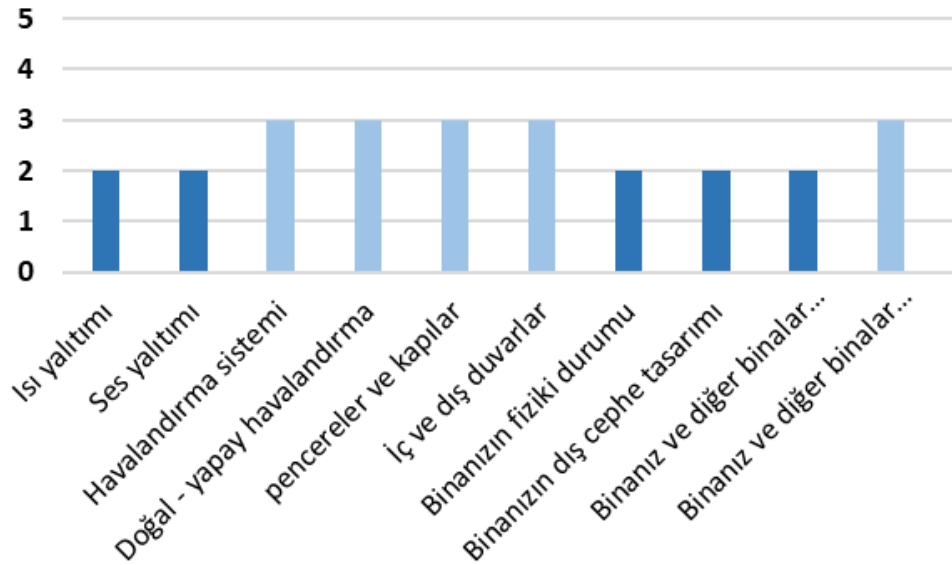
9. Bina ve diğer binalar arasında renk uyumluluğu

Ev sahibi	32	21,3	27	18,0	18	12,0	10	6,7	4	2,7	2	1
Kiracı	6	4,0	22	14,7	16	10,7	3	2,0	2	1,3		
Kiracı ama kira ödemeyen	2	1,3	5	3,3	2	1,3	0	0,0	1	0,7		
Toplam	40	26,6	54	36,0	36	24,0	13	8,7	7	4,7		

10. Bina ve Diğer Binalar Arasında Şekil ve Malzeme Uyumluluğu

Ev sahibi	17	11,3	29	19,3	30	20,0	9	6,0	6	4,0	2	1
Kiracı	7	4,7	18	12,0	20	13,3	2	1,3	2	1,3		
Kiracı ama kira ödemeyen	0	0,0	3	2,0	6	4,0	0	0,0	1	0,7		
Toplam	24	16,0	50	33,3	56	37,3	11	7,3	9	6,0		
Genel Ölçek: Katılımcı 150 kişi											2	0
											5	9
											7	8

Tablo 6.20. İkamet Edilen Binanın Değerlendirilmesi Verilen Yanıtların Grafikselleştirilmesi

1=çok kötü, 2=kötü, 3=orta, 4=iyi, 5=çok iyi.

Değerlendirme sonuçlarına genel olarak bakıldığında katılımcılar, ısı yalıtımını, ses yalıtımını, binanın fiziki durumunu, binanın dış cephe tasarımını, bina ve diğer binalar arasında renk uyumluluğunu kötü, havalandırma sistemini, doğal- yapay aydınlatmayı, pencereler ve kapıları, iç ve dış duvarları, bina ve diğer binalar arasında şekil ve malzeme uyumluluğunu orta düzeyde değerlendirmişlerdir. İkamet edilen binanın değerlendirilmesi kapsamındaki verilerin genel ortalama değerinin $X=2,57$ kötü ve orta düzey aralıkta olduğu saptanmıştır.

7. TARTIŞMA

Çalışmada problem tanımına ve konunun amacına paralel olarak konu ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Kaçak yapılar “Gecekondu” ve “İmara Aykırı Yapılar” olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Gecekondu kavramı birçok araştırmada Sosyal bilimler, Siyaset bilimi, Uluslararası ilişkiler bölümü, Fen bilimleri ve Çevre bilimleri gibi farklı alanlarda farklı boyutlarıyla ele alınıp incelenmiştir. İmara aykırı yapı kavramı ile ilgili çok çalışmanın olmadığı saptanmıştır. Yapılan bazı çalışmalara bakıldığında;

TMMOB Kentleşme ve Yerel Yönetimler Çalışma Grubu tarafından 2004 hazırlanan “Kaçak Yapılaşma ile İlgili Süreçler, Sorunlar, Çözüm Önerileri” başlıklı değerlendirme raporunda, kaçak yapıların “Gecekondu” ve “İmara Aykırı Yapı” olmak üzere iki şekilde ele alındığını, bu iki kavramın tanımlarına yer verilip ve arasındaki farklılıklara değinilmiştir. Kaçak yapılaşma nasıl önlenir ve bunun için alınabilecek önlemler açıklanmıştır.

Atlan ve Yavuz tarafından 2017 yılında hazırlanan “Bir Yargıtay Kararı Işığında İmara Aykırı (Kaçak) Yapının Mal Rejiminin Tasfiyesinde Katılma Alacağına Konu Olması Sorunu” konu başlıklı araştırma makalesinde imara aykırı yapı tanımı verilip, imara aykırı yapıların imar mevzuatlarına uygun hale getirilmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmada yapılacak müdahaleler sonucunda ekonomik değer kazanacak olan yapıların nasıl değerlendirileceği ve hukuku yönden kişiler ve yetkili kurumlarla yapılacak anlaşmalardan söz edilmiştir.

Yıldırım 2004 yılında “Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri” konu başlıklı Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim dalında hazırladığı yüksek lisans tez çalışmasında göç olgusuna bağlı olarak kent ve kentleşme kavramlarını açıklayıp, bu kavramlarla birlikte gecekondu kavramını ve oluşum sürecini açıklamıştır. Örneklem olarak Gaziantep ilindeki yoksul bölgelerde kentleşme ve göç olgularının suç üzerindeki etkisi istatistiksel olarak incelenip, sonuçlar değerlendirilmiştir.

Çoban 2018 yılındaki “Türkiye’de Gecekondularda Yaşam Kalitesi (Hatay Örneği)” başlıklı Sosyal bilimler alanında hazırladığı yüksek lisans tez çalışmasında gecekonduları fiziki boyutuyla değil de sosyal boyutuyla ele almıştır. Hatay ilinde yapılan anket görüşmelerinde gecekondu bölgelerinde sosyal ilişkilerin iyi ve aidiyet duygusunun çok yüksek olduğu fakat bu bölgelerde fiziki açıdan yaşam kalitesinin çok düşük olduğu vurgulanmıştır. Yaşam kalitesinin yükseltilmesi için alınabilecek önlemlere yer verilmiştir.

“Gecekondu” kavramı birçok farklı alanda ele alınıp incelenmiştir fakat literatüre bakıldığında “İmara Aykırı Yapı” kavramı ile ilgili çalışmanın çok az olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca birçok çalışmada imara aykırı yapıların olduğu bölgeler de gecekondu olarak nitelendirilmiştir. Çalışmanın asıl amaçlarından biri de “Gecekondu” ve “İmara Aykırı Yapı” kavramlarının farklı olduğunun ve bu farklılıklara bağlı olarak alınabilecek önlemleri o doğrultuda belirlemektir.

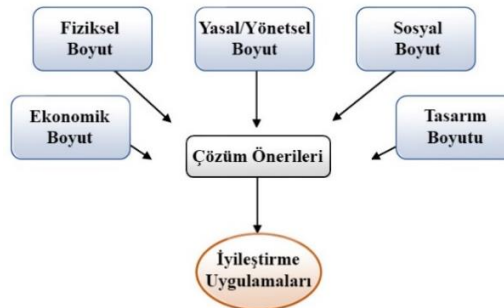
Gaziantep ilinde de Türkiye’nin birçok ilinde olduğu gibi imara aykırı yapılaşma oranı oldukça yüksektir ancak literatüre bakıldığında bu konuda çalışmanın hiç olmadığı ve bu bölgeler gecekondu olarak nitelendirilmektedirler. Ayrıca literatürde elde edilen bulgular ışığında çalışmalarda çalışma alanında sadece fiziki analizler yapıp öneriler sunulmuştur ya da sadece anket görüşmeleri yapıp öneriler sunulmuştur. Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak gecekondu bölgesi olmayan imara aykırı gelişen Gaziantep ilindeki Çıksorut bölgesinde hem bölgesel ve mekânsal ölçekte yapılan analizlerle hem de bölge halkıyla yapılan görüşmelerle eksiklikler ortaya çıkarılıp o doğrultuda uygulanacak iyileştirme müdahaleleri belirlenmiştir.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

“İmara Aykırı Gelişen Gaziantep Çıksorut Bölgesinin Güncel Şehirsal Dokusunun İncelenip İyileştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri” kapsamında hazırlanan tez çalışmasının amacı, imarı aykırı yapılaşma oranının çok yüksek olduğu Gaziantep ilinde bu sorunu gün yüzüne çıkarıp farkındalık yaratmak ve Gaziantep ilinin Şehitkamil ilçesine bağlı Çıksorut bölgesini bölgesel ve mekânsal ölçekte inceleyip, mevcut dokunun korunması gerektiği ilkesinden yola çıkarak uygulanabilecek iyileştirme önerilerini sunmaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda, ikinci bölümde; imara aykırı yapı kavramı ve imara aykırı yapılaşmayı oluşturan etkenler, üçüncü bölümde; kentsel dönüşüm kavramı, kentsel dönüşümün boyutları, amaçları, uygulama yöntemleri ve İyileştirme (Rehabilitasyon) uygulamalarının bölgesel ve mekânsal ölçekte müdahale biçimleri hakkında bilgiler verilmiştir. Dördüncü bölümde; Gaziantep ilinin fiziksel, coğrafi, tarihsel verileri ve Gaziantep imar planları üzerinden Çıksorut bölgesinin tarihsel gelişimi açıklanmıştır. Daha sonra sorunları daha iyi bir şekilde tespit etmek için, Çıksorut bölgesinin güncel şehirsal dokusu incelenip, bölgede ikamet eden kişilerle anket görüşmeleri yapılmıştır. Bölgede yapılan analiz ve anket çalışmaları sonucunda sonuçlar ortaya çıkarılıp değerlendirmeler yapılmıştır.

Tablo 8.1. İyileştirme Uygulamaları Çözüm Önerilerine Yönelik Kriterler

Önerilecek iyileştirme müdahaleleri kentle uyumlu ve bütünlük şeklinde, çok boyutlu, aşamalı ve uzun vadeli olarak kurgulanmalı. Uygulamalarda kişileri alışmış oldukları yaşam tarzından koparmadan ekonomik, fiziksel, yasal / yönetmel, sosyal ve tasarım gibi kriterler göz önünde bulundurulmalıdır (Tablo 6.1).

Tablo 8.2. İyileştirme Uygulamalarına Yönelik Çözüm Önerilerinde Hedefler

İYİLEŞTİRME (REHABILITATION) UYGULAMA ÖNERİLERİ
Ekonomik Boyut
<ul style="list-style-type: none">▪ İş olanaklarının artırılması.▪ Bölgenin ekonomik açıdan canlandırılması.▪ Bölgede ticari hayatı kalkındıracak atılımların yapılması.▪ Geleneksel mesleklerin yaşatılması.
Fiziksel Boyut
<ul style="list-style-type: none">▪ Yapı ve nüfus yoğunluğu kontrol altına almak.▪ Çevre ile uyumlu bir kent dokusu oluşturmak.▪ Yeni yapıların eski dokuyla uyumlu olması.▪ Gürültü, su ve hava kirliliği kontrol altında tutulması.▪ Altyapı sistemlerinin (şebeke suyu, kanalizasyon, yağmur drenajı vd.) ve ulaşım altyapısının (Araç yolları, yaya yolları, otoparklar, kaldırımlar, otoparklar vd.) bölgenin ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede geliştirilmesi.▪ İhtiyaç duyulan seviyede yeşil alan ve çocuk oyun alanlarının üretilmesi.▪ Engelli ve yaşlı insanların kullanımının değerlendirilmesi.▪ Yeterli sayıda eğitim, kültür, sanat ve sağlık alanlarının üretilmesi.▪ Yenilenebilir enerji kaynaklarının (güneş, su, rüzgâr vd.) kullanımının yaygınlaştırılması.
Yasal / Yönetmel Boyut
<ul style="list-style-type: none">▪ Yasal boyuttaki sorunların tespit edilip, çözülmesi.▪ Yerel yönetimlerin, merkezi yönetimlerin, kamu ve özel sektörlerin, sivil toplum kuruluşlarının katılımının sağlanması.▪ Yönetimsel ve finansal açıdan bu kurum ve kuruluşlardan destek alınması.▪ Yerel halkın (gölgede ikamet eden kiracı ya da ev sahibi) katılımının kesinlikle sağlanması.
Sosyal Boyut
<ul style="list-style-type: none">▪ Kişileri yaşadıkları, alışmış oldukları yaşam tarzından koparmamak.▪ Mahalle ve komşuluk kültürünün devamlılığının sağlanması için ortak kullanım alanlarının oluşturulması.▪ Eğitim olanaklarının artırılması.▪ Mevcut kültürel kimliğin korunması.▪ Daha güvenilir ve yaşanılır çevrenin oluşturulması.
Tasarım Boyutu
<ul style="list-style-type: none">▪ Mevcut yapıların ve çevrenin korunması.▪ Hazırlanan planların bilimsel ve bütüncül yaklaşımları içermesi.▪ Planların teknik ve sosyal altyapı standartlarına uygun olması.▪ İncelemelerin ve planların uzman kişilerle birlikte yapılması.

Çıksorut bölgesine bölgesel ve mekânsal ölçekte bakıldığında burada yaşayan kişilerin birçok hizmetten yoksun olduğu ve yaşamlarını sürdürdükleri yapılarda birçok fiziki eksikliğin olduğu saptanmıştır. Öncelikle yapılacak doğru tespitler ile sorumlu kişi, kurum ve kuruluşlarla sonuç odaklı, uygulanabilir ve gerçekçi bir yol haritası çizilip hareket edilmelidir. Bölgede yaşam standardı oldukça düşüktür. Asıl amaç bu kişileri uzun yıllardır alışmış oldukları bölgeden ve yuvadan koparmadan yapılacak müdahalelerle bölgeyi ve yapıları iyileştirip sağlıklı ve sağlam bir şekilde yaşanılır hale getirmektir. Böylelikle yaşam standardı düşük olan ve az gelişmiş Çıksorut bölgesi kentte kazandırılıp, mekânsal ayrışma da ortadan kaldırılacaktır.

Eğitim düzeyine bakıldığında, %15,3'ü okuma yazma bilmeyen, 13,3'ü üniversite öğrencisi / mezun, %0,7'si yüksek lisans-doktora öğrencisi / mezun katılımcılarla anket görüşmeleri yapılmıştır. Bu oranlar bölgede eğitim oranının çok düşük olduğunu göstermektedir. Bölgede yaşayan kişilerin büyük çoğunluğu ekonomik durumu düşük asgari ücretle geçimini sağlayan kişilerdir. Çıksorut bölgesinde de katılımcıların çoğunluğu ucuz olduğu için bölgede ikamet ettiklerini bildirmişlerdir. Yapılan analizler ve anket görüşmeleri bölgesel ve yapısal ölçekte Çıksorut bölgesinde var olan mevcut eksikliklerin belirlenmesinde ve önerilecek iyileştirme önerilerine ışık tutmuştur.

Bu bulgular ışığında Bölgesel ölçekte Çıksorut bölgesine bakıldığında, bitişik nizamda kompakt yapılardan oluşan bir yerleşim düzenine vardır. Bölgede ikamet eden katılımcıların çoğunluğu 20 yıl ve öncesinde bölgede olduklarını bildirmişlerdir. Ayrıca katılımcıların çoğunluğu da bölgenin yerleşme düzeninin birbirlerine yakın oranlarla düzensiz ve çok düzensiz olduğunu, yollar ve kaldırımların yapılmadığını bildirmişlerdir. Çalışmanın asıl amaçlarından biri de insanları alışmış oldukları ve benimsedikleri bu yerleşme düzeninden almamaktır. Bu doğrultuda; Öncelikle bölgede altyapı sistemi çok kötü olduğu için altyapının iyileştirilmesi gerekmektedir. Maliyeti pahalı ve yapımı zor olan altyapı sistemleri için ilgili kurumlarla ve kişilerle iyi organize olunup hareket edilmelidir.

Eğitim oranının oldukça düşük olduğu bölgede okul sayısı 14'tür. Nüfus yoğunluğuna oranla okul sayısının yetersiz olduğu, kütüphane ve öğretim kurslarının bölgede hiç olmadığı saptanmıştır. Eğitim oranının yükseltilmesi için bölgede okul sayısının artırılıp, kütüphane ve öğretim kurslarının yapılması gerekmektedir.

Bazı sokakların oldukça iyi genişlikte bazılarının ise araç kullanımı için uygun olmadığı görülmüştür. Dar olan sokakların sadece yaya kullanımı, geniş olan sokaklar da yayalar için kaldırımların da yapılarak hem yaya hem araç kullanımı için düzenlenmelidir.

Yeşil alan, park ve çocuk oyun alanlarının sayısı bölgede çok azdır. Bölgede yaşayan kişilerde sokak kültürü çok hakimdir (katılımcıların %43,3'ü 1-3 saat arası sokakta vakit geçirdiklerini bildirmişlerdir). Ayrıca nüfus yoğunluğunun çok olduğu bölgede çocuk sayısı da fazladır. Çok yetersiz olan yeşil alan, park ve çocuk oyun alanlarının sayısı artırılıp, sokaklarda, okul bahçelerinde peyzaj alanları düzenlenmelidir.

Bölgede sağlık hizmetlerinin, kültür ve sanat hizmetlerinin, sosyal hizmetlerin, spor aktivite alanlarının ve temizlik hizmetlerinin yetersiz oldukları katılımcılar tarafından bildirilmiş ve yapılan gözlemler sonucunda bu hizmetlerin yetersiz olduğu saptanmıştır. Bu hizmetleri veren gerekli birimlerin bölgede temin edilmesi gerekmektedir. Bölgede eksik olan sosyal donatı alanları bazı adalarda eksik olan parseller üzerinde yapılıp eksiklikler bu şekilde giderilmeye çalışılmalıdır. Ayrıca İnşa edilecek yeni yapıların bölgede ki dokuyla uyumlu olması gerekmektedir.

Ayrıca bölgenin bazı kesimlerinde ulaşım hizmetlerinin orta düzeyde bazı kesimlerinde ise hiç olmadığı gözlemlenmiştir. Ulaşım hizmetlerinin sayısı artırılmalı ve duraklar her bölgeye eşit aralıklarla hizmet verecek şekilde organize edilmelidir.

Mekânsal ölçekte bölgeye bakıldığında çoğunluğu ev sahibi olan katılımcıların ikamet ettikleri konutlarda hem ruhsat hem de iskân olmadığı bildirilmiştir. Hisseli araziler üzerinde inşa edilen bu yapılarda her adada ortalama 15 ayrı yapı vardır. Çıkarılan imar aflarından faydalanmak hisseli araziler üzerinde mülkiyet sahibi kişiler için oldukça zordur. Bu yüzden ilgili kurumların bu yönde gerekli çalışmalar yapıp iskân ve ruhsat işlemleri için kişilerle iş birliğinde hareket etmesi gerekmektedir.

Bölgedeki yapıların büyük çoğu 16 yıl ve öncesinde inşa edilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu da 16 yıl ve öncesinde oturdukları binada ikamet ettiklerini bildirmişleridir. Bazı yapıların fiziki durumunun çok kötü, bazılarının orta, bazılarının ise oldukça iyi düzeyde olduğu yapılan anket görüşmeleri ve analizler sonucunda saptanmıştır. Çok kötü durumda olan yapıların yıkılarak yeniden yapılması, orta ve iyi düzeyde olan yapıların ise çok iyi incelenip yapılacak iyileştirme müdahalelerin ayrıntılı bir şekilde

mimarlar, mühendisler ve belediyelerle organize şekilde belirlenip uygulanması gerekmektedir. Hangi yapıda ne tür eksikliklerin olduğu tek tek uzman kişilerle belirlenip o yönde hareket edilmelidir. İç ve dış duvarların da teknik elemanların yapacağı analizlerle güçlendirme ve iyileştirme uygulamalarının iyi belirlenip, depreme dayanıklı hale getirilmesi gerekmektedir.

Doğal- yapay aydınlatma ısı yalıtımı, ses yalıtımı, havalandırma sistemi, pencereler ve kapılar gibi eksiklikler yapının ihtiyacına göre belirlenip uygulanmalıdır. Isı yalıtımı sadece duvarda değil temeli ve çatıyı da kapsayacak şekilde dıştan doğru malzeme ve kalınlıkta yapılması gerekir. Ses yalıtımı için malzemenin iyi seçilip, pencere iyileştirmelerinin doğru yapılması gerekmektedir.

Bölgede ikamet eden kişilerin çoğunluğu ısıtma için çevre kirliliğine yol açan ağaç ve odun ürünlerini kullanmaktadırlar. Yapılarda hem maliyeti daha düşük hem de çevre kirliliğini azaltan merkezi sistem doğalgaz sistemleri kurulmalıdır.

Gaziantep ilinde birçok bölgede olduğu gibi Çıksorut bölgesinde de “Dam” kültürü oldukça hakimdir. Bölge halkı tarafından bir yaşam alanı olarak nitelendirilen ve birçok yaşamsal faaliyetin gerçekleştirildiği damlarda gerekli mahremiyet düzenlemelerin yapılıp, su ısıtma sistemi ve elektrik üretimi için güneş ve enerji panellerinin kurulmalıdır. Ayrıca yapılarda balkon yoktur. Bu yüzden damlarda yarı açık alanlar da oluşturulabilir.

Çoğunluğu konut alanlarından oluşan ve eğimli arazi üzerinde konumlanan bölgenin silüetinin bozulmaması hedeflerden biridir. Bu doğrultuda yapının fiziki durumuna göre dış cephe tasarımı yeniden düzenlenip çağdaş dönemin şartlarına uygun müdahaleler yapılmalıdır. Bölgedeki bulunan yapıların büyük çoğunluğunda dış cephe boyası yoktur. Yapıların dış cephe boyaı su bazlı, nemi yutan boyaıla boyanmalıdır.

Uygulamalar bölge halkı ve belediyelerin iş birliğiyle, yapılacak müdahalelerden kişilerinin de haberdar olmasıyla, düzenli denetimlerle, yapılmalıdır. Ayrıca önemli olan diğer bir husus da yapılacak uygulamalara göre eylem planları oluşturulup, kısa-orta-uzun vadeli uygulamalar belirlenip o doğrultuda hareket edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Ahn, J. E. (2014). Significance and Preservation of Hillside Squatter Settlements In Korea. *Master Thesis*, Columbia University.
- Akalin, M. (2016). Kentsel Dönüşümün Karanlık Yüzü: Soylulaştırma, Yerinden Edilme ve Mekânsal Dışlanma. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(14).
- Akdemir, N., Serkan, Ö. (2017). Gaziantep’te Göç ve Yerellik Üzerinden Birikim Dinamikleri. Araştırma Makalesi, *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 8(11), 55–74.
- Akgül, M., Doğan, O. (2019). Yiğma yapılar da güçlendirme yöntemleri ve tbdy – 2018’de yiğma yapılar. *Ubak Uluslararası Bilimler Akademisi*, Mayıs.
- Altınoluk, Ü. (2006). Ödemiş’de Kentsel Rehabilitasyon Projesi. *Ege Mimarlık Dergisi*, 1(56), 6–11.
- Andersen, S., Leather, P. (1999). Housing Renewal in Europe. Bristol: Polisy Press.
- Anonim, (2008). Guidebook On Energy İntelligent Retrofitting. *Intelligent Energy Europe Agency*. Brüksel.
- Anonim. (2014). Dünden Bugüne...Gaziantep Kronolojisi. <https://www.facebook.com/1602815526624268/posts/1720149231557563/>. 11.11.2019.
- Anonim. (2015). İpek Yolu. <https://www.yenisafak.com/ekonomi/ipek-yolu-gizli-sirlar-acik-hedefler-2175914>. 14.11.2019.
- Anonim. (2018). Gaziantep Gelişim Alanları. <https://gaziantep.bel.tr/files/yeniduyuru/plan-aciklama-raporu8975.pdf>. 13.11.2019.
- Arat, E. D. (2009). Gecekondular, Soylulaştırma ve Ben. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Arısoy, A., Çetegen, E. (2002). Binalarda Isı Yalıtımı ve Isıtma Sisteminin Birlikte Optimizasyonu. *Vi. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi*, (January), 1–14.
- Akkar, Z. M. (2006). Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Planlama Dergisi*, 2(36), 29–38.
- Alp, İ. (2005). Kentsel Dönüşüm-Kentsel Mekânın Yeniden Üretilmesi Sürecinde Yönetişim ve Uygulama Araçları, Yüksek Lisans Tezi, MSÜ, İstanbul

- Atlan, H., Yavuz, E. (2017). Bir Yargıtay Kararı Işığında ; İmara Aykırı (Kaçak) Yapının Konu Olması Sorunu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(Özel sayı), 513–533.
- Ay, Y. S. (2001). Gaziantep’te planlamaya genel bakış. *Türkiye Mühendislik Haberleri (TMH)*, 415(5), 44–46.
- Ayçam, İ. ve Utkutuğ, G. S. (2014). Farklı Malzemelerle Üretilen Pencere Tiplerinin Isıl Performanslarını İncelenmesi ve Enerji Etkin Pencere Seçimi. *9. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi ve Sergisi*, 61–73.
- Bayraktar, E. (2006). Gecekondu ve Kentsel Yenileme. Birinci Baskı. Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Bulgurcu, H. (2015). Havalandırma Yöntemleri. 22–53. http://deneysan.com/content/images/documents/havalandirma-2_27944938.pdf. 04.11.2019.
- Bulut, E. (2015). Gaziantep Turizmi ve Sürdürülebilirlik : Yerel Halk Bakış Açısı Üzerine Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Chiang, Y. (2016). <https://www.travelwithwinny.com/rio-favela-walking-tour/>. 15.04.2020.
- Coşkun, D. (2015). Gaziantep’te Konutun Gelişimi. <https://www.arkitera.com/gorus/Gaziantep'te-konutun-gelisimi/>. 09.11.2019.
- Couch, C. (1992). *Urban Renewal, Theory and Practice*. London: Macmillan Press.
- Çakır, B. (2014). Tarım Sektörü Ve Kırsal Kesimde Yaşanan Çözümler Sonucu İşgücü Piyasasında Yaşanan Değişim Ve Oluşan İşsizlikte Kamu İstihdam Kurumlarının Rolü. *Uzmanlık Tezi*, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/ Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar (Policies Made On Migration, Urbanization/ The Gecekondu Problem in Turkey). *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (SDU Faculty of Arts and Sciences, Journal of Social Sciences)*, (23), 209–222.
- Çoban, İ. ve Sert, N. (2018). 1950 Sonrası Çağdaş Türk Resminde Gecekondu Teması * The Slum Themes In Post 1950’s Turkish Contemporary Painting. *İdil Dergisi*, 7(44).
- Çoban, M. (2018). Türkiye’de Gecekondu Yayımlarında Yaşam Kalitesi (Hatay Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Çobanoğlu, Ö. (2016). Göçmen Folkloru Bağlamında Brezilya Favelalarıyla Türkiye Gecekondu Mahallelerinin Karşılaştırılması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 180–196.
- Demir, K., Çabuk, S. (2010). Türkiye’de Metropolen Kentlerin Nüfus Gelişimi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(28), 193–215.
- Demirci, E. (2013). Kentleşmenin Bir Sonucu Olarak Gecekondu ve Gecekonduya Alternatif Çözümler. *Yüksek Lisans Tezi*. Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Demirel, D. (2018). Kentsel Dönüşüm. *Yüksek Lisans Tezi*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Deringöl, T. (2015). Sürdürülebilir Çağdaş Konut Tasarımında Gaziantep'in Yerel Mimarisinden Öğrenilenler. *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Dinçer, İ. (2013). Kentleri Dönüştürürken Korumayı ve Yenilemeyi Birlikte Düşünmek: "Tarihi Kentsel Peyzaj" Kavramının Sunduğu Olanaklar. *Iconarp International Journal of Architecture and Planning*, 1(1), 22–40.
- Erden, D., (2006). Kentsel Yenileşme Projelerinin Gentrification Hedefleri ve Etkileri, İstanbul'da Soylulaştırma. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları*, İstanbul.
- Erkan, R. (2002). Kentleşme ve sosyal değişme. *Bilim adamı Yayınları*, Ankara.
- Erzene Ilıca, Ş. (2013). Kentsel Dönüşüm ve Uygulanabilirliği ile İlgili Bir Yöntem Yaklaşımı. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2011). Gaizantep Stratejik Planı. <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/PPYVk+GaziantepBuyuksehirSP0711.pdf>. 12.11.2019.
- Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (2018). Gaziantep Uygulama İmar Planı Raporu. <https://gaziantep.bel.tr/files/yeniduyuru/5058.pdf>. 10.11.2019.
- Geniş, Ş. (2009). Gaziantep Kırsalında Sanayileşme ve Toplumsal Değişim : Dülük Köyü Örneği Industrialization and Social Change in the Rural Vicinity of Gaziantep : The Case of Dülük Village. 8(1), 21–48.
- Geniş, Ş., Adaş, E. B. (2011). Gaziantep Kent Nüfusunun Demografik ve Sosyo-Ekonomik Yapısı : Saha Araştırmasından Notlar Demographic and Socio-Economic Structure of Gaziantep City Population : *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 293–321.
- Gönüloğlu, O. (2014). 1980-2008 Yılları Arasında Türkiye'de İnşa Edilen Çok Katlı Konut Binalarının Enerji Etkin Hale Getirilmesi İçin Kullanılabilecek İyileştirme Yaklaşımlarının İncelenmesi: İzmir İçin Bir Uygulama Önerisi. *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi , İzmir.
- Gönüloğlu, O., Altın, M. (2013). Binaların Enerji Etkinlik Bakımından İyileştirme Uygulamalarının Örnekler Üzerinden İrdelenmesi. 11. *Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi, Bina Fiziği Sempozyumu*, (17/20 Nisan).
- Gözübüyük, B. (2016). ısıtma sistemleri. <https://docplayer.biz.tr/17255645-1-giris-2-ısıtma-sistemleri.html>. 02.11.2019.
- Güler, B. (2018). Kentsel Dönüşümün Kent Çeperlerine Etkisi: Burdur Kenti Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Haritash, S. (2015). Yoksul yerleşim bölgelerindeki konutların sürdürülebilir mekansal iyileştirme yöntemleri. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Heikkinen, Kaufmann, ve Winter. (2009). TES Energy Facade – prefabricated timber based building system for improving the energy efficiency of the building envelope. Woodwisdom.net. 25.10.2019.

- İpekyolu Kalkınma Ajansı (2012). TRC1 konut Raporu. *İpekyolu Kalkınma Ajansı Araştırma Serisi*, 7.
- Kanalıcı, A. K. (2012). Geleneksel Gaziantep Evleri Yapı Üretimi Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Karaboran, H. (1965). Dünyada ve Türkiye’de Gecekondu Sorunu -Gecekonducular, Sırlar ve Bidonevler. *The British Journal Of Psychiatry*, 111(479).
- Karadağ, A., Mirioğlu, G. (2014). Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Politikaları Ve Uygulamaları Üzerine Coğrafi Değerlendirmeler: İzmir Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 20(2), 41–57.
- Karaman, K. (2003). Türkiye’de Şehirleşme Olgusu ve Gecekondu Sorunu; Abstract the Fact of Urbanization and Question of Slum In Turkey. 108–117.
- Karpat, K.H. (2016). Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm; Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme. İkinci Baskı. İstanbul: Sistem Matbaacılık.
- Katerji, S. (2015). Reconstruction In Historical Context: Case Study “Türktepe” Neighborhood. *Master Thesis*. University of Gaziantep. Gaziantep.
- Kayan, A. (2012). Gap Bölgesinde Çarpık Kentleşme ve Gecekondu Sorunları (Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa Örneği). *Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi.
- Keleş, R. (1998). Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R. (2004). Kentsel dönüşümün tüzel altyapısı. HB Tuna (Editör), Dosya: Kentsel Dönüşüm ve Katılım, *Mimarist Dergisi*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 4(12), 73-75.
- Kembel, N. (2019). Gamcheon Culture Village. <https://www.nickkembel.com/gamcheon-culture-village-busan/>. 14.03.2020.
- Kıncay, O. (2013). Güneş Enerjisi. <http://www.solar-academy.com/menus/Gunes-Enerjisi.021720.pdf> . 05.11.2019.
- Kızılay, Ş. E. (2016). Kentsel Alanda Gecekondu ’dan Kentsel Dönüşüm ’e Mekânsal Süreçler: Yaklaşımlar ve Tespitler. Araştırma Makalesi, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11).
- Kocabaş, A. (2012). Yeşil Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama Araçları. 24. *Uluslararası Yapı Yaşam Kongresi*, (Nisan), 91–107.
- Kongar, E. (1982). Kentleşen Gecekonducular ya da Gecekonduculuşan Kentler- Kentsel Bütünleşme, TGAV yayınları, Ankara.
- Koyun, T., Koç, E. (2017). Bir Binanın Değişken Cam ve Dış Duvar Tiplerine Göre Pencere / Duvar Alanı Oranlarının Bina Isı Kayıplarına Etkisi. *Mühendis ve Makina Dergisi*, 58(688), 1–14.
- Lee, H.S., Lee. M.A. (2012). “An Exemplary Study on the Urban Revitalization Strategy by the Medium of Culture and Arts” . Korea Science and Art Forum, 10(2012):116.

- Leung, K.P. (2015). Gamcheon Culture Village, Busan, South Korea. https://www.123rf.com/photo_40321339_gamcheon-culture-village-busan-south-korea-.html. 15.04.2020.
- Mutlu, S. (2007). Türkiye’de Yaşanan Gecekondulaşma Süreci ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ozankaya, Ö. (1975). Toplumbilim Terimler Sözlüğü, T.D.K. Yayınları, Ankara.
- Önal, M.M., Koçak, A. (2018). Yığma Yapı Hasarları ve Onarım ve Güçlendirme Yöntemlerinin Ayrıntıları. <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/110616.05.2020>.
- Özcivan, K. (2016). Kentsel Dönüşüm Alanlarında Yaşayan Farklı Hak Sahiplerinin Uzlaşma Eğilimleri: Gaziosmanpaşa / Sarıgöl Mahallesi Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Teknik Üniversitesi İstanbul.
- Özden, P.P. (2000). Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği. İstanbul Üniversitesi, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23–24, 255–269, İstanbul.
- Özgür, Y., Özkan, Ş., Haluk, S., Osman, Ç., İlkay, K., Şükrü, E., Demet, Ö. (2015). Binalarda Isı Yalıtımı ve Isı Yalıtım Malzemeleri. *İMO Yapı Malzemeleri Komisyonu*, 487(4), 62–75.
- Özsoy, A.M. (2005). “Konut Mekân Kurgusunun İstanbul ve Gaziantep’te Kültürlerarası Karşılaştırma Yöntemi ile Değerlendirilmesi”. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Teknik Üniversitesi. İstanbul
- Öztürk, S., Örgen, N., Çelebi, Ö. C. (2018). Gaziantep İlinin İç Göç Konusunda Mevcut Durum Analizinin (Tanı Çalışmasının) Yapılması ve Strateji Belgesinin Hazırlanması Projesi. Gazikent Üniversitesi, *İpekyolu Kalkınma Ajansı*, (Şubat).
- Pereira, I. N., Bartholo, R., Silva, É. R., Proença, D. (2017). Entrepreneurship in the Favela of Rocinha, Rio de Janeiro: A critical approach. *Latin American Research Review*, 52(1), 79–93.
- Polat, Y. A. (2015). Türkiye’de Kentsel Dönüşüme Bütüncül Bir Bakış: Elazığ Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 185–201.
- Rautenbach, A. (2018). Gamcheon Cultural Village in Busan. <http://www.goingsomewhere.com/2018/01/gamcheon-cultural-village-busan/>. 16.03.2020.
- Roberts, P., Sykes, H. (2000). Urban Regeneration, A Handbook, London; Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications Ltd.
- Rüya, K., Gültekin, A.B. (2015). Binalarda Pasif ve Aktif Güneş Sistemlerinin İncelenmesi. Investigation of Passive and Active Solar Systems In Buildings. *2nd International Sustainable Buildings Symposium*, 28-30 Mayıs, 839–847.
- Rui, A. (2003). Definition and Purpose of Urban Regeneration. *Journal of International Economics*, 1(2), 353-383.
- Sorguç, D. (2000). İnşaatların Deprem Hasarlarından Doğan Sorumlulukların ve Hasarlı Binaların Onarma ve Güçlendirme Yolları. *İTO Yayın*, 2000(45), İstanbul.

- Sönmez, M. E. (2018). Gaziantep Şehrinin Geçmişten Günümüze Alansal Gelişimi, Spatial Development of Gaziantep From Past To Present. Araştırma Makalesi, *Gaziantep Üniversitesi Ayıntâp Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 115–136.
- Şişman, A., Kibaroglu, D. (2009). Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. *12.Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, (11-15 Mayıs).
- Tekeli, İ. (2011). Türkiye'nin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları. İstanbul: *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*.
- TMMOB, Kentleşme ve Yerel Yönetimler Çalışma Grubu. (2004). “Kaçak Yapılaşma ile İlgili Süreçler, Sorunlar, Çözüm Önerileri” Değerlendirme Raporu http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/6072631582fc240_ek.pdf. 10.12.2019.
- Tutar, E., Tutar, F., Eren, M. V. (2012). Yerel Kalkınma ve Göç: Gaziantep Örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 107–116.
- Türkçe Bilim Teknikleri Sözlüğü (TÜBA). <http://www.tubaterim.gov.tr/>. 19.10.2019.
- Türk Dil Kurumu (TDK). <http://tdk.gov.tr/>. 17.10.2019.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>. 15.11.2019.
- Uğur, H. (2004). Geleneksel Şehirsiz Mekanlar, Değerlendirme ve Korunmaları Bağlamında Sistemik Yaklaşım- Gaziantep Örneği. *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Uğur, H. (2016). Gaziantep Mimarlık- Şehircilik Araştırmaları. Basılmamış Kitap.
- Ulusoy, R., Turan, N. (2016). Gaziantep Ekonomisinin Ortadoğu Açısından Önemi, the Importance of Gaziantep City Economy for the Middle East. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 9(18).
- Uysal, A., Okumuş, G., Sakarya, İ. (2012). Bir Mahalleyi Anlamak; Çanakkale, Fevzipaşa Mahallesi Kentsel İyileştirme Projesi. Birinci Baskı. Çanakkale: İşler Matbaacılık.
- Uysal, E. Ü. (2006), Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul’da Uygulanabilirliği Cihangir Örneği. Planlama, *TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, (2), 77-91.
- Uzun, T., Karabeyeser, M. (2018). Gaziantep Tren Garı ve Yeniden İşlevlendirme Önerileri Üzerine Bir Değerlendirme. *FSM İlmî Araştırmalar, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (12), 309–347.
- Veyseyre, S. (2014). The Unspoken Rules of Favela Construction. <https://www.archdaily.com/531253/case-study-the-unspoken-rules-of-favela-construction>. 15.04.2020.
- Yemen, A., Çelik, E., Çelik, R. (2018). Kentsel Dönüşüm Sürecinde Kentsel Kimliğin Korunmasına İlişkin Bilincin Twitter Üzerinden Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68).

- Yenice, M. S. (2011). Tarihi Kent Merkezlerinde Sürdürülebilir Yenileme İçin Bir Model Önerisi; Konya Örneği. *Doktora Tezi*, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yenice, M. S., Yenice, T. K. (2018). Gaziantep Kenti Planlama Deneyimleri Üzerine Bir Süreç Değerlendirmesi. A Process Evaluation on Planning Experience of Gaziantep City. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(2), 552–562.
- Yıldırım, A. (2004). Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yurttakal, Ö. (2007). Pencere Sistemlerinin Isıl Performansının Eleman ve Bina Düzeyinde Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

EK 1: ANKET FORMU

Anketi Yapan: Mizgine Karaaslan- Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi.

Bu anket formu, tamamen bilimsel bir amaçla yüksek lisans tezinde kullanılmak üzere yapılmaktadır. Sorular “İmara Aykırı Gelişen Gaziantep Çıksorut Bölgesinin Güncel Şehirsal Dokusunun İncelenip İyileştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri” başlıklı yüksek lisans tezinin kapsamında hazırlanmıştır. Kullanıcıların demografik profillerinden başlanarak, Çıksorut bölgesine ve oturulan binaya ilişkin sorular hazırlanmıştır. Bu anket formu, mevcut bölgede ve ikamet edilen binadaki eksikliklerin tespit edilip, bu doğrultuda iyileştirme önerilerinin sunulmasını amaçlamaktadır.

Not: Sorulara eksiksiz ve gerçekçi cevap vermeniz, bu araştırmanın amacına ulaşmasına katkıda bulunacaktır. Lütfen soruları doğru kodlayarak cevaplandırınız. Anket sorularının cevaplandırılmasında kişisel bilgileriniz istenmemektedir. Anket formuna adınızı, soyadınızı veya kimliğinizi belirten hiçbir şey yazmayınız

Sorulara vereceğiniz cevaplarla yapacağınız değerli yardım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Saygılarımla...

ANKET SORULARI

A. Anket Çalışmasına Katılanların Demografik Profillerine İlişkin Sorular

1. Cinsiyetiniz nedir?

- a) Kadın
- b) Erkek

2. Yaşınız nedir?

- a) 18- 25 yaşları arası
- b) 26-35 yaşları arası
- c) 36-45 yaşları arası
- d) 46-55 yaşları arası
- e) 55 yaş ve üzeri

3. Öğrenim durumunuz nedir?

- a) Okur yazar değil
- b) İlkokul öğrencisi / mezun
- c) Ortaokul öğrencisi / mezun
- d) Lise öğrencisi / mezun
- e) Üniversite öğrencisi / mezun
- f) Yüksek lisans-Doktora öğrencisi / mezun

4. Aylık geliriniz ne kadardır? (TL)

- a) 0 – 1.000 arası
- b) 1001 – 2.000 arası
- c) 2001 – 3.000 arası
- d) 3001 – 4.000 arası
- e) 4001 ve üzeri

B. Çıksorut Bölgesinin Değerlendirilmesine İlişkin Sorular

1. Kaç yıldır Çıksorut bölgesinde ikamet ediyorsunuz?

- a) 1 yıldan az
- b) 1-5 yıl
- c) 6-10 yıl
- d) 11-15 yıl
- e) 16-20 yıl
- f) 20 yıl ve öncesi

2. Çıksorut bölgesinde ikamet etme sebebiniz nedir?

- a) Akrabalarımın yakın
- c) Komşuluk ilişkilerim iyi
- d) Bölge ekonomik açıdan ucuz
- e) Ulaşım kolay
- f) Doğduğumdan beri buradayım
- g) Aidiyet duygusu

3. Sizde Çıksorut bölgesinin yapılaşma şekli nasıldır?

- a) Kısmen düzenli
- b) Düzenli
- c) Çok düzenli
- d) Düzensiz
- e) Çok düzensiz

4. Çıksorut bölgesinde yollar ve kaldırımlar yapılı mı?

- a) Kısmen yapılı
- b) Evet
- c) Hayır

5. Sokakta ne kadar zaman geçiriyorsunuz?

- a) 1 saatten az
- b) 1 saat – 3 saat arası
- c) 4 saat – 6 saat arası
- d) 7 saatten fazla

6. Çıksorut Bölgesini değerlendirme kapsamında tablodaki verileri değerlendiriniz

	Çok Yetersiz	Yetersiz	Orta	Yeterli	Çok Yeterli
Sağlık hizmetleri					
Eğitim hizmetleri					
Kültür ve sanat hizmetleri					
Sosyal hizmetler					
Ulaşım hizmetleri					
Temizlik hizmetleri					
Otopark alanları					
Yeşil alan, park ve çocuk oyun alanları					
Alt yapı (Elektrik, su, kanalizasyon) hizmetleri					

C. İkamet Edilen Binanın Değerlendirilmesine İlişkin Sorular

1. İkamet ettiğiniz binada mülkiyet durumunuz nedir?

- a) Ev sahibi
- b) Kiracı
- c) Kiracıyım ama kira ödemiyorum

2. İkamet ettiğim binada:

- a) İskân var
- b) Ruhsat var
- c) Hiçbiri yok

3. İkamet ettiğiniz bina kaç yıllık bir binadır?

- a) 1 yıldan az
- b) 1-5 yıl
- c) 6-10 yıl
- d) 11-15 yıl
- e) 16 yıl öncesi

4. İkamet ettiğiniz binada kaç yıldır ikamet ediyorsunuz?

- a) 1 yıldan az
- b) 1-5 yıl
- c) 6-10 yıl
- d) 11-15 yıl
- e) 16-20 yıl
- f) 21 yıl ve öncesi

5. İkamet ettiğiniz binada kaç oda mevcuttur?

- a) 2
- b) 3
- c) 4
- d) 5 ve üzeri

6. İkamet ettiğiniz binada kaç kişi ikamet ediyorsunuz?

- a) 2
- b) 3
- c) 4
- d) 5
- e) 5'den fazla

7. İkamet ettiğiniz binada ısıtma için güneş enerjisi mevcut mu?

- a) Evet (işlevi iyi değil)
- b) Evet (işlevi iyi)
- c) Hayır

8. İkamet ettiğiniz binayı nasıl ısıtıyorsunuz?

- a) Ağaç ve odun ürünleri
- b) Doğalgaz
- c) Güneş Enerjisi
- d) Elektrik

9. İkamet ettiğiniz binayı değerlendirme kapsamında tablodaki verileri değerlendiriniz.

	Çok Kötü	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi
Isı yalıtımı					
Ses yalıtımı					
Havalandırma sistemi					
Doğal- yapay aydınlatma					
Pencereler ve kapılar					
İç ve dış duvarlar					
Binanızın fiziki durumu					
Binanızın dış cephe tasarımı					
Binanız ve diğer binalar arasında renk uyumluluğu					
Binanız ve diğer binalar arasında şekil ve malzeme uyumluluğu					

EK 2 ÇIKSORUT BÖLGESİ RESİMLERİ

Şekil 1. ıksorut Bölgesinin Tarihi İpek Yolundan Görünümü

Şekil 2. ıksorut Bölgesinde Sokak ve Otopark Alanı Görünümü

Şekil 3. Çıksorut Bölgesindeki Kompakt Binalar ve Damlar

Şekil 4. Çıksorut Bölgesi ve Çevresinin Görünümü

Şekil 5. Çıksorut Bölgesi Göllüce Mahallesinde Yer Alan Kıbrıs İlkokulu

Şekil 6. Çıksorut Bölgesi Göllüce Mahallesindeki Sosyal Tesis ve Market

Şekil 7. Çıksorut Bölgesi Göllüce Mahallesi Sokak Görünümleri